

[[AR](#) - [BE](#) - [CS](#) - [DE](#) - [EN](#) - [ES](#) - [FR](#) - [IT](#) - [HU](#) - [LA](#) - [LV](#) - [PT](#) - [SW](#) - [ZH](#)]

Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě

GAUDIUM ET SPES

BISKUP PAVEL, SLUŽEBNÍKŮ BOŽÍCH, SPOLU S OTCI POSVÁTNÉHO SNĚMU NA TRVALOU PAMÁTKU

PŘEDMLUVA (1)(1/Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě se sice skládá ze dvou částí, ale ty spolu tvoří celek.

Konstituce se nazývá „pastorální“, protože opřena o naukové zásady chce vyjádřit poměr církve k dnešnímu světu a člověku. Proto ani v první části nechybí záměr pastorální, ani v druhé části záměr naukový.

V první části rozvíjí církev svou nauku o člověku, o světě, v němž je zařazen, a o svém poměru k člověku a ke světu. V druhé části pak podrobněji uvažuje o různých stránkách dnešního života a lidské společnosti, a to zejména o těch otázkách a problémech, které se v té souvislosti zdají být v dnešní době zvláště naléhavě. Z toho vyplývá, že látka, zkoumání v této druhé části ve světle naukových zásad, obsahuje nejen stále, ale i proměnlivé složky.

Konstituce má být tedy vykládána podle obecných pravidel teologického výkladu, ovšem s přihlédnutím, zvláště v její druhé části, k měnícím se okolnostem, s nimiž věci, o nichž se zde pojednává, jsou svou povahou spojeny.)

TĚSNÉ SPOJENÍ CÍRKVE S CELOU RODINOU NÁRODŮ

1 Radost a naděje, smutek a úzkost lidí naší doby, zvláště chudých a všech, kteří nějak trpí, je i radostí a nadějí, smutkem a úzkostí Kristových učedníků, a není nic opravdu lidského, co by nenašlo v jejich srdci odezvu. Jejich společenství se totiž skládá z lidí, kteří jsou sjednoceni v Kristu, při svém putování do otcova království jsou vedeni Duchem svatým a přijali zvěst o spáse, kterou mají předložit všem. Proto také toto společenství cítí, že je opravdu těsně spjato s lidstvem a jeho dějinami.

KE KOMU SE KONCIL OBRACÍ

2 Proto Druhý vatikánský koncil, když nejprve důkladněji zkoumal tajemství církve, neváhá teď hovořit nejen k synům církve a k těm, kdo vyzývají Kristovo jméno, ale ke všem lidem. Všem chce vyložit, jak chápe přítomnost a působení církve v dnešním světě.

Má na zřeteli svět lidí, totiž celou lidskou rodinu s hmotným vesmírem, v němž žije; svět jako jeviště dějin lidstva, poznamenaný jeho úsilím, porážkám a vítězstvím; svět, o němž křesťané věří, že byl

stvořen a je udržován Stvořitelovou láskou, který sice upadl do otroctví hříchu, ale ukřižovaný a zmrtvýchvstalý Kristus, jenž zničil moc Zlého, jej osvobodil, aby byl podle Božího plánu přetvořen a dospěl ke svému naplnění.

SLUŽBA ČLOVĚKU

3 Dnes je lidstvo oslněno vlastními vynálezy a mocí, ale přesto si často klade s úzkostí otázky týkající se dnešního vývoje světa, místa a úkolu člověka ve světě, smyslu snažení jednotlivce i společnosti a posledního cíle věcí a člověka. Proto koncil, který dosvědčuje a vykládá víru všeho Kristem shromážděného Božího lidu, nemůže jako sounáležitost, úctu a lásku k celé lidské rodině, do níž je začleněn, dokázat výmluvněji, než že s ní o takových problémech začne rozhovor, přinese do něho světlo čerpané z evangelia a dá lidstvu k dispozici síly potřebné ke spáse, které církve pod vedením Ducha svatého dostává od svého zakladatele. Jde totiž o záchranu lidské osoby a obnovu lidské společnosti. Těžištěm našeho výkladu bude tedy člověk, a to člověk ve své jednotě a úplnosti, s tělem i duší, srdcem i svědomím, myslí i vůlí.

Proto posvátný sněm hlásá vznešené povolání člověka, uznává v něm jakýsi božský zárodek a nabízí všem lidem upřímnou spolupráci církve k ustavení všeobecného bratrství, které by bylo s tímto povoláním ve shodě. Církev není vedena žádným pozemským zájmem, ale snaží se jen o jedno: pod vedením Ducha utěšitele pokračuje v díle Krista, jenž přišel na svět, aby vydal svědectví pravdě, (2) ((2/Srov. Jan 18,37.)) aby spasil, ne soudil, aby sloužil, ne aby si nechal sloužit. (3)((3/Srov. Jan 3,17; Mt 20,28; Mk 10,45.))

ÚVODNÍ VÝKLAD

POSTAVENÍ ČLOVĚKA V DNEŠNÍM SVĚTĚ

NADĚJE A ÚZKOST

4 Aby církev splnila tento úkol, musí neustále zkoumat znamení doby a vykládat je ve světle evangelia, aby mohla způsobem každé generaci přiměřeným odpovídat na věčné otázky, které si lidé kladou: jaký je smysl přítomného a budoucího života a jaký je jejich vzájemný vztah. Je tedy třeba poznávat a chápat svět, v němž žijeme, jeho očekávání, touhy a často i dramaticnost. Některé základní rysy dnešního světa můžeme načrtnout takto:

Dnes žije lidstvo v novém údobí dějin, kdy se do celého světa postupně šíří hluboké a rychlé změny. Vyvolala je lidská vynalézavost a tvůrčí úsilí. Tyto změny však působí zpětně na člověka, ovlivňují jeho individuální i kolektivní úsudky a zájmy, jeho způsob myšlení i jednání jak vzhledem k věcem, tak vzhledem k lidem. Můžeme proto mluvit o skutečné společenské a kulturní přeměně, která se obráží také v životě náboženském.

Jako v každé krizi růstu přináší s sebou taková přeměna ne právě malé nesnáze. Tak například člověk velice rozšiřuje svou moc, avšak není vždycky s to ovládat ji tak, aby mu sloužila. Snaží se proniknout hlouběji do svého nitra, ale často se ocitá ve větší nejistotě sám o sobě. Postupně stále jasněji objevuje zákony společenského života, ale neví si rady, jaký směr mu má dát.

Ještě nikdy neoplývalo lidstvo takovým bohatstvím, možnostmi a hospodářskou mocí, a přece značná část lidstva trpí hladem a nouzí a obrovská část obyvatel země neumí ani číst a psát. Ještě nikdy lidé neměli tak vyhraněný smysl pro svobodu jako dnes, a přece současně vznikají nové druhy společenského a duševního otroctví. Zatímco svět tak živě cítí svou jednotu a vzájemnou závislost jednotlivců v nutné soudržnosti, je vlivem protikladných sil násilně rozdělován proti sobě; trvají totiž stále ještě ostré rozpory politické, společenské, hospodářské, rasové a ideologické a pořád ještě hrozí nebezpečí války, která by všechno až do základů zničila. Vzrůstá výměna myšlenek, ale slova, jimiž se vyjadřují důležité pojmy,

mají v různých ideologiích různý smysl. A konečně: usilovně se hledá uspořádání v oblasti pozemského života, avšak duchovní růst s ním nedrží krok.

Tato složitá situace ovlivňuje velmi mnoho našich současníků a brání jim rozpoznávat trvalé hodnoty a uvádět je v dobrý soulad s novými objevy. Kolísají mezi nadějí a úzkostí a zmocňují se jich neklid, když si kladou otázky o dnešním vývoji světa. Tento vývoj vyzývá, ba přímo nutí lidi, aby se pokusili o odpověď.

HLUBOKÉ ZMĚNY ŽIVOTNÍCH PODMÍNEK

5 K dnešnímu duševnímu zneklidnění a změně životních podmínek přistupuje ještě rozsáhlejší proměna: v oblasti intelektuální výchovy se klade stále větší důraz na matematické, přírodní a antropologické vědy, a podobně v praktické oblasti na techniku, která z těchto věd vychází. Toto vědecké myšlení utváří kulturu a způsob myšlení jinak, než tomu bylo dříve. Technika tak pokročila, že mění tvářnost země a pokouší se už o ovládnutí nadzemského prostoru.

Lidský rozum rozšiřuje v jistém smyslu svou nadvládu i nad časem: do minulosti pomocí historického bádání a do budoucnosti metodickým předvídáním a plánováním. Pokrok v biologii, psychologii a v sociálních vědách poskytuje člověku nejen možnost lepšího poznání sebe, ale také mu pomáhá, aby použitím technických metod přímo ovlivňoval život společenských celků. Lidstvo se také stále více zabývá předvídáním a řízením svého demografického růstu.

Tok dějin se zrychluje tak, že ho jedinec sotva stačí sledovat. Lidská pospolitost začíná mít jeden společný osud a nerozpadává se v různé navzájem oddělené dějiny. A tak lidstvo přechází od statického pojetí řádu věcí k pojetí spíše dynamickému a evolučnímu. Z toho ovšem vzniká nová, rozsáhlá a složitá problematika, která volá po nových analýzách a syntézách.

SPOLEČENSKÉ ZMĚNY

6 Spolu s tím zasahuje stále rozsáhlejší proměna tradiční místní společenství (patriarchální rodiny, klany, kmeny, vesnice), různé skupiny a společenské vztahy.

Pozvolna se šíří typ průmyslové společnosti; některé národy přivádí k hospodářskému blahobytu a od základů mění staleté názory a podmínky společenského života. Právě tak vzrůstá městská civilizace a její obliba, a to jak tím, že roste počet měst a jejich obyvatel, tak pronikáním městského způsobu života na venkov.

Nové a dokonalejší společenské sdělovací prostředky zvyšují informovanost o tom, co se děje, a umožňují velmi rychlé a rozsáhlé šíření názorů a postojů; tím vyvolávají četné řetězové reakce.

Nedá se podceňovat ani skutečnost, že lidé, kteří jsou z různých příčin nuceni se vystěhovat, mění způsob svého života.

Tak se vztahy mezi lidmi neustále množí. Zároveň sama „socializace“ vytváří nové vztahy, ale nenapomáhá vždy k přiměřenému osobnímu zrání a k vztahům opravdu osobním (k „personalizaci“).

Tento vývoj je zřetelnější u národů, které již těží z výhod hospodářského a technického pokroku, ale přitahuje i rozvojové národy, které by rády dosáhly pro své země výhod industrializace a urbanizace. Tyto národy, zvláště pokud mají staré tradice, směřují také k zralejšímu a osobnějšmu užívání svobody.

ZMĚNY PSYCHOLOGICKÉ, MRAVNÍ A NÁBOŽENSKÉ

7 Změny myšlení a struktur často uvádí v pochybnosti přejaté hodnoty, a to zvláště u mládeže. Mládež nezřídka ztrácí trpělivost a z nespokojenosti se i bouří; uvědomuje si svůj význam ve společenském

životě a chce se na něm co nejdříve podílet. Proto se rodiče a vychovatelé setkávají při plnění svých úkolů s rostoucími obtížemi.

Instituce, zákony, názory a postoje přejaté z minulosti nevyhovují vždy dobře dnešnímu stavu věcí. Z toho plyne velký zmatek v chování i v pravidlech jednání.

Nové poměry ovlivňují také náboženský život. Na jedné straně ho pronikavější soudnost očišťuje od magického pojetí světa i od pozůstatků pověr a vyžaduje stále osobnější a aktivnější přijetí víry, takže není málo těch, kteří docházejí k živějšímu smyslu pro Boha. Na druhé straně se však masy v rostoucí míře s náboženstvím prakticky rozcházejí. Na rozdíl od minulých dob není už neobvyklé a ojedinělé, když se popírá Bůh a náboženství nebo když se na ně nedbá; dnes se to často považuje za požadavek vědeckého pokroku a jakéhosi nového humanismu. V mnoha zemích nezůstává jen v teoriích filozofů, ale dalekosáhle ovlivňuje literaturu, umění, výklad humanitních věd a dějin, ba i občanské zákony, takže mnozí jsou z toho zmateni.

NARUŠENÍ ROVNOVÁHY V DNEŠNÍM SVĚTĚ

8 Tak rychlá přeměna, která jde kupředu často neuspořádaně, ba už samo ostřejší vědomí neshod existujících ve světě, působí nebo zvěstuje rozpory a leckdy narušuje rovnováhu.

Už v jednotlivém člověku velmi často vzniká nerovnováha mezi moderním praktickým rozumem a mezi teoretickým myšlením, které není s to zvládat celé množství získaných poznatků a uspokojivě je syntetizovat. Vzniká též nerovnováha mezi úsilím o úspěch a požadavky svědomí, mnohdy i mezi podmínkami kolektivního života a předpoklady pro osobní myšlení, tím spíše pro kontemplaci. Vzniká nakonec i nerovnováha mezi specializací a mezi souhrnným viděním skutečnosti.

V rodině vznikají rozpory z tísnivé demografické, hospodářské a sociální situace, z potíží, které s sebou nese střídání generací, a z nových sociálních vztahů mezi mužem a ženou.

Vznikají též veliké rozpory mezi rasami i mezi různými společenskými skupinami, mezi národy bohatými a národy slabšími a strádajícími; konečně i mezi mezinárodními institucemi, vzniklými z touhy národů po míru, a úsilím o šíření vlastní ideologie a také kolektivním sobectvím, které se vyskytuje v národech a jiných skupinách.

Odtud pochází vzájemná nedůvěra, nepřátelství, roztržky a útrapy. Člověk je jejich příčinou a zároveň obětí.

OBECNÉ TOUHY LIDSTVA

9 Mezitím vzrůstá přesvědčení, že lidstvo nejen může a musí stále více upevňovat svou nadvládu nad stvořenou přírodou, ale že jeho úkolem je také ustavit politický, společenský a hospodářský řád, jenž by člověku stále lépe sloužil a pomáhal jednotlivcům i skupinám uplatňovat a rozvíjet vlastní důstojnost.

Proto mnozí důrazně požadují ty hodnoty, o kterých jsou hluboce přesvědčeni, že jich byli nespravedlností nebo nerovným rozdělením zbaveni. Rozvojové národy a ty, které nedávno dosáhly samostatnosti, se chtějí podílet na dobrodiní dnešní civilizace nejenom na poli politickém, ale i hospodářském, a chtějí se svobodně uplatnit ve světě svým podílem; zatím však zůstávají víc a více pozadu a velmi často vzrůstá jejich hospodářská závislost na jiných bohatších národech, kde pokrok probíhá rychleji. Národy trpící hladem volají k odpovědnosti národy bohatší. Ženy se dožadují právní i skutečné rovnoprávnosti s muži tam, kde ji dosud nedosáhly. Dělníci a rolníci chtějí nejen si vydělat na živobytí, ale také rozvíjet svou práci osobní schopnosti a účastnit se hospodářského, sociálního, politického a kulturního života. Nyní, poprvé v historii lidstva, jsou národy všeobecně přesvědčeny, že se dobrodiní kultury skutečně může a musí dostat všem.

Za těmito nároky je však hlubší a obecnější touha: jednotlivci a skupiny touží po plném a svobodném životě, důstojném člověka, aby jim sloužilo všechno, co jim dnešní svět může tak bohatě poskytnout. Pokud jde o národy, ty se stále usilovněji snaží o vytvoření nějakého celosvětového společenství.

V tomto stavu se dnešní svět jeví být zároveň mocný i slabý, schopný nejlepšího i nejhoršího, neboť se mu otvírá cesta ke svobodě nebo k otroctví, k pokroku nebo k úpadku, k bratrství nebo k nenávisti. Mimoto si člověk uvědomuje, že je na něm, aby správně usměrňoval síly, které vyvolal a které ho mohou buď rozdrtit, anebo mu sloužit. Proto si klade některé otázky.

NEJHLUBŠÍ OTÁZKY, KTERÉ SI LIDSTVO KLADE

10 Nevyrovnanosti, jimiž trpí dnešní svět, souvisí s hlubší nevyrovnaností, jež tkví v srdci člověka. V člověku samém je mnoho činitelů, které se mezi sebou střetávají. Zatímco na jedné straně zjišťuje, že je mnohostranně omezen, neboť je bytost stvořená, cítí na druhé straně, že je ve svých touhách neomezený a povolán k vyššímu životu. Mezi mnoha věcmi, které ho lákají, je nucen neustále volit a některých se zříkat. Navíc je slabý a hříšný a často dělá, co nechce, a nedělá, co by dělat chtěl. (4)((4/Srov. Řím 7,14n.)) Proto trpí vnitřní rozpolceností, ze které také vzniká tolik a tak vážných rozbrojů ve společnosti. Dost lidí odvádí od zřetelného uvědomění tohoto dramatického stavu jejich praktický materialismus, anebo jim brání zamyslet se nad ním bída, která na ně tíživě doléhá. Mnozí se domnívají, že naleznou klid v některém z různých výkladů světa, které se jim nabízejí. Někteří očekávají, že lidstvo dospěje k plnému a pravému osvobození pouhým lidským přičiněním, a jsou přesvědčeni, že budoucí království člověka na zemi splní všechna přání lidského srdce. Nechybějí ani takoví, kteří se vzdávají naděje nalézt smysl života a vychvalují opovázlivost těch, kteří považují lidskou existenci za prázdnou jakéhokoli smyslu a snaží se jí dát celkový smysl jen vlastním rozumem. Tváří v tvář dnešnímu vývoji světa však neustále roste počet lidí, kteří si kladou a s novou naléhavostí pociťují nejzákladnější otázky: Co je člověk? Jaký je smysl bolesti, zla, smrti, které přes všechn dosažený pokrok trvají? Nač ona vítězství, tak draze dosažená? Čím může člověk přispět společnosti a co od ní může očekávat? Co přijde po tomto pozemském životě?

Církev věří, že Kristus, jenž pro všechny zemřel a vstal z mrtvých, (5)((5/Srov. 2 Kor 5,15.)) dává člověku skrze svého Ducha světlo a sílu, aby mohl odpovědět na své nejvyšší povolání; věří, že lidem nebylo dáno pod nebem jiné jméno, v němž by došli spásy. (6)((6/Srov. Sk 4,12.)) Věří též, že klíč, střed a cíl celých lidských dějin je v jejím Pánu a Učiteli. Kromě toho církev tvrdí, že za všemi změnami je mnoho věcí, které se nemění a které mají svůj poslední základ v Kristu, jen je stejný včera, dnes i na věky. (7)((7/Srov. Žid 13,8.)) Proto ve světle Krista, který je obraz neviditelného Boha a zrozený dříve než kdokoli z tvorů, (8)((8/Srov. Kol 1,15.)) chce tento koncil mluvit ke všem lidem s úmyslem objasnit tajemství člověka a účastnit se řešení hlavních otázek naší doby.

ČÁST PRVNÍ CÍRKEV A POVOLÁNÍ ČLOVĚKA

JE TŘEBA ODPOVÍDAT NA PODNĚTY DUCHA

11 Boží lid ovlivněný vírou, že je veden Duchem Páně naplňujícím vesmír, se snaží rozeznávat v událostech, potřebách a přáních, na nichž se podílí spolu s ostatními lidmi naší doby, pravé známky Boží přítomnosti nebo Božího záměru. Víra totiž osvěcuje všechno novým světlem a zjevuje Boží úmysl týkající se celkového povolání člověka, a proto vede mysl k řešením plně lidským.

Koncil zamýšlí nejprve posoudit v tomto světle hodnoty, které se dnes nejvíce cení, a zapojit je na jejich božský zdroj. Pokud jsou tyto hodnoty plodem nadání daného člověku Bohem, jsou velmi dobré, ale pokaženost lidského srdce je nežádoucí odvrací od jejich náležitého zaměření, takže potřebují být očištěny.

Co soudí církev o člověku? Co by bylo možno doporučit k uspořádání dnešní společnosti? Jaký je poslední smysl lidské činnosti na tomto světě? Na tyto otázky se čeká odpověď. Z toho jasněji vysvitne, že Boží lid a lidstvo, jehož je Boží lid součástí, si navzájem prokazují služby, takže se poslání církve prokáže jako náboženské a právě tím i svrchovaně lidské.

KAPITOLA 1

DŮSTOJNOST LIDSKÉ OSOBY

ČLOVĚK JE STVOŘEN K BOŽÍMU OBRAZU

12 Věřící i nevěřící jednomyslně soudí, že všechno na světě má být zaměřeno k člověku jako svému středu a vyvrcholení.

Co však je člověk? Vyslovil a vyslovuje sám o sobě mnoho různých, i protichůdných názorů, v nichž se často buď povyšuje na absolutní měřítko všech věcí, nebo ponižuje až k zoufalství; odtud jeho bezradnost a úzkost. Církev se do těchto obtíží dovede vžít a poučena Božím zjevením může na ně dát odpověď popisující pravý stav člověka, vysvětlující jeho slabosti a zároveň dávající možnost uznat jeho pravou důstojnost a povolání.

Písmo svaté totiž učí, že člověk byl stvořen „k Božímu obrazu“, dostal schopnost poznávat a milovat svého Stvořitele a byl od něho ustanoven pánem nad veškerým pozemským tvorstvem, (1)((1/Srov. Gn 1,26; Mdr 2,23.)) aby mu vládl a užíval ho k Boží slávě. (2)((2/Srov. Sir 17,3-10.)) „Co je člověk, že na něho myslíš, co je smrtelník, že se o něho staráš? Učinils ho jen o málo menším, než jsou andělé, ověncils ho ctí a slávou, dals mu vládnout nad dílem svých rukou, položils mu k nohám všechno“ (Ž 8,5-7).

Bůh však nestvořil člověka osamoceného; od počátku „jako muže a ženu je stvořil“ (Gn 1,27). Jejich spojením vzniká první forma osobního společenství. Člověk je totiž v jádru své přirozenosti bytost společenská a bez vztahu k ostatním nemůže žít ani rozvíjet své vlohy.

Bůh tedy viděl – jak čteme opět v Písmě svatém – „všechno, co udělal, a hle – a bylo to velmi dobré“ (Gn 1,31).

HŘÍCH

13 Člověk byl od Boha stvořen ve stavu svatosti. Na samém počátku dějin však zneužil z návodu Zlého své svobody, povstal proti Bohu a zatoužil dosáhnout svého cíle mimo Boha. Neboť ačkoli poznali Boha, neoslavili ho jako Boha, ale jejich pošetilé srdce se zatemnilo, a sloužili spíše tvoru než Tvůrci. (3)((3/Srov. Řím 1,21-25.)) Co se dovídáme z Božího zjevení, to se shoduje se zkušeností. Vždyť zkoumá-li člověk své srdce, poznává, že je nakloněn i ke zlému a zapleten do mnoha špatností; to nemůže pocházet od jeho dobrého Stvořitele. Když často odmítal uznat Boha jako svůj původ, rozrušil tím také povinné zaměření k svému poslednímu cíli i celý řád vztahů vůči sobě, jiným lidem a všem stvořeným věcem.

Proto je člověk sám v sobě rozdělen. To je také důvod, proč se nám celý lidský život, individuální i kolektivní, jeví jako dramatický zápas mezi dobrem a zlem, mezi světlem a tmou. Navíc člověk vidí, že sám není schopen nápor zla doopravdy přemoci, takže se každý cítí jakoby spoután řetězy. Sám Pán však přišel, aby člověka osvobodil a posílil tím, že ho vnitřně obnovil a vyhnal knížete tohoto světa (srov. Jan 12,31), který ho držel v otroctví hříchu. (4)((4/Srov. Jan 8,34.)) Hřích totiž člověka umenšuje a brání mu dosáhnout plnosti.

Ve světle tohoto zjevení nachází své konečné zdůvodnění jak vznešené povolání, tak hluboká bída, jež lidé pociťují.

PODSTATNÉ SLOŽKY ČLOVĚKA

14 Člověk je jednota duše a těla. Jakožto tělesná bytost v sobě zahrnuje prvky hmotného světa; v něm dosahují svého vrcholu a pozvedají hlas k svobodnému chválení Stvořitele. (5)((5/Srov. Dan 3,57-90.)) Člověk proto nesmí pohrdat tělesným životem, nýbrž naopak je povinen považovat své tělo za dobré a hodné úcty, poněvadž bylo stvořeno Bohem a posledního dne má být vzkříšeno. Je však raněn hříchem a pociťuje odboj těla. Důstojnost člověka tedy vyžaduje, aby oslavoval Boha ve svém těle (6)((6/Srov. 1 Kor 6,13-20.)) a nedovolil mu přisluhovat nezřízeným náklonnostem jeho srdce.

Člověk se nemýlí, když si o sobě myslí, že převyšuje hmotnou skutečnost, a když se nepovažuje za pouhou část přírody nebo za bezejmennou jednotku lidské společnosti. Tím, co má ve svém nitru, převyšuje vesmír věcí; do těchto hlubin se vrací, když vstupuje do svého srdce, kde ho očekává Bůh, který zkoumá srdce, (7)((7/Srov. 1 Král 16,7; Jer 17,10.)) a kde on sám před Bohem rozhoduje o svém osudu. Není tedy obětí klamného zdání vyvěrajícího z přírodních nebo společenských daností, nýbrž právě naopak se dobírá hluboké pravdy, když uznává, že má duchovou a nesmrtelnou duši.

DŮSTOJNOST ROZUMU, PRAVDA A MOUDROST

15 Protože má člověk podíl na světle božské mysli, správně soudí, že svým rozumem převyšuje vesmír věcí. Tím, že po staletí neúnavně uplatňoval svůj důmysl, velmi rozvinul empirické vědy, techniku, duchové obory a umění. V dnešní době dosáhl pozoruhodných úspěchů zejména ve výzkumu a využití hmotného světa. Vždycky však hledal a nacházel hlubší pravdu; jeho inteligence není omezena pouze na smyslové jevy, nýbrž je schopna s opravdovou jistotou postihnout rozumové jádro skutečnosti, i když je následkem hříchu zčásti zatemněna a oslabena.

Rozumová přirozenost lidské osoby se však zdokonaluje a má zdokonalovat moudrostí, která lidskou mysl jemně přitahuje k hledání a milování pravdy a dobra. Prostoupí-li člověka, přivádí ho prostřednictvím věcí viditelného světa k neviditelnému.

Náš věk tuto moudrost potřebuje více než minulá století k tomu, aby všechny jeho objevy zlidštilely. Budoucí osud světa je v nebezpečí, nevystanou-li lidé skutečně moudří. Je třeba připomenout, že leckteré národy hospodářsky chudší, ale moudrostí bohatší mohou ostatním neobyčejně prospět.

Darem Ducha svatého člověk dospívá vírou k poznání a vnitřnímu přijetí tajemství Boží vůle. (8)((8/Srov. Sir 17,7-8.))

DŮSTOJNOST SVĚDOMÍ

16 V hlubinách svědomí odkrývá člověk zákon, který si sám neukládá, ale který musí poslouchat. Jeho hlas ho stále vybízí, aby miloval a konal dobro a vyhýbal se zlu, a když je třeba, promlouvá k sluchu jeho srdce: toto dělej, tamto nedělej. Neboť člověk má ve svém srdci zákon vepsaný Bohem; v poslušnosti vůči němu spočívá jeho důstojnost a podle něho bude souzen. (9)((9/Srov. Řím 2,14-16.)) Svědomí je nejtajnější střed a svatyně člověka; v ní je sám s Bohem, jehož hlas mu zaznívá v nitru. (10)((10/Srov. Pius XII., rozhlasové poselství o tom, jak se má správně vytvářet křesťanské svědomí mládeže, 23.3.1952: AAS 44 (1952), 271.)) Prostřednictvím svědomí si podivuhodným způsobem uvědomuje zákon, který splňuje milováním Boha a bližního. (11)((11/Srov. Mt 22,37-40; Gal 5,14.)) Věrnost svědomí spojuje křesťany s ostatními lidmi při hledání pravdy a při pravdivém řešení mnoha mravních problémů, které vyvstávají v životě jednotlivců a ve společenském soužití. Čím více tedy převládá správné svědomí, tím více ustupují jednotlivci a skupiny od slepé libovůle a snaží se podříditi objektivním mravním normám. Nezřídká se ovšem stává, že se svědomí vlivem nepřekonatelné neznalosti mýlí, avšak tím neztrácí svou důstojnost. To však nelze říci tehdy, když se člověk málo stará o hledání pravdy a dobra a jeho svědomí se vlivem návyku na hřích poněkud stává téměř slepým.

VZNEŠENOST SVOBODY

17 Člověk se však může přiklonit k dobru jen svobodně. Tuto svobodu naši současníci vysoce cení a vášnivě o ni usilují, a to je správné. Často se však o ni zasazují špatným způsobem, jako o možnost dělat cokoli, i zlo, jen když to přináší potěšení. Pravá svoboda však je nevšední znamením Božího obrazu v člověku. Bůh totiž chtěl člověka ponechat v jeho rozhodování, (12)((12/Srov. Sir 15,14.)) aby svého Stvořitele sám hledal a přimknutím k němu dospěl k plné a oblažující dokonalosti. Důstojnost člověka tedy vyžaduje, aby jednal podle vědomé a svobodné volby, to znamená hýbán a podněcován z nitra osobním přesvědčením, a ne ze slepého vnitřního popudu nebo pouze z vnějšího donucení. Této důstojnosti člověk dosahuje tím, že se osvobozuje z každého zajetí vášní, směřuje k svému cíli svobodnou volbou dobra a účinně a s vynalézavou přičinlivostí si obstará vhodné prostředky. Zaměřenost k Bohu může hříchem narušená lidská svoboda plně uskutečnit jen s pomocí Boží milosti. Každý pak bude muset na Božím soudu skládat účty z vlastního života podle toho, zda konal dobro nebo zlo. (13) ((13/Srov. 2 Kor 5,10.))

TAJEMSTVÍ SMRTI

18 Záhada lidského údělu nejvíce vystupuje tváří v tvář smrti. Člověka netrápí jenom bolest a postupný tělesný úpadek, ale také – ba více – strach z trvalého zániku. Avšak tušení srdce ho vede správně, když se hrozí naprostého rozpadu a konečného zániku své osoby a odmítá je. Zárodek věčnosti, který v sobě nosí a jež nelze převést na pouhou hmotu, povstává proti smrti. Všechno úsilí techniky, byť sebeužitečnější, nedovede upokojit úzkost člověka: prodloužná biologická dlouhověkost nemůže uspokojit touhu po dalším žití, která nezničitelně tkví v jeho srdci.

Tváří v tvář smrti všechny představy selhávají, avšak církev poučená Božím zjevením tvrdí, že člověk byl od Boha stvořen k blaženému cíli, který je mimo hranice pozemské bídy. Kromě toho tělesná smrt, které by byl člověk ušetřen, kdyby nebyl zhřešil, (14)((14/Srov. Mdr 1,13; 2,23-24; Řím 5,21; 6,23; Jak 1,15.)) bude podle učení křesťanské víry přemožena, až všemohoucí a milosrdný Spasitel vrátí člověku spásu, o kterou se svou vinou připravil. Bůh totiž člověka povolal a volá, aby k němu přilnul celou svou přirozeností ve věčném společenství neporušitelného božského života. Tohoto vítězství dosáhl Kristus, když svou smrtí osvobodil člověka od smrti a znovu vstal k životu. (15)((15/Srov. 1 Kor 15,56-57.)) Dobře zdůvodněná víra tedy dává kterémukoli přemýšlejícímu člověku odpověď na jeho úzkost z toho, co ho v budoucnosti čeká; zároveň mu poskytuje možnost být v Kristu ve spojení s milovanými bratry, kteří již zemřeli, a dává mu naději, že u Boha dosáhli pravého života.

FORMY A KOŘENY ATEISMU

19 Zvlášť významně je důstojnost člověka založena v jeho povolání ke společenství s Bohem. K rozhovoru s Bohem je člověk zván již od svého vzniku: existuje totiž jenom proto, že ho Bůh z lásky stvořil a neustále z lásky zachovává; jen tehdy žije plně podle pravdy, když tuto lásku svobodně uznává a dává se svému Stvořiteli. Mnoho našich současníků však toto hluboké životní spojení s Bohem vůbec nechápe nebo je výslovně odmítá, takže ateismus je nutné počítat k nejobtížnějším skutečnostem naší doby a podrobit ho velmi pečlivému zkoumání.

Slovem ateismus se označují jevy, které se od sebe velmi liší. Někteří Boha výslovně popírají; jiní se domnívají, že člověk o něm nemůže naprosto nic tvrdit; jiní zkoumají otázku Boha takovou metodou, že se zdá, jako by tato otázka neměla smysl. Mnozí neoprávněně překračují hranice pozitivních věd a tvrdí, že se všechno dá vysvětlit pouze touto vědeckou metodou, anebo naopak vůbec neuznávají žádnou absolutní pravdu. Někteří člověka tak vyvyšují, že tím víra v Boha téměř ztrácí sílu; zdá se však, že jim jde více o zdůraznění člověka než o popření Boha. Jiní si vytvářejí takový obraz Boha, že představa, kterou odmítají, vůbec není Bůh evangelia. Jiní si otázky o Bohu vůbec nekladou; necítí totiž, jak se zdá, náboženský neklid a nechápou, proč by se ještě měli o náboženství zajímat. Ateismus mimoto nezřídka vzniká buď z vášnivého protestu proti zlu ve světě, anebo z toho, že se některým lidským hodnotám neprávem přisuzuje absolutnost, takže se stavějí ba místo Boha. Přístup k Bohu může často znesnadňovat i dnešní civilizace, ne snad sama o sobě, ale protože je příliš zapletena do pozemských věcí.

Jistě nejsou bez viny ti, kdo se proti hlasu svého svědomí vědomě snaží nepřipustit Boha do svého srdce a uhýbat náboženským otázkám; určitá odpovědnost za to však často padá i na věřící. Ateismus totiž, chápán ve své úplnosti není něco původního, nýbrž vzniká spíše z různých příčin, mezi které je třeba počítat i kritickou reakci proti náboženství, v některých zemích zvláště proti náboženství křesťanském. Proto mohou mít nemalý podíl na vzniku ateismu věřící tím, že zanedbávají náboženskou výchovu, zkrlesle podávají nauku a mají nedostatky ve svém náboženském, mravním a sociálním životě; o nich platí, že pravou tvář Boha a náboženství spíše zastírají, než ukazují.

ATEISMUS JAKO SOUSTAVA

20 Moderní ateismus se často vyskytuje ve formě soustavy, která mimo jiné dovádí požadavek svéprávnosti člověka tak daleko, že vznáší námitky proti jakékoli závislosti člověka na Bohu. Vyznavači takového ateismu tvrdí, že svoboda záleží v tom, aby člověk byl sám sobě cílem, jediným strůjcem a tvůrcem své historie; podle jejich názoru to nelze sloučit s uznáním Pána, původce a cíle všech věcí, nebo to alespoň činí takové tvrzení zcela zbytečným. Tuto nauku může podporovat pocit moci, který člověku dodává dnešní technický pokrok.

Mezi formami současného ateismu nelze opomenout tu, která očekává osvobození člověka především od jeho osvobození hospodářského a sociálního. Tomuto osvobození prý stojí v cestě náboženství už svou povahou, neboť odvrací člověka od budování společnosti tím, že ho pozdvihuje k naději na budoucí a neskutečný život. Proto tam, kde se stoupenci této nauky dostanou k vládě, rozhodně bojují proti náboženství a šíří ateismus, zvláště ve výchově mládeže, i těmi prostředky nátlaku, které má po ruce státní moc.

POMĚR CÍRKVE K ATEISMU

21 Církev věrná svým závazkům jak vůči Bohu, tak vůči lidem nemůže jinak, než s pocitem bolesti a se vší rozhodností znovu – jako to učinila již dříve (16)((16/Srov. Pius XI., enc. Divini Redemptoris, 19.3.1937: AAS 29 (1937), 65-106; Pius XII., enc. Ad Apostolorum Principis, 29.6.1958: AAS 50 (1958), 601-614; Jan XXIII., enc. Mater et Magistra, 15.5.1961: AAS 53 (1961), 451-453; Pavel VI., enc. Ecclesiam suam, 6.8.1964: AAS 56 (1964), 651-653.)) – odmítnout tyto zhoubné nauky a činy, které jsou v rozporu s rozumem i s obecnou lidskou zkušeností a zbavují člověka jeho vrozené velikosti.

Přesto však se snaží odkrýt v mysli ateistů skryté důvody popírání Boha. Vědoma si závažnosti otázek ateismem vyvolaných a vedena láskou ke všem lidem se domnívá, že je třeba zkoumat je vážně a do hloubky.

Církev je přesvědčena, že uznání Boha není v rozporu s důstojností člověka, neboť tato důstojnost má základ a dovršení právě v Bohu; vždyť Bohem stvořitelem byl člověk postaven do společnosti jako myslící a svobodný tvor; ale především je povolán jako syn ke společenství s Bohem samým a k účasti na jeho blaženosti. Církev dále učí, že se eschatologickou nadějí nezmenšuje význam pozemských úkolů, nýbrž spíše se jejich naplnění podpírá novými pohnutkami. Jestliže naopak tento božský základ a naděje ve věčný život chybí, je důstojnost člověka, jak se dnes můžeme často přesvědčit, vážně poškozena a záhady života a smrti, viny a bolesti zůstávají bez řešení, takže lidé nezřídka upadají do beznaděje.

Každý člověk zatím zůstává sám sobě nerozřešenou otázkou, kterou si nejasně uvědomuje. V určitých okamžicích, hlavně při závažnějších životních událostech, jí nikdo nemůže zcela uniknout. Na tuto otázku může dát úplnou a naprosto jistou odpověď jedině Bůh, který člověka volá k vyššímu myšlení a k pokornějšímu hledání.

Čelit ateismu lze jednak přiměřeným podáním nauky, jednak bezúhonným životem církve a jejích členů. Je přece úkolem církve, aby zpřítomňovala a činila jakoby viditelným Boha Otce a jeho vtěleného Syna a aby se pod vedením Ducha svatého neustále obnovovala a očišťovala. (17)((17/Srov. 2. vat. koncil, Věrouč. konst. o církvi Lumen gentium, kap. I, čl. 8: AAS 57 (1965), 12.)) Toho se dosáhne především svědectvím víry živé a zralé, totiž tak vychované, aby dovedla obtíže jasně rozeznat a překonat. Slavné

svědectví o této víře podali a podávají mnozí mučedníci. Tato víra musí ukázat svou plodnost činností tím, že pronikne celý, tedy i světský život věřících a povede je ke spravedlnosti a lásce, zvláště vůči chudým. K zjevování Boží přítomnosti pak nejvíce přispívá bratrská láska věřících, kteří spolu jednomyslně pracují pro víru v evangelium (18)((18/Srov. Flp 1,27.)) a jsou znamením jednoty.

Církev, přestože ateismus naprosto odmítá, přece upřímně vyznává, že k správnému budování tohoto světa musí přispívat všichni lidé, kteří v něm společně žijí, věřící i nevěřící. To se ovšem nemůže stát bez upřímné a rozumné výměny názorů. Lituje proto, že mezi věřícími a nevěřícími je diskriminace, kterou nespravedlivě zavádějí někteří vládní představitelé neuznávající základní práva lidské osoby. Pro věřící se dožaduje svobody jednání, aby jim bylo dovoleno v tomto světě budovat i Boží chrám. Ateisty vlídně zve, aby s otevřeným srdcem uvažovali o Kristově evangeliu.

Církev velmi dobře ví, že její poselství je v plném souladu s nejskrytějšími tužbami lidského srdce, neboť hájí vznešenost povolání člověka a vrací naději těm, kdo už přestali doufat ve svůj vyšší úděl. Její poselství člověka nejen v ničem nezkracuje, nýbrž poskytuje mu světlo, život a svobodu k jeho rozvoji; mimo ně nemůže lidské srdce nic uspokojit. „Stvořil jsi nás pro sebe“, Pane, „a neklidné je naše srdce, dokud nespočine v tobě.“ (19)((19/Sv. Augustin, Confess. I, 1: PL 32, 661.))

KRISTUS, NOVÝ ČLOVĚK

22 Je skutečnost, že tajemství člověka se opravdu vyjasňuje jen v tajemství vtěleného Slova. První člověk Adam byl předobrazem člověka budoucího, (20)((20/Srov. Řím 5,14; srov. Tertulián, De carnis resurr. 6: „Při tom, co bylo vytvořeno z hlíny, se myslelo na budoucího člověka Krista“: PL 2, 802 (848); CSEL 47, 33, ř. 12-13.)) totiž Krista Pána. Kristus, nový Adam, právě zjevením tajemství Otce a jeho lásky plně odhaluje člověka jemu samému a dává mu poznat vznešenost jeho povolání. Není tedy divu, že řečené pravdy v něm mají svůj zdroj a vyvrcholení.

On je „obraz neviditelného Boha“ (Kol 1,15); (21)((21/Srov. 2 Kor 4,4.)) je dokonalý člověk, který Adamovým synům vrátil podobnost s Bohem, prvotním hříchem pokřivenou. Protože lidská přirozenost, kterou přijal, v něm nebyla zničena, (22)((22/Srov. 2. cañhr. koncil, kán. 7: „Ani Boží Slovo nebylo přeměněno v přirozenost těla, ani tělo nebylo přeměněno v přirozenost Slova“: Denz. 219 (428). – Srov. též 3. cañhr. koncil: „Jako totiž jeho přesvaté a neposkvrněné oduševnělé tělo nebylo zbožštěním zničeno (theóthesia úk anéréthé), nýbrž zůstalo ve svém vlastním stavu a ve své podstatě“: Denz. 291 (556). – Srov. Chalked. koncil: „musí se uznat v obou přirozenostech nesmíšeně, nezměněně, nerozděleně a neoddelitelně“: Denz. 148 (302.)) byla tím i v nás pozdvižena k vznešené důstojnosti. Vždyť svým vtělením se jistým způsobem spojil s každým člověkem, on sám, Boží Syn. Lidskýma rukama pracoval, lidskou myslí přemýšlel, lidskou vůlí jednal, (23)((23/Srov. 3. cañhr. koncil: „tak ani jeho lidská vůle nebyla zbožštěním zničena“: Denz. 291 (556.)) lidským srdcem miloval. Narozen z Panny Marie, stal se opravdu jedním z vás, ve všem nám podobný kromě hříchu. (24)((24/Srov. Žid 4,15.))

Nevinný Beránek svobodně prolil svou krev, a tak nám zasloužil život. V něm nás Bůh usmířil se sebou i navzájem (25)((25/Srov. 2 Kor 5,18-19; Kol 1,20-22.)) a vytrhl nás z otroctví d'ábla a hříchu, takže každý z nás může říci spolu s apoštolem: Boží Syn „mě miloval a za mě se obětoval“ (Gal 2,20). Tím, že za nás trpěl, nám nejen dal příklad, abychom šli v jeho šlépějích, (26)((26/Srov. 1 Petr 2,21; Mt 16,24; Lk 14,27.)) nýbrž i otevřel cestu; jdeme-li po ní, život i smrt se posvěcují a nabývají nového smyslu.

Křesťan, připodobněný obrazu Syna, jenž je prvorozený mezi mnohými bratry“, (27)((27/Srov. Řím 8,29; Kol 1,18.)) dostává „první dary Ducha“ (Řím 8,23), které ho uschopňují naplnit nový zákon lásky. (28)((28/Srov. Řím 8,1-11.)) Skrze toho Ducha, jenž je „zárukou, že nám jednou připadne dědictví“ (Ef 1,14), se celý člověk vnitřně obnovuje až k „vykoupení těla“ (Řím 8,23): „Když sídlí ve vás Duch toho, který z mrtvých vzkřísil Ježíše, pak ten, který z mrtvých vzkřísil Krista Ježíše, probudí k životu i vaše smrtelná těla svým Duchem, který sídlí ve vás“ (Řím 8,11). (29)((29/Srov. 2 Kor 4,14.)) Na křesťana jistě doléhá nutnost a povinnost bojovat v mnoha trápeních proti zlu a vytrpět i smrt; ale ve spojení s velikonočním tajemstvím, připodobněn Kristově smrti a posílen nadějí, jde vstříc vzkříšení. (30)((30/Srov. Flp 3,10; Řím 8,17.))

To neplatí jen pro křesťany, ale pro všechny lidi dobré vůle, v jejichž srdci neviditelně působí milost. (31) ((31/Srov. 2. vat. koncil, Věrouč. konst. o církvi Lumen gentium, kap. II, čl. 16: AAS 57 (1965), 20.)) Kristus totiž zemřel za všechny, (32)((32/Srov. Řím 8,32.)) a protože poslední povolání člověka je ve skutečnosti jen jedno, totiž božské, musíme být přesvědčeni, že Duch svatý všem dává možnost, aby se přičlenili k tomuto velikonočnímu tajemství způsobem, který zná Bůh.

Takové a tak veliké je tajemství člověka, které věřícím, vyzařuje z křesťanského zjevení. Skrze Krista v Kristu se tedy osvětluje záhada bolesti a smrti, která nás mimo jeho evangelium drtí. Kristus vstal z mrtvých, svou smrtí zničil smrt a daroval nám život, (33)((33/Srov. byzantskou velikonoční liturgií.)) abychom se stali syny v Synu a volali v Duchu: Abba, Otče. (34)((34/Srov. Řím 8,15; Gal 4,6; Jan 1,12 a 1 Jan 3,1.))

KAPITOLA 2

LIDSKÉ SPOLEČENSTVÍ

ZÁMĚR KONCILU

23 Mezi hlavní rysy dnešního světa patří růst vzájemných vztahů mezi lidmi, velice podporovaný dnešním technickým pokrokem. K bratrskému rozhovoru lidí se však nedospívá takovýmto pokrokem, nýbrž hlouběji ve společenství osob, které vyžaduje vzájemnou úctu k jejich plné duchovní důstojnosti. Křesťanské zjevení značně napomáhá k rozvinutí takového společenství mezi osobami a zároveň nás přivádí k hlubšímu pochopení zákonů společenského života, které Stvořitel vepsal do duchovní a mravní přirozenosti člověka.

Protože se však nedávné dokumenty učitelského úřadu církve obšírně zabývaly výkladem křesťanského nauky o společnosti, (1)((1/Srov. Jan XXIII., enc. Mater et Magistra, 15.5.1961: AAS 53 (1961), 401-464 a enc. Pacem in terris, 11.4.1963: AAS 55 (1963), 257-304; Pavel VI., enc. Ecclesiam suam, 6.8.1964: AAS 56 (1964), 609-659.)) koncil připomíná jen některé důležitější pravdy a ve světle zjevení podává výklad o jejich základech. Potom zdůrazňuje některé důsledky, které mají v dnešní době větší význam.

SPOLEČENSKÁ POVAHA POVOLÁNÍ ČLOVĚKA V BOŽÍM PLÁNU

24 Bůh, jenž se otcovsky o všechny stará, chtěl, aby všichni lidé vytvořili jednu rodinu a chovali se k sobě bratrsky. Neboť všichni, kdo byli stvořeni k obrazu Boha, který učinil, že „z jednoho člověka vzniklé lidské pokolení bydlí na celém zemském povrchu“ (Sk 17,26), jsou povoláni k jednomu a témuž cíli, totiž k samému Bohu.

Proto láska k Bohu a k bližnímu je první a největší příkazání. Písmo svaté nás učí, že lásku k Bohu nelze oddělovat od lásky k bližnímu: „(...) je-li ještě nějaké jiné příkazání, všechna jsou shrnuta v tomto: ‘Miluj svého bližního jako sám sebe’ (...) Naplněním zákona je tedy láska“ (Řím 13,9-10; srov. 1 Jan 4,20). To je dnes, kdy lidé stále více závisí jeden na druhém a kdy se svět stále více sjednocuje, zřejmě nanejvýš důležité.

Ba i sám Pán Ježíš svou modlitbou k Otci: „at' všichni jsou jedno (...) jako my jsme jedno“ (Jan 17,21-22), otvírá výhledy pro lidský rozum nedostupné, když naznačuje, že je jakási podobnost mezi jednotou božských osob a jednotou Božích dětí v pravdě a v lásce. Tato podobnost ukazuje, že člověk, jediný tvor na zemi, kterého Bůh chtěl pro něho samého, může sám sebe plně nalézt jen v opravdovém darování sebe samého. (2)((2/Srov. Lk 17,33.))

VZÁJEMNÁ ZÁVISLOST MEZI LIDSKOU OSOBU A LIDSKOU SPOLEČNOST

25 Ze společenské povahy člověka je zřejmé, že pokrok lidské osoby a rozvoj společnosti na sobě vzájemně závisí. Vždyť lidská osoba je a musí být počátkem, nositelem i cílem všech společenských institucí, neboť má přirozenou potřebu žít společensky. (3)((3/Srov. sv. Tomáš, I Ethic. Lect. 1.)) Člověk tedy, jelikož život ve společnosti není něco, co mu bylo přidáno zvnějšku, roste ve všech svých schopnostech a může uskutečňovat své povolání stykem s ostatními, vzájemnými službami a rozhovorem s bratřími.

Ze společenských svazků, které jsou nutné k zdokonalení člověka, některé – jako rodina a stát – odpovídají jeho nejnvtřnější přirozenosti bezprostředněji, jiné pocházejí spíše z jeho svobodného rozhodnutí. V této naší době se z různých důvodů vzájemné vztahy a závislosti stále více množí, a tak vznikají různá sdružení a instituce jako veřejnoprávní, tak soukromoprávní. Tato skutečnost, která se nazývá socializací, sice není bez nebezpečí, ale přesto poskytuje mnoho výhod pro utvrzování a rozvoj dobrých vlastností lidské osoby a pro zajištění jejích práv. (4)((4/Srov. Jan XXIII., enc. Mater et Magistra, 15.5.1961: AAS 53 (1961), 418; Pius XI., enc. Quadragesimo anno, 15.5.1931: AAS 23 (1931), 222n.))

Lidská osoba získává ze společenského života mnoho pro to, aby dostala svému povolání, a to i náboženskému; nelze však popřít, že společenské prostředí, v němž lidé žijí a jímž jsou od malička obklopeni, je často odvádí od konání dobra a navádí ke špatnosti. Je jisté, že poruchy tak často se vyskytující ve společenském pořádku zčásti pocházejí z napětí v hospodářských, politických a sociálních strukturách. Ale jejich hlubší kořen je lidská pýcha a sobectví, jež rozvracejí i společenské prostředí. Kde je řád věcí postižen následky hříchu, člověk, rodící se již s náklonností ke zlému, nalézá nové podněty k hříchu; ty nemůže překonat bez rozhodného úsilí a bez pomoci milosti.

ROZVÍJENÍ OBEČNÉHO BLAHA

26 Ze stále těsnější vzájemné závislosti, která postupně nabývá celosvětového rozsahu, plyne, že se obecné blaho – čili souhrn podmínek společenského života, které jak skupinám, tak jednotlivým členům dovolují úplnější a snazší dosažení vlastní dokonalosti – stává stále všeobecnějším; z toho vyplývají práva a povinnosti, které se týkají celého lidstva. Jakákoli skupina musí mít na zřeteli potřeby a oprávněné nároky jiných skupin, ano i obecné blaho celé lidské rodiny. (5)((5/Srov. Jan XXIII., enc. Mater et Magistra: AAS 53 (1961), 417.))

Zároveň však roste vědomí vysoké důstojnosti, která přísluší lidské osobě, protože převyšuje všechny věci a její práva i povinnosti jsou všeobecné a neporušitelné. Aby člověk vedl opravdu lidský život, je nutné zpřístupnit mu všechno to, co potřebuje, jako je strava, oděv, ubytování, právo na svobodnou volbu povolání a na založení rodiny, na výchovu, na práci, na dobrou pověst, na úctu, na náležitou informovanost, na jednání podle správných příkazů svého svědomí, na ochranu soukromého života a na spravedlivou svobodu i ve věcech náboženských.

Společenský řád a jeho pokrok tedy musí být neustále zaměřen k dobru lidských osob, neboť uspořádání věci má být podřízeno řádu osob, a ne naopak, jak naznačil sám Pán, když řekl, že sobota je pro člověka, a ne člověk pro sobotu. (6)((6/Srov. Mk 2,27.)) Tento řád je třeba stále více rozvíjet tak, aby měl za základ pravdu, aby ho budovala spravedlnost a oživovala láska; ve svobodě musí nacházet stále lidštější rovnováhu. (7)((7/Srov. Jan XXIII., enc. Pacem in terris: AAS 55 (1963), 266.)) Aby se to mohlo uskutečnit, je třeba usilovat o obnovu smýšlení a provést rozsáhlé společenské přeměny.

Duch Boží, jenž řídí podivuhodnou prozřetelností běh času a obnovuje tvářnost země, je v tomto vývoji přítomný. Kvas evangelia probudil a stále probouzí v srdcích lidí nepotlačitelnou touhu po důstojnosti.

ÚCTA K LIDSKÉ OSOBĚ

27 Koncil nyní přistupuje k naléhavějším praktickým důsledkům a zdůrazňuje úctu k člověku: každý musí považovat bližního, nikoho nevyjímaje, za „druhé já“ a musí mít ohled především na jeho život a

prostředky nutné k životu důstojnému člověka, (8)((8/Srov. Jak 2,15-16.)) jinak by se podobal onomu boháči, který vůbec nedbal o chudého Lazara. (9)((9/Srov. Lk 16,19-31.))

Zvláště v dnešní době máme naléhavou povinnost chovat se jako bližní vůbec ke každému člověku, a kdekoli se s ním potkáme, poskytnout mu účinnou službu, ať je to ode všech opuštěný starý člověk, ať nespravedlivě přehlížený pracující cizinec, ať vyhnanec, ať nemanželské dítě nezaslouženě trpící za hřích, kterého se nedopustilo, ať hladovějící, který se dovolává našeho svědomí a připomíná tím slova Páně: „Cokoli jste udělali pro jednoho z těchto mých nejposlednějších bratří, pro mne jste udělali“ (Mt 15,40).

Všechno, co je přímo proti životu, jako vraždy všeho druhu, genocidy, potraty, euthanasie i dobrovolná sebevražda; cokoli porušuje nedotknutelnost lidské osoby, jako mrzačení, tělesné nebo duševní mučení, pokusy o psychické násilí; co uráží lidskou důstojnost, jako nelidské životní podmínky, svévolné věznění, deportace, otroctví, prostituce, obchod se ženami a s mladistvými; a také hanebné podmínky práce, když je s dělníky zacházeno jako s pouhými výrobními prostředky, a ne jako se svobodnými a odpovědnými osobami: všechny tyto věci a jim podobné jsou opravdu ostudné, vnášejí nákazu do lidské civilizace a poskvřňují více ty, kteří je dělají, než ty, kteří trpí bezpráví, a velice zneuctívají Stvořitele.

ÚCTA A LÁSKA K ODPŮRCŮM

28 Úcta a láska se musí vztahovat také na ty, kdo ve věcech sociálních, politických nebo i náboženských smýšlejí a jednají jinak než my. Čím důvěrněji se totiž, s dobrotou a láskou, seznámíme s jejich způsobem myšlení, tím snadněji budeme moci začít s nimi rozhovor.

Láska a přívětivost nás ovšem nesmí učinit lhostejnými k pravdě a k dobru. Právě naopak, láska pobízí Kristovy učedníky k tomu, aby všem lidem zvěstovali pravdu o spáse. Je však třeba dělat rozdíl mezi bludem, který se musí vždycky odmítat, a mezi bloudícím, který si stále zachovává osobní důstojnost, i když jeho náboženské názory jsou mylné nebo ne zcela správné. (10)((10/Srov. Jan XXIII., enc. Pacem in terris: AAS 55 (1963), 299-300.)) Jen Bůh je soudce a zkoumá lidské srdce, a proto nám zakazuje vynášet soud o vnitřní vině kohokoliv. (11)((11/Srov. Lk 6,37-38; Mt 7,1-2; Řím 2,1-11; 14,10-12.))

Kristovo učení také vyžaduje, (12)((12/Srov. Mt 5,45-47.)) abychom odpouštěli příkoří, a rozšiřuje na všechny nepřátele příkaz lásky, který je přikázáním Nového zákona: „Slyšeli jste, že bylo řečeno: ‘Miluj svého bližního a měj v nenávisti svého nepřítele’. Ale já vám říkám: Milujte své nepřátele, dobře činite těm, kdo vás nenávidí, a modlete se za ty, kdo vás pronásledují a pomlouvají“ (Mt 5,43-44).

ZÁSADNÍ ROVNOST VŠECH LIDÍ A SOCIÁLNÍ SPRAVEDLNOST

29 Všichni lidé mají duši obdařenou rozumem a byli stvořeni k Božímu obrazu, mají tedy tutéž přirozenost a tentýž původ. Byli vykoupeni Kristem, mají tedy totéž božské povolání a určení. Proto je třeba, aby se stále více uznávala základní rovnost všech.

Je samozřejmé, že si nejsou všichni lidé rovni z hlediska rozdílů v tělesné zdatnosti a v rozumových nebo mravních schopnostech. Přesto však je třeba překonat a odstranit jakýkoli druh sociální nebo kulturní diskriminace v základních právech člověka z důvodů pohlaví, rasy, barvy, společenského postavení, jazyka nebo náboženství, poněvadž odporuje Božímu záměru. Je bolestná skutečnost, že tato základní práva člověka nejsou ještě všude plně zachovávána, např. když se ženám upírá možnost svobodně si zvolit manžela a vybrat životní stav, nebo přístup ke stejnému vzdělání a kultuře, jak je to dopřáno mužům.

Dále, i při existenci oprávněných rozdílů mezi lidmi, vyžaduje rovná důstojnost osob, aby se dospělo k lidštějším a spravedlivým životním podmínkám. Přílišné hospodářské a sociální nerovnosti mezi jednotlivými členy nebo národy jedné lidské rodiny působí pohoršení a odporují sociální spravedlnosti, slušnosti, důstojnosti lidské osoby i společenskému a mezinárodnímu míru.

Jak soukromé, tak veřejné instituce se mají snažit o to, aby sloužily důstojnosti a cíli člověka a zároveň aby rozhodně bojovaly proti jakékoli společenské nebo politické porobě a zachovávaly v každém politickém zřízení základní lidská práva. Tyto instituce mají postupně vytvářet kladný vztah k duchovním skutečnostem, které jsou nejvyšší ze všech; někdy ovšem může trvat dost dlouho, než se dospěje k žádoucímu stavu.

JE NUTNÉ PŘEKONAT INDIVIDUALISTICKOU ETIKU

30 Rozsah a rychlost změn s naléhavostí vyžaduje, aby se nikdo, kdyby třeba nevezal na vědomí vývoj nebo z netečnosti, nedržel čistě individualistické etiky. Povinnost spravedlnosti a lásky se stále více plní tím, že každý přispívá k obecnému blahu podle svých schopností a potřeb druhých lidí a také rozvíjí a podporuje veřejné i soukromé instituce, které slouží ke zlepšení životních podmínek. Jsou lidé, kteří sice hlásají velkorysé a velkomyslné koncepce, ale ve skutečnosti žijí, jako by je potřeby společnosti vůbec nezajímaly. V různých zemích je mnoho těch, kdo vůbec nedbají na sociální zákony a předpisy. A je dost i těch, kteří se nestydí vyhnout všelijakými podvody a úskoky spravedlivým daním a jiným povinnostem vůči společnosti. Jiní zanedbávají pravidla společenského života, například zdravotní opatření nebo dopravní předpisy, a neuvědomují si, že takovou nedbalostí ohrožují svůj i cizí život.

Považovat společenské závazky za jedny z hlavních povinností dnešního člověka a zachovávat je má být všem svaté. Čím více se totiž svět sjednocuje, tím je zřejmější, že úkoly, které se člověku kladou, překračují hranice jednotlivých skupin a postupně se rozšiřují na celý svět. Ale to se neuskuteční, jestliže nebudou jednotliví lidé a jejich skupiny v sobě pěstovat a ve společnosti šířit mravní a společenské ctnosti. S nutnou pomocí Boží milosti povstanou noví lidé a tvůrci nového lidství.

ODPOVĚDNOST A ÚČAST

31 Aby jednotliví lidé mohli lépe plnit příkazy svého svědomí vůči rozmanitým skupinám, k nimž patří, je nutné svědomitě je vychovávat k rozsáhlejší duševní kultuře s použitím těch velkých prostředků, které má dnes lidstvo k dispozici. Především výchova mládeže jakéhokoli společenského původu má být zaměřena tak, aby vyrůstali mužové a ženy nejen rozumově vzdělaní, ale i velikého srdce, neboť takové naše doba velmi potřebuje.

Ale k popsanému smyslu pro odpovědnost člověk sotva dospěje, jestliže mu životní podmínky nedovolí, aby si uvědomil svou důstojnost a plnil své povolání obětavou službou Bohu a bližnímu. Lidská svoboda často slábne, když se člověk dostává do krajní nouze; upadá i tenkrát, když se člověk oddává příliš pohodlnému životu a uzavírá se jakoby do krásné ulity. A naopak sílí, jestliže člověk přijímá nevyhnutelné obtíže společenského života, bere na sebe mnohotvárné požadavky lidského soužití a zavazuje se k službě lidskému společenství.

Je proto třeba povzbuzovat u všech ochotu účastnit se společných podniků. Zaslouží chválu, jak některé národy umožňují co největší části občanů podíl na řízení veřejných záležitostí v opravdové svobodě. Je ovšem nutné mít zřetel na reálnou situaci toho kterého národa a potřebnou autoritu veřejné moci. Aby však byli všichni občané ochotni zúčastnit se života různých skupin, z nichž se skládá společenský celek, je zapotřebí, aby v těch skupinách nacházeli hodnoty, které by je přitáhly a uzpůsobily k službě ostatním. Právem můžeme předpokládat, že budoucnost lidstva je v rukou těch, kteří jsou schopni dát budoucím generacím důvody k životu a naději.

VTĚLENÉ SLOVO A LIDSKÁ DŮSTOJNOST

32 Bůh nestvořil lidi, aby žili každý zvlášť, ale aby tvořili společenství; stejně tak si „nepřál posvětit a spasit lidi jednotlivě, s vyloučením jakéhokoli vzájemného vztahu, nýbrž chtěl z nich vytvořit lid, který by ho v pravdě uznával a svatě mu sloužil“. (13)((13/Srov. 2. vat. koncil, Věrouč. konst. o církvi Lumen gentium, kap. II, čl. 9: AAS 57 (1965), 12-13.)) Od samého počátku dějin spásy si vyvolil lidi nejen jako

jednotlivce, ale jako členy určitého společenství. Tyto vyvolené Bůh při sdělování svého záměru nazval „svým lidem“ (Ex 3,7-12); s ním potom uzavřel na Sinaji úmluvu. (14)((14/Srov. Ex 24,1-8.))

Tento ráz pospolitosti byl dílem Ježíše Krista zdokonalen a dovršen. On, vtělené Slovo, se chtěl účastnit společenského života lidí. Byl přítomen na svatbě v Káně, vstoupil do Zacheova domu, jedl s celníky a hříšníky. Když zjevoval Otcovu lásku a vznešené povolání člověka, poukazyval na běžné skutečnosti společenského života a používal rčení a obrazy z denního života. Posvětil lidské a především rodinné vztahy, z nichž vyrůstá společenské soužití, a dobrovolně se podřídil zákonům své vlasti. Chtěl vést život dělníka své doby a země.

V kázání jasně přikázal Božím synům, aby se k sobě chovali jako bratři. V modlitbě prosil, aby všichni jeho učedníci byli „jedno“. Za všechny se vydal na smrt jako vykupitel všech. „Nikdo nemá větší lásku než ten, kdo za své přátele položí život“ (Jan 15,13). Apoštolům přikázal hlásat poselství všem národům, aby se z lidstva stala Boží rodina, v níž bude láska naplněním zákona.

Prvorozený mezi mnoha bratry po své smrti a zmrtvýchvstání ustavil darem svého Ducha nové bratrské společenství všech, kdo ho přijímají s vírou a láskou, a to ve svém těle, v církvi. V tom těle jsou si všichni navzájem údy a mají si vzájemně prokazovat služby, neboť obdrželi různé dary.

Tato solidárnost má stále růst až do dne, kdy bude dovršena a kdy lidé spasení skrze milost, jako rodina milovaná Bohem a svým bratrem Kristem, vzdají Bohu dokonalou slávu.

KAPITOLA 3

LIDSKÁ ČINNOST VE SVĚTĚ

NASTÍNĚNÍ PROBLÉMU

33 Člověk se vždy snažil rozvíjet svůj život prací a důvtipem; zejména pomocí vědy a techniky nyní rozšířil a neustále rozšiřuje svou nadvládu téměř nad celou přírodou. Rozvojem nejrůznějších prostředků mezinárodních styků se lidská rodina ponenáhlu chápe a ustavuje jako jedno celosvětové společenství. Z toho vyplývá, že mnoho dobrého, co kdysi člověk očekával především od vyšších sil, dnes si už opatří vlastním přičiněním.

Tváří v tvář tomuto nesmírnému úsilí, do něhož je už zapojeno celé lidstvo, vyvstává v lidech mnoho otázek. Jaký je smysl a hodnota této aktivity? Jak užívat všech těch věcí? K jakému cíli směřuje usilování jednotlivců a společenských celků? Církev střežící poklad Božího slova, z něhož se čerpají náboženské a mravní zásady, nemá vždycky po ruce odpověď na každou jednotlivou otázku, ale snaží se spojit světlo zjevení se znalostmi všech lidí v zájmu jasného pochopení cesty, kterou lidstvo nedávno nastoupilo.

HODNOTA LIDSKÉ ČINNOSTI

34 Pro věřící je jisté jedno: lidská individuální i kolektivní činnost, neboli ono nesmírné úsilí, jímž se lidé snaží během staletí zlepšovat své životní podmínky, uvažuje-li se samo o sobě, je ve shodě s Božím záměrem. Člověk stvořený k Božímu obrazu dostal příkaz podmanit si zemi se vším, co je na ní, a spravovat svět spravedlivě a svatě (1)((1/Srov. Gn 1,26-27; 9,2-3; Mdr 9,2-3.)) a uznáním Boha jako stvořitele všeho zaměřil k němu sebe i celý vesmír, aby podřízením všech věcí člověku bylo Boží jméno vznešené po celé zemi. (2)((2/Srov. Ž 8,7 a 10.))

To se týká i obvyklých každodenních prací. Muži a ženy, kteří vydělávají na živobytí sobě i rodině a svou činnost konají jako účelnou službu společnosti, mohou být právem přesvědčeni, že svou prací pokračují v díle Stvořitelově, jsou na prospěch svým bratřím a přispívají osobním přičiněním k uskutečnění Božího plánu v dějinách. (3)((3/Srov. Jan XXIII., enc. Pacem in terris: AAS 55 (1963), 297.))

Křesťany tedy vůbec nenapadá, aby stavěli proti sobě díla, která vytvořili lidé svým důvtipem a silou, a Boží moc, jako by rozumný tvor byl soupeřem Stvořitele; spíše jsou přesvědčeni, že vítězství lidstva jsou znamením Boží velikosti a plodem jeho nevýslovného rozhodnutí. Čím více však roste moc lidí, tím více se rozšiřuje odpovědnost jak jednotlivců, tak společenských celků. Z toho vysvítá, že křesťanské poselství neodvrací lidi od budování světa, ani je nevybízí k zanedbávání blaha bližních, ale spíše je k tomu zavazuje ještě přísněji. (4)((4/Srov. Poselství všem lidem, které poslali Otcové při zahájení 2. vat. koncilu 20. 10. 1962: AAS 54 (1962), 822-823.))

ŘÁD LIDSKÉ ČINNOSTI

35 Jak lidská činnost z člověka vychází, tak k němu i směřuje. Když člověk pracuje, nemění jenom svět a společnost, ale zdokonaluje i sám sebe. Mnohému se naučí, rozvíjí své schopnosti, vychází ze sebe a nad sebe. Takový růst je při správném pochopení vzácnější než vnější bohatství, které lze nashromáždit. Člověk má větší cenu pro to, co je, než pro to, co má. (5)((5/Srov. Pavel VI., projev k diplomatickému sboru 7.1.1965: AAS 57 (1965), 232.)) Podobně i všechno, co lidé dělají pro dosažení větší spravedlnosti, širšího bratrství a lidštějšího uspořádání společenských vztahů, je cennější než technický pokrok. Tento pokrok může poskytnout materiální podklad k povznesení člověka, avšak sám není s to je uskutečnit.

Toto je tedy pravidlo pro lidskou činnost: aby byla podle Božího plánu a Boží vůle v souladu s pravým dobrem lidstva a ponechala člověku jako jedinci i jako členu společnosti možnost rozvíjet své povolání do plnosti.

OPRÁVNĚNÁ AUTONOMIE POZEMSKÝCH SKUTEČNOSTÍ

36 Mnoho našich současníků, jak se zdá, má obavu, že by těsnější spojení mezi lidskou činností a náboženstvím ohrožovalo autonomii lidí, společenských skupin a vědecké práce.

Rozumíme-li autonomii pozemských skutečností to, že stvořené věci a společenské útvary mají vlastní zákony a hodnoty, které má člověk postupně poznávat, používat jich a pořádat je, pak je taková autonomie požadavek naprosto oprávněný; nejenže to vyžadují dnešní lidé, je to i shodné s vůlí Stvořitele. Z toho, jak byly stvořeny, mají všechny věci vlastní trvalost, pravdivost, hodnotu, vlastní zákony i uspořádání; to všechno musí člověk respektovat a uznat právo jednotlivých oborů a techniky na vlastní metody. Když se tedy provádí metodické bádání ve všech vědních oborech skutečně vědecky a podle mravních zásad, nebude nikdy ve skutečném rozporu s vírou, protože věci světské i věci víry pocházejí od jednoho a téhož Boha. (6)((6/Srov. 1. vat. koncil, Věrouč. konst. o katol. víře Dei Filius, kap. III: Denz. 1785-1786 (3004-3005).)) Kdo se snaží pokorně a vytrvale zkoumat tajemství skutečnosti, ten je, třeba i nevědomky, jakoby veden Bohem, který udržuje všechny věci a působí, že jsou to, co jsou. Budiž nám proto dovoleno vyslovit politování nad některými postoji, které se z nedostatečného pochopení pro oprávněnou autonomii vědy vyskytovaly někdy mezi křesťany. Vyvolaly sváry a spory a dovedly mnohé k názoru, že věda a víra jsou v rozporu. (7)((7/Srov. Pio Paschini, Vita e opere di Galileo Galilei, 2. sv., Vatikán 1964.))

Rozumí-li se však slovům „autonomie časných skutečností“ tak, že stvořené věci nejsou závislé na Bohu a že jich člověk může používat bez vztahu ke Stvořiteli, pak cítí každý, kdo uznává Boha, jak jsou takové názory mylné. Vždyť tvor se bez Stvořitele ztrácí. Ostatně všichni věřící jakéhokoli náboženského vyznání slyšeli vždycky v mluvě tvorstva jeho hlas a projev. Kromě toho: když se zapomene na Boha, lze těžko pochopit tvora.

LIDSKÁ ČINNOST NARUŠENÁ HŘÍCHEM

37 Písmo svaté souhlasně se zkušeností všech dob učí lidstvo, že lidský pokrok, který je velikým dobrem pro člověka, nese s sebou i velké pokušení: kde je totiž porušen řád hodnot a dobré smíšeno se zlým,

jednotlivci i skupiny dbají jen o vlastní zájmy a ne o zájmy ostatních. Tak se stává, že svět už není místem opravdového bratrství a člověková vzrůstající moc hrozí zničit samo lidstvo.

Celé dějiny lidstva totiž prostupuje usilovný boj proti mocnostem temnot. Ten boj se zrodil na samém počátku světa a potrvá, jak řekl Pán, (8)((8/Srov. Mt 24,13; 13,24-30 a 36-43.)) až do posledního dne. Člověk, zapletený do tohoto zápolení, musí neustále zápasit, aby přilnul k dobru; bez velké námahy a bez pomoci Boží milosti není schopen dosáhnout vnitřního sjednocení.

Kristova církev v důvěře ve Stvořitelův plán uznává, že lidský pokrok může sloužit opravdovému štěstí člověka. Přesto však nemůže nepřipomenout apoštolova slova: „Nepřizpůsobujte se už tomuto věku“ (Řím 12,2), totiž tomu duchu marnosti a zloby, který přeměňuje lidskou činnost, určenou k službě Bohu a člověku, v nástroj hříchu.

Jak se dá tento neutěšený stav překonat? Křesťané prohlašují, že se veškerá lidská činnost, která je vlivem pýchy a nezřízené sebelásky denodenně ohrožena, musí Kristovým křížem a zmrtvýchvstáním očistit a zdokonalit. Člověk Kristem vykoupěný, který se stal v Duchu svatém novým stvořením, může a musí milovat i věci Bohem stvořené. Přijímá je od Boha a hledí na ně a má je v úctě, jako by právě vyšly z Boží ruky. Děkuje za ně Dobrodinci a používá a dopřává si stvořených věcí v duchu chudoby a vnitřní svobody. To ho uvádí do pravého vlastního světa, jako by neměl nic, a zatím má všecko. (9)((9/Srov. 2 Kor 6,10.)) „Všecko je vaše. Vy však patříte Kristus a Kristus Bohu“ (1 Kor 3,22-23).

LIDSKÁ ČINNOST DOSPÍVÁ VE VELIKONOČNÍM TAJEMSTVÍ K DOKONALOSTI

38 Boží Slovo, kterým bylo všecko stvořeno, se stalo tělem a přebývalo s lidmi na zemi; (10)((10/Srov. Jan 1,3 a 14.)) vstoupilo jako dokonalý člověk do dějin světa, pojalo je v sebe a soustředilo v sobě jako pod jednou hlavou. (11)((11/Srov. Ef 1,10.)) On sám zjevuje, „že Bůh je láska“ (1 Jan 4,8), a zároveň nás učí, že základní zákon lidské dokonalosti, a tedy také přetvoření světa, je nové přikázání lásky. Ty, kdo věří božské lásce, ujistí, že se všem otevírá cesta lásky a že snaha o uskutečnění všelidského bratrství není marná. Zároveň vybízí, abychom tuto lásku neuplatňovali jen ve velkých věcech, ale především v běžných životních okolnostech. Pro všechny nás hříšníky podstoupil smrt (12)((12/Srov. Jan 3,14-16; Řím 28,18.)) a svým příkladem učí, že je také třeba nést kříž, který tělo a svět klade na ramena těm, kdo hledají mír a spravedlnost. Zmrtvýchvstáním se Kristus stal Pánem, jemuž byla dána veškerá moc na nebi i na zemi, (13)((13/Srov. Sk 2,36; Mt 28,18.)) a mocí svého Ducha dále nyní působí v srdcích lidí; nejen že v nich vyvolává touhu po budoucím věku, ale zároveň tím i oduševňuje, očišťuje a posiluje ušlechtilé úmysly, jimiž se lidská rodina snaží zlidštit svůj život a podřídit tomuto cíli celou zemi. Dary Ducha jsou však různé: jedny volá k tomu, aby podali viditelné svědectví touhy po domově u Boha a udržovali ji živou v lidské rodině, jiné vyzývají, aby se věnovali pozemské službě člověka a připravovali touto službou předpoklady pro nebeské království. Všechny však osvobozuje, aby nedbali na sebe a využívali všech sil země pro život člověka, a tak směřovali do budoucna, kdy se lidstvo samo stane Bohu příjemnou obětí. (14)((14/Srov. Řím 15,16.))

Jako zálohu na tuto naději a posilující pokrm na cestu zanechal Pán svým věrným tu svátost víry, v níž se člověkem vypěstované plody přírody proměňují v oslavené tělo a krev; je to večere bratrské pospolitosti a předkrm nebeské hostiny.

NOVÁ ZEMĚ A NOVÉ NEBE

39 Neznáme čas, kdy dospěje k svému konci země a lidstvo, ani způsob přeměny vesmíru. (15)((15/Srov. Sk 1,7.)) Tento viditelný svět zohyžděný hříchem sice pomine, (16)((16/Srov. 1 Kor 7,31; sv. Irenej, Adversus Haereses V, 36, 1: PG 7, 1222.)) ale dostává se nám poučení, že Bůh připravuje nový příbytek, novou zemi, ve které přebývá spravedlnost (17)((17/Srov. 2 Kor 5,2; 2 Petr 3,13.)) a jejíž blaženost naplní a převyšší všechny touhy lidského srdce po pokoji. (18)((18/Srov. 1 Kor 2,9; Zj 21,4-5.)) Tehdy bude přemožena smrt, Boží synové budou v Kristu vzkříšeni a to, co bylo zaseto ve slabosti a porušitelnosti, obleče neporušitelnost; (19)((19/Srov. 1 Kor 15,42 a 53.)) zůstane však láska a její dílo, (20)((20/Srov. 1

Kor 13,8; 3,14.) a veškeré tvorstvo, které Bůh stvořil pro člověka, bude osvobozeno z otročení nicotnosti. (21)((21/Srov. Řím 8,19-21.))

Dostali jsme napomenutí, že člověku nic neprospěje, kdyby získal celý svět, ale ztratil sebe. (22)((22/Srov. Lk 9,25.)) Očekávání nové země však nesmí oslabit, nýbrž spíše povzbudit úsilí o zvelebení této země, kde roste tělo nové lidské rodiny, která již může poskytnout jakýsi nástin nového věku. I když je třeba pečlivě rozlišovat pozemský pokrok od růstu Kristova království, má přesto tento pokrok pro Boží království veliký význam, pokud přispívá k lepšímu uspořádání lidské společnosti. (23)((23/Srov. Pius XI., enc. Quadragesimo anno: AAS 23 (1931), 207.))

Neboť hodnoty lidské důstojnosti, bratrského společenství a svobody, všechny tyto dobré plody přírody i našeho přičinění, které jsme v Duchu Páně a podle jeho příkazu zde na zemi rozmnožili, potom opět nalezneme, avšak očištěné od každé skvrny, ozářené a přetvořené, až Kristus odevzdá Otci věčné a všeobecné království, „království pravdy a života, království svatosti a milosti, království spravedlnosti, lásky a pokoje“. (24)((24/Srov. Římský misál, preface svátku Krista Krále.)) Toto království je tajemně přítomno už zde na zemi; s příchodem Páně však bude dovršeno.

KAPITOLA 4

ÚKOL CÍRKVE V DNEŠNÍM SVĚTĚ

VZÁJEMNÝ VZTAH MEZI CÍRKVÍ A SVĚTEM

40 Všecko, co jsme řekli o důstojnosti lidské osoby, o lidském společenství a o hlubokém smyslu lidské činnosti, tvoří základ vztahu mezi církví a světem i podklad pro jejich vzájemný dialog. (1)((1/Srov. Pavel VI., enc. Ecclesiam suam, III: AAS 56 (1964), 637-659.)) V této kapitole tedy předpokládáme všechno, co již tento sněm prohlásil o tajemství církve; nyní se musíme zabývat církví z hlediska její přítomnosti ve světě, soužití a součinnosti s ním.

Církev, pocházející z lásky věčného Otce, (2)((2/Srov. Tit 3,4; filanthropia.)) v čase založená Kristem Vykupitelem a shromážděná v Duchu svatém, (3)((3/Srov. Ef 1,3; 5-6; 13-14; 23.)) má spásný a eschatologický cíl, který je plně dosažitelný jen v budoucím věku. Je však přítomna už zde na zemi a složena z lidí, členů pozemské obce; ti jsou povoláni k tomu, aby už v dějinách lidského pokolení vytvořili rodinu Božích dětí, která má neustále růst až do příchodu Pána. Byla spojena vjedno v zájmu přijímání nebeských statků a byla jimi bohatě obdařena, Kristem „ustavena a uspořádána na zemi jako společnost“ (4)((4/Srov. 2. vat. koncil, Věrouč. konst. o církvi Lumen gentium, kap. I, čl. 8: AAS 57 (1965), 12.)) a vybavena „prostředky umožňujícími její viditelnou a společenskou jednotu.“ (5)((5/Srov. tamtéž, kap. II, čl. 9: AAS 57 (1965), 14; srov. čl. 8: AAS 57 (1965), 11.)) Tak je církev zároveň „viditelné shromáždění i duchovní společenství“, (6)((6/Srov. tamtéž, kap. I, čl. 8: AAS 57 (1965), 11.)) jde spolu s celým lidstvem, sdílí s ním tíž pozemský osud a je jakoby kvas a duše lidské společnosti, (7)((7/Srov. tamtéž, kap. IV, čl. 38: AAS 57 (1965), 43, s pozn. 120.)) kterou má v Kristu obnovit a přetvořit v Boží rodinu.

Toto prolínání pozemské a nebeské obce lze postihnout jen vírou, ba zůstává tajemstvím lidských dějin, které až do úplného zjevení slávy Božích synů budou uváděny v nepořádek hříchem. Když ovšem církev sleduje svůj cíl, to je spásu, nejenže zprostředkuje člověku božský život, nýbrž také nějakým způsobem ozařuje jeho odleskem celý svět; hlavně tím, že ozdravuje důstojnost lidské osoby, upevňuje soudržnost lidské společnosti a dodává každodennímu lidskému počínání hlubší smysl a význam. Církev je přesvědčena, že prostřednictvím svých jednotlivých členů a celé své pospolitosti může takto přispět ke zlidštění lidské rodiny a jejích dějin.

Kromě toho katolická církev ráda a velmi oceňuje to, čím jiné křesťanské církve a církevní společenství přispěly a přispívají společnou prací ke splnění tohoto úkolu. Zároveň je pevně přesvědčena, že ji v připravování cesty evangelium může rozsáhle a rozmanitě podporovat svět, jednotliví lidé i lidská

společnost, svými kvalitami a aktivitou. Uvádíme proto některé všeobecné zásady týkající se náležitého rozvoje vzájemné výměny a pomoci ve věcech, které jsou církvi i světu nějak společné.

PODPORA, KTEROU SE CÍRKEV SNAŽÍ POSKYTNOUT JEDNOTLIVCŮM

41 Dnešní člověk je na cestě k plnějšímu rozvinutí své osobnosti a k postupnému objevování a uplatňování svých práv. Protože však bylo církvi svěřeno poslání ukazovat tajemství Boha, který je posledním cílem člověka, odkrývá církev člověku zároveň i smysl jeho vlastní existence, totiž nejhlubší pravdu o člověku. Církev ví dobře, že jedině Bůh, jemuž slouží, dává odpověď na nejvnitřnější touhy lidského srdce, které se nemůže plně nasytit žádným pozemským pokrmem. Ví také, že člověk, neustále pobádaný Duchem Božím, nemůže nikdy zůstat úplně lhostejný vůči náboženskému problému; to potvrzuje nejenom zkušenost minulých století, ale i mnoho svědectví z naší doby. Člověk bude mít vždycky přinejmenším nejasnou touhu poznat smysl svého života, své činnosti a své smrti. Už sama přítomnost církve vyvolává v jeho mysli tyto problémy. Avšak jedině Bůh, který člověka stvořil k svému obrazu a vykoupil ho z hříchu, dává na tyto otázky vyčerpávající odpověď, a to zjevením, které přišlo v Kristu, jeho Synu, jenž se stal člověkem. Kdo následuje Krista, dokonalého člověka, sám se stává více člověkem.

Pomocí této víry může církev vymanit důstojnost lidské osoby z vlivu jakéhokoli názorového kolísání, když se například příliš snižuje nebo neúměrně vynáší člověkovu tělesnost. Žádným lidským zákonem se nemůže tak dobře zabezpečit osobní důstojnost a svoboda člověka jako Kristovým evangeliem, svěřeným církvi. Evangelium totiž zvěstuje a vyhláší svobodu Božích dětí, zavrhuje každé otroctví, které koneckonců pochází z hříchu, (8)((8/Srov. Řím 8,14-17.)) má v úctě důstojnost svědomí a jeho svobodné rozhodování, neustále vybízí ke znásobení všech lidských hřiven pro službu Bohu i pro dobro lidí a všechny doporučuje lásce všech. (9)((9/Srov. Mt 22,39.)) To se shoduje se základním zákonem křesťanského řádu spásy. Ačkoliv tentýž Bůh je stvořitel i spasitel, pán dějin člověka i dějin spásy, přece se právě v tomto Božím řádu spravedlivá autonomie tvora a zvláště člověka nejenom neruší, ale spíše vrací k původní důstojnosti a upevňuje se v ní.

Církev proto mocí evangelia, které jí bylo svěřeno, vyhláší práva člověka a uznává a velmi cení dynamismus dnešní doby, s nímž se tato práva všude podporují. Toto hnutí je ovšem třeba naplnit duchem evangelia a zajistit je proti jakémukoli druhu nepravé autonomie. Býváme v pokušení myslit si, že naše osobní práva jsou jen tehdy plně zachována, když vůbec nejsme vázáni normami Božího zákona. Tímto způsobem se ovšem důstojnost lidské osoby nezachraňuje, ale spíše ničí.

POMOC, KTEROU SE CÍRKEV SNAŽÍ POSKYTNOUT LIDSKÉ SPOLEČNOSTI

42 Jednotu lidské rodiny velmi posiluje a doplňuje jednota Božích dětí, založená v Kristu. (10)((10/Srov. 2. vat. koncil, Věrouč. konst. o církvi Lumen gentium, kap. II, čl. 9: AAS 57 (1965), 12-14.))

Vlastní poslání, které Kristus svěřil své církvi, nepatří do oblasti politické, hospodářské nebo sociální; cíl, který jí vytkl, je rázu náboženského. (11)((11/Srov. Pius XII., projev k historikům a umělcům, 9.3.1956: AAS 48 (1956), 212: „Její božský zakladatel Ježíš Kristus jí nedal ani pověření ani cíl v oblasti kultury. Cíl, který jí dává Kristus, je přísně náboženský (...) Církev má vést lidi k Bohu, aby se mu oddali bez výhrad (...) Církev nesmí nikdy ztratit ze zřetele tento cíl přísně náboženský a nadpřirozený. Smysl veškeré její činnosti, až po poslední kánon jejího zákoníku, nemůže být jiný než vést k tomuto cíli přímo nebo nepřímou.“)) Přesto však právě z tohoto náboženského poslání vyplývají úkoly, světlo a síla, které mohou sloužit k vybudování a upevnění lidské společnosti podle Božího zákona. Stejně tak, když je to potřebné, církev může, ba musí podle dobových a místních okolností podněcovat akce sloužící všem, zvláště strádajícím, jako například akce dobročinné a podobné.

Církev má uznání pro všechno dobré v dnešním společenském dynamismu, zejména pro vývoj směrem k jednotě a proces zdravé socializace a občanského i hospodářského sdružování. Podporování jednoty je v souladu s vlastním posláním církve, neboť ona je :v Kristu jakoby svátost neboli znamení a nástroj

vnitřního spojení s Bohem a jednoty celého lidstva“. (12)((12/2. vat. koncil, Věrouč. konst. o církvi Lumen gentium, kap. I, čl. 1: AAS 57 (1965), 5.)) Tak ukazuje světu, že pravá vnější společenská jednota vyvěrá z jednoty myslí a srdcí, totiž z té víry a lásky, kterými je v Duchu svatém položen základ její nerozhodné jednoty. Síla, kterou je církev schopna vlévat dnešní lidské společnosti, záleží ve víře a lásce, které působí na život, a ne v nějaké zevnější nadvládě uplatňované ryze lidskými prostředky.

Protože se církev svým posláním a svou podstatou neváže na žádnou určitou formu lidské kultury nebo na politický, hospodářský či sociální systém, může být pro tuto svou všeobecnost těsným pojítkem mezi různými lidskými společenstvími a národy, pokud jí ovšem budou důvěřovat a skutečně jí přiznají opravdovou svobodu, nutnou k plnění tohoto jejího poslání. Církev tedy nabádá své děti, ale i všechny lidi, aby překonávali všechny neshody mezi národy a rasami v tomto rodinném duchu Božích dětí a aby oprávněným lidským sdružením zajišťovali vnitřní pevnost.

Všechno pravdivé, dobré a spravedlivé v nejrůznějších institucích, které si lidstvo vytvořilo a nepřetržitě vytváří, má koncil ve velké úctě. Prohlašuje kromě toho, že církev hodlá všechny takové instituce podporovat a rozvíjet, pokud to na ní záleží a pokud to na ní záleží a pokud se to srovnává s jejím posláním. Nic si neřádá vřeleji, než aby mohla sloužit blahu všech a svobodně se rozvíjet pod jakoukoli vládou, která uznává základní práva osoby i rodiny a požadavky obecného blaha.

POMOC, KTEROU SE CÍRKEV SNAŽÍ POSKYTNOUT LIDSKÉ ČINNOSTI PROSTŘEDNICTVÍM KŘESŤANŮ

43 Koncil vybízí křesťany jakožto příslušníky obojí společnosti, aby se snažili plnit své světské povinnosti, a to v duchu evangelia. Je sice pravda, že zde nemáme trvalou vlast, ale hledáme budoucí; (13)((13/Srov. Žid 13,14.)) jsou však na omylu ti, kdo se domnívají, že proto mohou zanedbávat své pozemské povinnosti, neboť si neuvědomují, že právě víra je k jejich plnění zavazuje ještě více, a to každého podle jeho povolání. (14)((14/Srov. 2 Sol 3,6-13; Ef 4,28.)) Neméně se však mýlí ti, kdo se naopak domnívají, že se mohou tak pohroužit do světských záležitostech, jako by tyto záležitosti byly úplně mimo náboženský život, protože ten podle nich záleží pouze v obřadech a v zachování některých mravních povinností. Rozpor, který je u mnoha lidí mezi vírou, ke které se hlásí, a denním životem, je třeba počítat mezi nejzávažnější omyly naší doby. Toto pohoršení prudce odsuzovali již ve Starém zákoně proroci (15)((15/Srov. Iz 58,1-12.)) a v Novém zákoně ještě přísněji sám Ježíš Kristus za ně hrozil těžkými tresty. (16)((16/Srov. Mt 23,3-33; Mk 7,10-13.)) Nestavme proto nesprávně proti sobě činnost v zaměstnání a ve společnosti na jedné straně a náboženský život na straně druhé. Když křesťan zanedbává časné povinnosti, zanedbává tím své povinnosti vůči bližnímu, ba vůči samému Bohu, a uvádí tak v nebezpečí svou věčnou spásu. Křesťané, jdoucí za příkladem Krista, jenž pracoval jako řemeslník, se mají spíše radovat, že mohou vykonávat všechny své pozemské činnosti a uvádět přitom v jednu živoucí syntézu lidské, domácí, výdělečné, vědecké i technické úsilí s náboženskými hodnotami, pod jejichž nejvyšším vedením se všechno uvádí do souladu k Boží slávě.

Světské povinnosti a činnosti jsou vlastní, i když ne výlučná záležitost laiků. Když tedy jednájí jako občané světa, ať jednotlivě nebo sdružení, budou zachovávat zákony vlastní každému oboru, ale budou se také snažit získat na tomto poli skutečnou odbornost. Ochtově budou spolupracovat s lidmi, kteří mají stejné úkoly. Jestliže uznávají požadavky víry a čerpají z ní sílu, ať neváhají příležitostně přicházet s novou iniciativou a uskutečňovat ji. Jejich svědomí předem dobře formovanému přísluší úkol snažit se o uplatnění Božího zákona v životě pozemské obce. Od kněží ať laici očekávají duchovní světlo a posilu. Ať se však nedomnívají, že jejich pastýři jsou vždycky takoví odborníci, aby, když vznikne jakýkoli nový problém, i závažný, mohli mít pohotově konkrétní řešení, anebo že právě to je jejich poslání; spíše ať sami jednájí na vlastní odpovědnost ve světle křesťanské moudrosti a s pozorným zřetelem k nauce učitelského úřadu církve. (17)((17/Srov. Jan XXIII., enc. Mater et Magistra, IV: AAS 53 (1961), 456-457 a 1: tamtéž 407, 410-411.))

Mnohdy je už křesťanský pohled na skutečnost přivede k určitému řešení v konkrétní situaci. Jiní věřící však, jak se často a oprávněně stává, budou s nemenší upřímností o téže věci soudit jinak. Jestliže řešení podaná tou nebo onou stranou mnozí jiní, i mimo úmysl stran, snadno spojují s poselstvím evangelia, musí mít na paměti, že v takových případech nikomu není dovoleno dovolávat se církevní autority

výlučně ve prospěch svého názoru. Ať se však vždycky snaží objasnit vše upřímným rozhovorem, při němž zachovají vzájemnou lásku a dají se vést především starostí o obecné blaho.

Laici, kteří se činně podílejí na celém životě církve, nejenže jsou povinni prodchnout svět křesťanským duchem, ale jsou též povoláni k tomu, aby byli za všech okolností, právě uprostřed lidské společnosti, Kristovými svědky.

Biskupové, kterým byl svěřen úkol řídit Boží církve, musí spolu se svými kněžími kázat Kristovo poselství tak, aby bylo evangeliem osvětleny všechny pozemské aktivity věřících. Kromě toho musí mít všichni pastýři na paměti, že svým každodenním životem a péčí (18)((18/Srov. 2. vat. koncil, Věrouč. konst. o církvi Lumen gentium, kap. III, čl. 28: AAS 57 (1965), 34-35.)) ukazují světu tvář církve, podle níž lidé soudí o síle a pravdivosti křesťanského poselství. Spolu s řeholníky a svými věřícími mají slovem i životem dokazovat, že církev už svou přítomností, se všemi dary, které přináší, je nevyčerpatelným zdrojem těch duchovních sil, které dnešní svět nejvíce potřebuje. Neustálým studiem se musí připravovat, aby se mohli účastnit dialogu se světem a s lidmi nejrůznějších názorů. Především ať chovají v srdci slova tohoto koncilu: „Lidstvo dnes stále více směřuje k jednotě politické, hospodářské a společenské, a proto je obzvláště třeba, aby kněží společnou péčí a prací, pod vedením biskupů a nejvyššího velekněze, vymýtili jakoukoli roztržičnost, aby tak bylo celé lidstvo přivedeno k jednotě Boží rodiny“. (19) ((19/Tamtéž, kap. III, čl. 28: AAS 57 (1965), 35-36.))

I když církev mocí Ducha svatého zůstala věrnou nevěstou svého Pána a nikdy nepřestala být znamením spásy ve světě, přece dobře ví, že mezi jejími údy, (20)((20/Srov. sv. Ambrož, De virginitate, cap. VIII, n. 48: PL 16, 278.)) ať kleriky nebo laiky, nechyběli v průběhu tolika století lidé, kteří se zpronevěřili Božimu Duchu. I v dnešní době církev ví, jak veliká vzdálenost dělí poselství, které přináší, od lidské slabosti těch, jimž bylo svěřeno evangelium. Ať dějiny soudí tyto nedostatky jakkoli, my si je musíme uvědomovat a rozhodně proti nim bojovat, aby nebyly na škodu šíření evangelia. Církev též ví, jak musí staletou zkušeností neustále zrát ve svém vztahu k světu. Vedena Duchem svatým matka církev bez přestání „vybízí své děti k očišťování a k obnově, aby na tváři církve jasněji zářilo Kristovo znamení“. (21)((21/Srov. 2. vat. koncil, Věrouč. konst. o církvi Lumen gentium, kap. II, čl. 15: AAS 57 (1965), 20.))

POMOC, KTEROU CÍRKEV PŘIJÍMÁ OD DNEŠNÍHO SVĚTA

44 Jako je v zájmu světa uznat církev jako společenskou skutečnost dějin a jejich kvas, tak i církev si je vědoma, že přijala mnoho z dějin a vývoje lidstva.

Zkušenost minulých století, rozvoj věd, poklady skryté v různých formách lidské kultury, kterými se projevuje stále úplněji přirozenost člověka a otvírají se nové cesty k pravdě, to všechno prospívá také církvi. Od samého počátku svých dějin se naučila vyjadřovat Kristovo poselství pomocí pojmů a jazyků různých národů a nadto se snažila osvětlit je moudrostí filozofů; to proto, aby přizpůsobila evangelium, pokud to bylo možné, chápavosti širokých vrstev i nárokům vzdělanců. Toto přizpůsobené kázání zjeveného slova musí zůstat zákonem veškeré evangelizace. Tak se totiž v každém národě vytváří možnost vyjádřit vlastním způsobem Kristovo poselství a zároveň se rozvíjí živý styk mezi církvi a různými národními kulturami. (22)((22/Srov. 2. vat. koncil, Věrouč. konst. o církvi Lumen gentium, kap. II, čl. 13: AAS 57 (1965), 17.)) K rozvoji takového styku potřebuje církev především v dnešní době s jejími rychlými změnami a s rozrůzněným myšlením zejména pomoc lidí, kteří žijí ve světě, a proto se vyznají v různých institucích a oborech a chápou jejich mentalitu; mohou být věřící nebo i nevěřící. Je věcí celého Božího lidu a zvláště duchovních pastýřů a teologů s pomocí Ducha svatého poslouchat, chápat a vykládat, co všechno naše doba říká, a ve světle Božího slova to posuzovat, aby se mohla zjevená pravda stále hlouběji chápat, lépe poznávat a přiměřeněji podávat.

Jelikož má církev viditelnou společenskou strukturu, jež je znamením její jednoty v Kristu, může být obohacena a obohacuje se i vývojem společenského života člověka; ne jako by něco chybělo v ústavě, kterou jí dal Kristus, ale tak, že se hlouběji poznává, lépe vyjadřuje a vhodněji přizpůsobuje naší době. Církev s povděkem vidí, že jako celek neméně než prostřednictvím svých jednotlivých synů přijímá různou pomoc od lidí jakéhokoli společenského stupně nebo postavení. Kdokoli tedy podporuje lidské společenství v oblasti rodiny, kultury, hospodářského a společenského života i politiky národní a mezinárodní, poskytuje podle Božího plánu také církevnímu společenství nemalou pomoc ve věcech, v

nichž ono závisí na vnějším prostředí. Církev dokonce uznává, že mnoho získala a může získat i z odporu svých protivníků a pronásledovatelů. (23)((23/Srov. sv. Justin, Dialogus cum Tryphone, cap. 110: PG 6, 729; ed. Otto 1897, 391-393: „(...) ale čím více nás pronásledují, tím více jiných věrných a zbožných přibývá skrze Ježíše.“ Srov. Tertulián, Apologeticus, cap. L, 13: PL 1, 534; Corpus Christ., ser. lat. I, 171: „Tím více je nás, čím více nás kosíte; semeno je krev křesťanů!“ Srov. 2. vat. koncil, Věrouč. konst. o církvi Lumen gentium, kap. II, čl. AAS 57 (1965), 14.))

KRISTUS, ALFA A OMEGA

45 Ať církev světu pomáhá, nebo od světa pomoc přijímá, jde vždycky jen za jedním: aby přišlo Boží království a uskutečnila se spása celého lidstva. Všechno dobro, které Boží lid během svého pozemského putování může poskytnout lidské rodině, plyne z toho, že církev je „všeobecná svátost spásy“, (24) ((24/Srov. 2. vat. koncil, Věrouč. konst. o církvi Lumen gentium, kap. VII, čl. 48: AAS 57 (1965), 53.)) která zjevuje a zároveň uskutečňuje tajemství Boží lásky vůči lidem.

Boží Slovo totiž, skrze něž všechno bylo stvořeno, samo se stalo tělem, aby tak – jako dokonalý člověk – všechny spasilo a celé veškerenstvo znovu spojilo jako pod jednu hlavu. Pán je cíl lidských dějin, bod, v němž se sbíhají tužby dějin a civilizace, střed lidského pokolení, radost všech srdcí a naplnění všech jejich tužeb. (25)((25/Srov. Pavel VI., proslov 3.2.1965: L'Osservatore Tomano, 4.2.1965.)) Jeho vzkřísil Otec z mrtvých, vyvýšil a umístil po své pravici, jeho ustanovil soudcem živých i mrtvých. Jeho Duchem oživeni a shromážděni putujeme směrem k dovršení lidských dějin, jež je v plné shodě s plánem jeho lásky: „sjednotit v Kristu vše, co je na nebi i na zemi“ (Ef 1,10).

Sám Pán praví: „Hle, přijdu brzy a moje odplata se mnou, abych odměnil každého podle jeho činů. Já jsem alfa i omega, první i poslední, začátek i konec“ (Zj 22,12-13).

ČÁST DRUHÁ

NĚKTERÉ NALÉHAVĚJŠÍ PROBLÉMY

PŘEDMLUVA

46 Když koncil vyložil, jakou důstojnost má lidská osoba a jaký je osobní a společenský úkol, který je povolána na světě splnit, obrací nyní ve světle evangelia a lidské zkušenosti pozornost všech na některé naléhavější potřeby naší doby, jež se lidstva nejvíce dotýkají.

T mnoha problémů, které dnes kdekoho naplňují starostí, je třeba se zvláště zmínit o manželství a rodině, o kultuře, o hospodářsko-společenském a politickém životě, o solidaritě mezi národy a o míru. Na tyto jednotlivé otázky je třeba vrhnout světlo Kristových zásad; ty ať vedou věřící a poskytují jasno všem lidem při hledání řešení tolika obtížných problémů.

KAPITOLA 1

JAK PODPOŘIT DŮSTOJNOST

MANŽELSTVÍ A RODINY

MANŽELSTVÍ A RODINA V DNEŠNÍM SVĚTĚ

47 Šťastný život člověka i lidské a křesťanské společnosti těsně souvisí s dobrým stavem manželského a rodinného společenství. Křesťané spolu se všemi, kteří si váží tohoto společenství, upřímně vítají různé formy pomoci, kterými se dnes podporuje a v životě pěstuje toto společenství lásky a jimiž se pomáhá manželům a rodičům v jejich vznešeném úkolu. Doufají, že to přinese ještě lepší výsledky, a snaží se k tomu přispět.

Důstojnost této instituce však není všude stejně zřejmá, protože ji zatemňuje mnohoženství, nákaza rozvodovosti, takzvaná volná láska a jiné deformace. Dále se manželská láska často znesvěcuje sobectvím, rozkošnictvím a nedovolenými zásahy proti plození. Mimoto dost závažně narušují rodinu dnešní hospodářské, společensko-psychologické a občanské poměry. Konečně se v některých částech světa pozorují s obavami problémy související s rostoucí hustotou zalidnění. To všechno naplňuje úzkostí svědomí lidí. Přesto se však životnost a odolnost manželské a rodinné instituce projevuje i v tom, že hluboké proměny dnešní společnosti, navzdory obtížím, které z nich vyplývají, velmi často a různým způsobem ozřejmují pravou povahu této instituce.

Koncil proto zamýšlí objasnit některé body církevní nauky, aby tak poučil a posílil křesťany a všechny lidi, kteří se snaží hájit a podporovat původní důstojnost a vynikající posvátnou hodnotu manželského stavu.

SVATOST MANŽELSTVÍ A RODINY

48 Důvěrné společenství života a manželské lásky, které Stvořitel založil a vybavil vlastními zákonitostmi, se uskutečňují manželskou smlouvou neboli neodvolatelným osobním souhlasem. A tak lidským úkonem, jímž se manželé vzájemně sobě dávají a přijímají, vzniká i před společností stav podle Božího řádu pevný; tento posvátný svazek nezávisí na lidské libovůli, a to z ohledu na dobro manželů, potomstva i společnosti. Sám Bůh je původce manželství, které má rozličná dobra a rozličné cíle. (1) ((1/Srov. sv. Augustin, De bono coniungali: PL 40, 375-376 a 394; sv. Tomáš, Summa Th., Suppl. q. 49, a. 3, ad 1; Decretum pro Armenis: Denz. 702 (1327); Pius XI., enc. Casti connubii: AAS 22 (1930), 543-555; Denz. 2227-2238 (3703-3714).)) To všechno má nesmírnou důležitost pro pokračování lidského rodu, pro rozvoj osobnosti jednotlivých členů rodiny a jejich věčný osud, pro důstojnost, stálost, mír a blaho rodiny i celé lidské společnosti. Svou přirozenou povahou jsou manželství a manželská láska zaměřeny k plození a výchově dětí, což je vrchol a koruna manželské lásky. A tak muž a žena, kteří díky manželskému svazku „nejsou už dva, ale jedno tělo“ (Mt 19,6), prokazují si důvěrným spojením svých osob a činností vzájemnou pomoc a službu, zakoušejí smysl své jednoty a stále plněji jí dosahují. Toto důvěrné sjednocení, jakožto vzájemné darování dvou osob, a také dobro dětí vyžaduje úplnou manželskou věrnost a důrazně požaduje jejich nerozlučnou jednotu. (2) ((2/Srov. Pius XI., enc. Casti connubii: AAS 22 (1930), 546-547; Denz. 2231 (3706).))

Kristus Pán bohatě požehnal této mnohotvárné lásce, která vytryskla z božského zdroje lásky a byla utvořena po vzoru jednoty mezi ním a církví. Jako kdysi Bůh vyšel svému lidu v ústrety úmluvou lásky a věrnosti, (3) ((3/Srov. Oz 2; Jer 3,6-13; Ez 16 a 23; Iz 54.)) tak nyní Spasitel lidí a Snoubenec církve (4) ((4/Srov. Mt 9,15; Mk 2,19-20; Lk 5,34-35; Jan 3,29; 2 Kor 11,2; Ef 5,27; Zj 19,7-8; 21,2 a 9.)) vychází vstříc věřícím manželům svátostí manželství. Zůstává pak s nimi, aby, tak jako on miloval církev a vydal sám sebe za ni, (5) ((5/Srov. Ef 5,25.)) i manželé milovali jeden druhého ve vzájemné oddanosti s trvalou věrností. Opravdová manželská láska je pozdvižena k účasti na božské lásce; vykupitelskou silou Kristovou a spásonosným působením církve se usměrňuje a obohacuje, aby manželé byli účinně vedeni k Bohu a dostalo se jim pomoci a posily v jejich vznešeném úkolu otce a matky. (6) ((6/Srov. 2. vat. koncil, Věrouč. konst. o církvi Lumen gentium: AAS 57 (1965), 15-16; 40-41; 47.)) Proto jsou křesťanští manželé posilováni a jakoby svěceni k povinnostem a důstojnosti svého stavu zvláštní svátostí; (7) ((7/Srov. Pius XI., enc. Casti connubii: AAS 22 (1930), 583.)) její silou plní svůj úkol v manželství a v rodině a prodchnuti Kristovým duchem, jenž naplňuje celý jejich život vírou, nadějí a láskou, spějí stále více k vlastní dokonalosti a k vzájemnému posvěcení, a tím i ke společné oslavě Boha.

Budou-li rodiče předcházet příkladem a rodinnou modlitbou, pak děti a vůbec všichni, kdo žijí v rodinném kruhu, naleznou snadněji cestu lidskosti, spásy a svatosti. Manželé, když dostanou důstojnost i úlohu otcovství a mateřství, budou svědomitě plnit povinnost výchovy, zvláště náboženské, která patří především jim.

Děti jako živoucí údy rodiny přispívají svým způsobem k posvěcení rodičů. Vděčností, úctou a důvěrou mají odpovídat na dobrodiní rodičů a při nich jako první děti stát v neštěstí a ve stáří. Vdovství, statečně přijaté jako pokračování povolání k manželskému životu, ať je všemi ctěno. (8)((8/Srov. 1 Tim 5,3.)) Rodina se bude velkomyslně dělit o své duchovní bohatství i s jinými rodinami. Jelikož křesťanská rodina vzchází z manželství, jež je obrazem úmluvy lásky mezi Kristem a církví i účastí na ní, (9)((9/Srov. Ef 5,32.)) má přispívat k poznání živé Spasitelovy přítomnosti ve světě a pravé povahy církve jak manželskou láskou, velkomyslnou plodností, jednotou a věrností, tak i láskyplnou spoluprací všech členů.

MANŽELSKÁ LÁSKA

49 Boží slovo mnohokrát vybízí snoubence a manžele, aby živilí a rozvíjeli své zasnoubení čistou láskou a své manželství nerozdělenou láskou. (10)((10/Srov. Gn 2,22-24; Př 5,18-20; 31,10-31; Tob 8,4-8; Pís 1,1-3; 2,16; 2,16; 4,16-5,1; 7,8-11; 1 Kor 7,3-6; Ef 5,25-33.)) I v naší době si mnozí lidé váží lásky mezi manželem a manželkou, projevované různými způsoby v souladu s dobrými mravy různých národů a dob. Je to láska svrchovaně lidská, neboť ji dobrovolná náklonnost vede od jedné osoby k druhé osobě, a proto zahrnuje dobro celého člověka; je tudíž schopna dodat tělesným i duševním projevům zvláštní důstojnost a povýšit je na prvky a známky příznačné pro manželské přátelství. Pán ozdravil, zdokonalil a povýšil tuto lásku zvláštním darem své milosti a lásky. Taková láska, spojující lidské s božským, přivádí manžele k svobodnému vzájemnému darování, ověřovanému něžným citem i činem, a prostupuje celý jejich život; (11)((11/Srov. Pius XI., enc. Casti connubii: AAS 22 (1930), 547-548; Denz. 2232 (3707).)) ba právě svým velkodušným projevováním se láska zdokonaluje a roste. Daleko tedy převyšuje pouhou sobecky pěstovanou erotickou přitažlivost, která velice rychle a uboze vyprchá.

Tato láska se jedinečně vyjadřuje a dovršuje v úkonu, který je manželství vlastní. Proto skutky, jimiž manželé dosahují důvěrného a čistého sjednocení, jsou čestné a důstojné; jsou-li prováděny způsobem hodným člověka, vyjadřují a prohlubují vzájemné darování, jímž jeden druhého radostně a vděčně obohacuje. Tato láska, upevněná vzájemným závazkem a hlavně posvěcena Kristovou svátostí, zůstává v příznivých i nepříznivých okolnostech tělem i srdcem nerozlučně věrná; každé cizoložství nebo rozvod jsou jí proto cizí. Jednota manželství, kterou Pán potvrdil, se také jasně projevuje stejnou osobní důstojností ženy i muže, kterou je třeba uznávat ve vzájemné a plné lásce. K vytrvalému vykonávání povinností tohoto křesťanského povolání je však zapotřebí neobyčejné ctnosti; proto manželé, milostí posilovaní k svatému životu, budou neúnavně pěstovat a modlitbou si vyprošovat neochvějnou lásku, velkodušnost a ducha oběti.

Pravá manželská láska se bude více cenit a vytvoří se o ní zdravé veřejné mínění, budou-li křesťanští manželé podávat vynikající svědectví věrnosti a souladu ve své lásce i v péči o výchovu svých dětí a budou-li mít účast na nezbytné kulturní, psychologické a sociální obnově ve prospěch manželství a rodiny. Mladé lidi je třeba vhodně a včas poučit – a to převážně už v rodině – o důstojnosti, úloze a praxi manželské lásky, aby nabyli úcty k čistotě a mohli v příhodném věku po čestně prožitém období zasnoubení vstoupit do manželství.

MANŽELSTVÍ A JEHO PLODNOST

50 Manželství a manželská láska jsou zaměřeny svou povahou k plození a výchově potomstva. Děti jsou jistě nejvzácnější dar manželství a svým rodičům přinášejí velmi mnoho dobrého. Sám Bůh, který řekl: „Není dobré, aby člověk byl sám“ (Gn 2,18), a který „na začátku učinil lidi jako muže a ženu“ (Mt 19,4), chtěl jim dopřát nějakou zvláštní účast na svém díle stvoření, a proto muži a ženě poželal slovy: „Plodte a množte se“ (Gn 1,28). Proto správné pěstování manželské lásky a celý způsob rodinného života, jenž z něho vzniká – ostatní cíle manželství se tím nechtějí snižovat –, vyúsťují v pevné odhodlání manželů spolupracovat s láskou Stvořitele a Vykupitele, který skrze ně stále rozšiřuje a obohacuje svou rodinu.

Manželé vědí, že plněním úkolu dávat život a vychovávat – což je třeba považovat za jejich vlastní poslání – se stávají spolupracovníky lásky Boha stvořitele a jakoby jejich tlučičky. Proto budou plnit

svůj úkol s lidskou a křesťanskou odpovědností. S vnímavou uctivostí vůči Bohu si vytvoří společnou dohodu a úsilím správný úsudek. Přitom přihlédnou jak k vlastnímu dobru, tak k dobru svých dětí, ať již narozených nebo v budoucnu předvídaných; uváží též hmotné i duchovní podmínky doby a své situace a budou mít konečně zřetel i na dobro rodinného společenství, světské společnosti a církve. Tento úsudek si musí koneckonců udělat manželé před Bohem sami. Ať si však jsou křesťanští manželé vědomi toho, že způsob svého jednání nemohou určovat podle své libovůle, ale že se vždycky musí řídit svědomím, které se má přizpůsobovat Božímu zákonu, a že mají být učenliví vůči učitelskému úřadu církve, který tento zákon ve světle evangelia autenticky vykládá. Tento božský zákon ukazuje plný smysl manželské lásky, chrání a pobízí ji k dosažení pravé lidské dokonalosti. Křesťanští manželé tedy oslavují Stvořitele a usilují o dokonalost v Kristu, když s důvěrou v Boží prozřetelnost a s duchem oběti (12)((12/Srov. 1 Kor 7,5.)) velkomyslně, s lidskou a křesťanskou odpovědností plní úkol plození. Z manželů, kteří takovým způsobem splňují Bohem svěřený úkol, je třeba zvláště připomenout ty, kteří po uvážení a společné dohodě velkodušně přijímají a náležitě vychovávají i početnější potomstvo. (13)((13/Srov. Pius XII., projev „Tra le visite“, 20.1.1958: AAS 50 (1958), 91.))

Manželství ovšem nebylo ustanoveno jen kvůli plození; ale už sama povaha nerozlučného svazku mezi osobami a prospěch dětí vyžadují, aby se spořádaně projevovala, rozvíjela a zrála i vzájemná láska mezi manželi. Proto, i když chybí často tak žádané potomstvo, manželství jako pospolitost a společenství celého života trvá a zachovává si svou hodnotu a nerozlučnost.

SOULAD MEZI MANŽELSKOU LÁSKOU A ÚCTOU K LIDSKÉMU ŽIVOTU

51 Koncil ví, že některé životní podmínky dnes často manželům brání v harmonickém manželském životě a že se manželé mohou octnout v okolnostech, kdy se alespoň dočasně nemůže zvětšovat počet dětí a jen s obtížemi se přitom dá zachovat věrná láska a plně životní společenství. Kde je však intimní manželský život přerušen, tam může být nezřídka ohrožena věrnost a poškozeno dobro dětí: tehdy se dostává do nebezpečí výchova dětí i odvaha mít další.

Někteří se opovažují řešit tyto problémy způsobem nečestným, neštítí se dokonce ani usmrcení; církve však připomíná, že mezi Božími zákony, týkajícími se na jedné straně předávání života a na druhé straně pěstování pravé manželské lásky, nemůže být skutečný rozpor.

Bůh, pán nad životem, svěřil totiž lidem vynikající úkol udržovat život; tento úkol mají však plnit způsobem hodným člověka. Život se má tedy s největší péčí chránit už od samého početí; potrat a usmrcení nemluvněte jsou hanebné zločiny. Pohlavnost u člověka a lidská plodivá schopnost podivuhodně vyniká nad to, co se vyskytuje na nižších stupních života; proto úkony manželskému životu vlastní, pokud zachovávají pravou důstojnost člověka, je třeba mít ve velké úctě. Když tedy běží o to, jak uvést v soulad manželskou lásku s odpovědným sdělováním života, nezávisí mravní povaha jednání jen na upřímném úmyslu a zhodnocení pohnutek, ale musí se určovat objektivními měřítky, vzatými z přirozenosti lidské osoby a jejích činů; tato měřítka uchovávají celý smysl vzájemného darování i lidského plození v ovzduší pravé lásky. To ovšem nelze uskutečnit, nepěstuje-li se poctivě ctnost manželské čistoty. Děti církve, které se opírají o tyto zásady, nesmějí při řízení porodnosti nastoupit cesty, jež zamítá učitelský úřad církve, vykládající Boží zákon. (14)((14/Srov. Pius XI., enc. Casti connubii: AAS 22 (1930), 559-561: DS 3716-3718; Pius XII., proslov k účastníkům sjezdu Italského svazu porodních asistentek 29.10.1951: AAS 43 (1951), 835-854; Pavel VI., proslov ke kardinálům 23.6.1964: AAS 56 (1964), 581-589. Některé otázky, které potřebují další pečlivější prozkoumání, byly z příkazu nejvyššího velekněze předány komisi pro studium populace, rodiny a porodnosti, aby mohl nejvyšší velekněz, až komise splní svůj úkol, pronést úsudek. Za tohoto stavu nauky učitelského úřadu nehodlá posvátný sněm bezprostředně předložit žádná konkrétní řešení.))

Budiž všem jasno, že život lidí i úkol sdělovat ho dál se neomezuje jen na tento svět a nemůže se posuzovat a chápat jen podle jeho měřítek, nýbrž vždycky má vztah k věčnému určení člověka.

NUTNOST VŠEOBECNÉ PÉČE O POVZNESENÍ MANŽELSTVÍ A RODINY

52 Rodina je školou bohatěji rozvinutého lidství. Aby mohla dosáhnout plnosti svého života a poslání, k tomu je nutné láskyplné duševní sdílení, vzájemné dorozumění manželů a svědomitá spolupráce rodičů při výchově dětí. K tomu velice přispívá činná přítomnost otce. Ale i matce, kterou potřebují zvláště mladší děti, musí být zajištěna možnost starat se o domácnost, aniž se přitom zanedbá oprávněný společenský vzestup ženy. Děti se mají vychovávat tak, aby v dospělosti dovedly s plným vědomím odpovědnosti jít za svým povoláním, a to i duchovním, a volit si životní stav; uzavrou-li sňatek, aby mohly založit vlastní rodinu v příznivých mravních, sociálních a hospodářských podmínkách. Rodiče nebo jejich zástupci mají vést mladé lidi při zakládání rodiny svou rozumnou radou, která má být ochotně přijata. Musí se však varovat toho, aby je přímým nebo nepřímým nátlakem nutil uzavřít manželství nebo zvolit si partnera.

Tak rodina, v níž se stýkají různé generace a vzájemně si pomáhají získat vyspělejší moudrost a sladit lidská práva s ostatními požadavky společenského života, je základem společnosti. Proto všichni, kdo mají vliv na společnost a na společenské skupiny, musí účinně přispívat k povznesení manželství a rodiny. Uznat jejich pravou povahu, hájit ji a podporovat, chránit veřejnou mravnost a příznivě ovlivňovat hmotnou úroveň rodin, to má státní moc považovat za svou svatou povinnost. Rodičům je třeba zajistit právo mít děti a vychovávat je v kruhu rodiny. Prozíravým zákonodárstvím a různými opatřeními je třeba chránit a vhodnou výpomocí podporovat také ty, kteří postrádají štěstí mít vlastní rodinu.

Křesťanští věřící mají využívat přítomný čas (15)((15/Srov. Ef 5,16; Kol 4,5.)) a rozlišovat to, co je věčné, od proměnných forem, a tak horlivě napomáhat rozvoji hodnot manželství a rodiny jednak svědectvím vlastního života, jednak spoluprací s lidmi dobré vůle. Tak odstraní obtíže a uspokojí potřeby a zájmy rodiny, které odpovídají nové době. Velkou pomocí k dosažení takového cíle bude křesťanské smýšlení věřících, správné svědomí lidí i moudrost a zkušenost teologických odborníků.

Vědečtí odborníci hlavně v biologii, lékařství, sociologii a psychologii mohou velmi prospět manželství a rodině i pokoji svědomí, budou-li se společnou vědeckou prací snažit lépe objasnit předpoklady mravně nezávadného řízení porodnosti.

Kněží mají povinnost získat si ve věcech týkajících se rodiny náležité vzdělání a podporovat povolání manželů v jejich manželském životě různými pastoračními prostředky, kázáním Božího slova, liturgií a jinou duchovní pomocí, vlídně a trpělivě je posilovat v obtížích a upevňovat je v lásce, aby se tak vytvářely opravdu výborné rodiny.

Různé společenské aktivity, zvláště sdružení rodin, se mají snažit poučováním i činnostmi utvrzovat mladé lidi i manžele, hlavně nedávno oddané, a formovat je pro rodiny, společenský a apoštolský život.

Konečně sami manželé, stvoření k obrazu živého Boha a začlenění v opravdové osobní společenství, mají být spojeni stejným cítěním, podobným smýšlením a vzájemným posvěcováním, (16)((16/Srov. Sacramentarium gregorianum: PL 78, 262.)) aby následovali Krista, původce života, (17)((17/Srov. Řím 5,15 a 18; 6,5-11; Gal 2,20.)) a tak v radostech i v utrpeních svého povolání svědčili svým věrným milováním o tajemství lásky, které Pán zjevil světu svou smrtí a zmrtvýchvstáním. (18)((18/Srov. Ef 5,25-27.))

KAPITOLA 2

JAK SPRÁVNĚ PODPOROVAT

ROZVOJ KULTURY

ÚVOD

53 K lidské osobě patří to, že nemůže dospět k pravému a plnému lidství jinak než prostřednictvím kultury, to znamená záměrným rozvíjením hodnot přírody a ducha. Kdekoli tedy jde o lidský život,

příroda a kultura velmi těsně souvisí.

Slovem kultura se označuje v širším smyslu všechno, čím člověk zušlechťuje a rozvíjí své mnohostranné duševní i tělesné vlohy; snaží se poznáním a prací podřídit zemi své nadvládě; zlidšťuje společenský život jak v rodině, tak v politickém soužití tím, že uskutečňuje pokrok mravů a institucí; konečně vyjadřuje, sdílí a zachovává ve svých dílech postupem času své velké duchovní zážitky a touhy, aby tak sloužily mnohým, ba celému lidstvu k prospěchu.

Z toho plyne, že kultura má nutně dějinnou a společenskou stránku, a slovo kultura dostává často sociologický a etnologický význam. V tomto smyslu se tedy mluví o pluralitě kultur. Z odlišností při užívání věcí, při práci a sebevyjadřování, při náboženském životě a vytváření zvyklostí, zákonů i právních zřízení, při rozvíjení vědy, techniky a umění – z toho všeho vznikají různé formy života ve společenství a různé řady životních hodnot. Tak se z předávaných zvyklostí vytváří odkaz vlastní každému lidskému společenství. Tak vzniká i určité dějinné prostředí, do něhož je člověk jakéhokoli národa nebo doby začleněn a z něhož čerpá hodnoty potřebné k rozvoji lidské a společenské kultury.

ODDÍL 1

SITUACE KULTURY V DNEŠNÍM SVĚTĚ

NOVÉ ZPŮSOBY ŽIVOTA

54 Životní podmínky moderního člověka se z hlediska společenského a kulturního hluboce změnil, takže lze mluvit o novém období lidských dějin. (1)((1/Srov. Úvodní výklad této konstituce, č. 4-10.)) Tím se nám otevírají nové cesty k zdokonalování a dalšímu šíření kultury. Tyto nové cesty připravil ohromný rozmach přírodních, humanitních i společenských věd, vzrůst techniky a zdokonalování i lepší využití sdělovacích prostředků. Dnešní kultura proto nese zcela určité známky: takzvané exaktní vědy vypracovaly na nejvyšší stupeň kritický úsudek, nejnovější psychologická studia podávají hlubší vysvětlení lidského jednání, historické vědy velmi přispívají k tomu, že se hledí na věci pod zorným úhlem jejich proměnlivosti a vývoje; životní způsoby a mravy se stále více vyrovnávají; zprůmyslnění, urbanizace a jiné příčiny, které podporují společenský život, vytvářejí nové formy kultury (masovou kulturu), z nichž se pak rodí nové způsoby myšlení, jednání a využívání volného času; rostoucí styk mezi národy a společenskými skupinami zpřístupňuje veřejnosti i jednotlivcům poklady různých kultur, čímž se poznenáhlu připravuje univerzálnější podoba lidské kultury, která tím lépe podporuje a vyjadřuje jednotu lidského pokolení, čím lépe zachovává svéráznost různých kultur.

ČLOVĚK, TVŮRCE KULTURY

55 Neustále se zvyšuje počet mužů a žen ze všech společenských nebo národnostních skupin, kteří si uvědomují, že jsou tvůrci a původci kultury svého společenství. V celém světě stále roste smysl pro autonomii a odpovědnost, který má krajně velký význam pro duchovní a mravní zralost lidstva. To je ještě zřejmější, máme-li na zřeteli sjednocování světa i úkol, který nám je uložen: abychom budovali v pravdě a spravedlnosti lepší svět. Tak se stáváme svědky zrodu nového humanismu, v němž se člověk definuje především odpovědností za své bratry a za dějiny.

OBTÍŽE A ÚKOLY

56 Za těchto podmínek se nelze divit, že člověk, jenž cítí svou odpovědnost za pokrok kultury, žije v sobě velké naděje, ale také s úzkostí pohlíží na četné rozpory, které musí řešit:

Co dělat, aby častější kulturní styky, které by měly vést k opravdovému plodnému rozhovoru mezi různými skupinami a národy, neuváděly v nepořádek život těchto společností, nerozvracely moudrost předků a neohrožovaly osobitou povahu jednotlivých národů?

Jak uvolňovat cestu dynamice a šíření nové kultury, aniž tím vezme za své živá věrnost zděděným tradicím? To je zvláště naléhavé tam, kde se kultura vznikající z nesmírného pokroku vědy a techniky má uvést v soulad s intelektuálním vzděláním, které žije ze studií odpovídajících různým klasickým tradicím.

Jak srovnat rychle pokračující rozrůžňování jednotlivých vědních oborů s nutností vytvářet jejich syntézu a udržet v lidech schopnost nazírání a obdivu, jimiž vede cesta k moudrosti?

Co je třeba dělat, aby všichni lidé na světě mohli mít účast na kulturních hodnotách, když se přitom kultura vzdělavců stává stále nepřístupnější a složitější?

Jak konečně oprávněně přiznat kultuře autonomii, na kterou si dělá nároky, bez sklouznutí do humanismu pouze pozemského nebo dokonce nepřátelského vůči náboženství?

Navzdory těmto rozporům a uprostřed nich se musí kultura dnes rozvíjet takovým způsobem, aby harmonicky pěstovala celou lidskou osobnost a pomáhala lidem plnit úkoly, ke kterým jsou povoláni všichni, ale zvláště křesťané, v bratrské jednotě jedné lidské rodiny.

ODDÍL 2

NĚKTERÉ ZÁSADY SPRÁVNÉHO ROZVOJE KULTURY

VÍRA A KULTURA

57 Křesťané jako poutníci do nebeského města musí hledat a mít na mysli to, co je shůry; (2)((2/Srov. Kol 3,1-2.)) tím se však nezmenšuje, nýbrž spíše vzrůstá význam jejich úkolu: usilovat spolu se všemi lidmi o vybudování lidštějšího světa. Tajemství křesťanské víry jim poskytuje vynikající podněty a pomoc k tomu, aby tento úkol plnili s větším zaujetím a především aby objevili plný smysl takovéto činnosti, který by kultuře zajistil vynikající místo v celkovém povolání člověka.

Když člověk prací svých rukou nebo pomocí techniky obdělává zemi, aby vydala úrodu a stala se důstojným příbytkem celé lidské rodiny, a když se uvědoměle účastní života společenských skupin, pak realizuje Boží plán zjevený na počátku věků – že si má podrobit zemi (3)((3/Srov. Gn 1,28.)) a zdokonalit stvoření – a zušlechťuje i sám sebe. Tím zároveň zachovává velké Kristovo přikázání dát se do služeb svým bratrům.

Kromě toho i tím, že se člověk věnuje různým oborům, jako je filozofie, historie, matematika a přírodní vědy, a zabývá se uměním, může velkou měrou přispět k tomu, aby se lidská rodina povznesla k vyšším pojmům pravdy, dobra a krásy a k obecně platnému nazírání, a byla tak dokonaleji osvětlena podivuhodnou Moudrostí, která byla u Boha od věčnosti, všechno s ním pořádala, hrála si na okruhu země a bylo jí rozkoší stýkat se s lidmi. (4)((4/Srov. Př 8,30-31.))

Tím se také může lidský duch, více uvolněný z poroby věcí, snadněji povznést k uctívání Stvořitele a k nazírání na něho. Ba z popudu milosti se vnitřně disponuje k poznání Božího Slova, které ještě před tím, než se stalo tělem, aby spasilo všechny a znovu je v sobě spojilo jako pod jednu hlavu, bylo již ve světě jako „pravé světlo, které osvětluje každého člověka“ (Jan 1,9). (5)((5/Srov. sv. Irenej, Adversus Haereses III, 11, 8: ed. Sagnard 200; srov. tamtéž 16,6: 290-292; 21, 10-22: 370-372; 22, 3: 378; atd.))

Je pravda, že dnešní pokrok vědeckých a technických oborů, které svou metodou nemohou proniknout až k nejněvnitřnějšímu jádru věcí, může být příznivý jakémusi druhu fenomenismu a agnosticismu, když se jejich badatelská metoda neprávem povýší na nejvyšší pravidlo pro hledání celé pravdy. Je dokonce

nebezpečí, že se člověk z přílišného spoléhání na dnešní vynálezy začne považovat za soběstačného a nebude už hledat nic vyššího.

Tyto neblahé následky však neplynou nutně z dnešní kultury a nesmějí nás uvádět do pokušení neuznat její klady. Mezi ně lze počítat: pěstování přírodních věd a snahu o neúchylnou věrnost pravdě ve vědeckém bádání, nutnost pracovat společně v pracovních skupinách, smysl pro mezinárodní solidaritu, stále živější vědomí odpovědnosti vědeckých pracovníků vůči lidem, když jde o to pomoci jim nebo je chránit, vůli zlepšit životní podmínky pro všechny, zvláště pro ty, kteří trpí nedostatkem možnosti rozhodovat o sobě nebo kulturní zaostalostí. To všechno je schopno být jakousi přípravou k přijetí poselství evangelia a tato příprava může být dovedena k cíli božskou láskou toho, jenž přišel, aby spasil svět.

ČETNÉ VZTAHY MEZI KRISTOVÝM EVANGELIEM A LIDSKOU KULTUROU

58 Mezi poselstvím spásy a lidskou kulturou jsou četné spojitosti. Vždyť když se Bůh zjevoval svému lidu postupně až k plnému projevení sebe ve vtěleném Synu, mluvil způsobem vlastním kultuře té které doby.

Stejně tak církve používala v různých podmínkách, ve kterých během staletí žila, výtvarů různých kultur, aby Kristovo poselství svým kázáním rozšířila do všech národů a rozvinula, probádala, hlouběji pochopila a lépe vyjádřila ve slavení bohoslužby i v životě různotvárné pospolitosti věřících.

Protože však církve byla poslána ke všem národům všech věků a zemí, neváže se výlučně a neodlučitelně na žádnou rasu nebo národ, na žádný určitý způsob života, na žádné starodávné ani novodobé zvyklosti. Opírá se o vlastní tradici a zároveň si je vědoma svého všeobecného poslání, a proto je schopna navázat spojení s různými kulturami; tím získává jak církve, tak i různé kultury.

Kristova radostná zvěst nepřetržitě obnovuje život a kulturu kleslého člověka a tepe a odstraňuje omyly a zlořády, které vyplývají ze stále hrozícího pokušení k hříchu. Neustále očišťuje a povznáší mravy národů. Duševní přednosti a vlohy kteréhokoli národa nebo období vnitřně oplodňuje, upevňuje, doplňuje a v Kristu obnovuje (6)((6/Srov. Ef 1,10.)) nadpřirozeným bohatstvím. A tak tím, že plní svůj úkol, (7)((7/Srov. slova Pia XI. adresovaná mons. M.-D. Rolandovi-Gosselinovi: „Nikdy se nesmí ztratit ze zřetele, že úkolem církve je hlásat evangelium, a ne šířit civilizaci. Jestliže církve šíří civilizaci, pak jen hlásáním evangelia“ (Semaine sociales de France, Versailles, 1936, 461-462).)) církve pobízí a přispívá k zušlechtnění člověka a společnosti a svou činností, i bohoslužebnou, vychovává člověka k vnitřní svobodě.

ZPŮSOBY, JAK SLADIT RŮZNÉ STRÁNKY KULTURY

59 Z uvedených důvodů církve všem připomíná, že kultura má přispívat k všestranné dokonalosti lidské osoby, k dobru jednotlivých společenství a celé lidské společnosti. JE třeba vzdělávat ducha tak, aby se v něm rozvíjela schopnost údivu, chápání, nazírání i osobního úsudku a aby se vypěstoval náboženský, mravní a sociální smysl.

Kultura vyplývá přímo z rozumové a společenské povahy člověka, a proto k svému rozvoji stále potřebuje náležitou svobodu a oprávněné možnosti jednat podle vlastních zásad. Právem tedy vyžaduje úctu a těší se jisté nedotknutelnosti, pokud ovšem zachovává práva osoby, jednotlivých společenství i celé společnosti v mezích, které ukládá všeobecné dobro.

Posvátný sněm připomíná učení Prvního vatikánského koncilu a prohlašuje, že „je dvojitý řád poznání“ od sebe odlišný, totiž řád víry a řád rozumu, a že církve nezakazuje, aby se „obory lidského umění a vědy řídily na svém poli vlastními zásadami a užívaly vlastní metodu“; proto „uznává tuto náležitou svobodu“ a zastává oprávněnou autonomii kultury a zvláště věd. (8)((8/Srov. 1. vat. koncil, Věrouč. konst. o katol. víře Dei Filius, kap. IV: Denz. 1975, 1799 (3015, 3019). Srov. Pius XI., enc. Quadragesimo anno: AAS 23 (1931), 190.))

To vše též vyžaduje, aby člověk mohl – pokud zachovává mravní řád a obecnou prospěšnost – svobodně hledat pravdu, projevat i rozšiřovat své názory a pěstovat jakékoli umění a aby byl pravdivě informován o veřejných událostech. (9)((9/Srov. Jan XXIII., enc. Pacem in terris: AAS 55 (1963), 260.))

Úkolem veřejné moci není, aby určovala kulturní formy v jejich osobitosti, nýbrž aby se starala o podmínky a prostředky pro šíření kulturního života u všech, i u národnostních menšin. (10)((10/Srov. Jan XXIII., enc. Pacem in terris: AAS 55 (1963), 283; Pius XII., rozhlasové poselství 24.12.1941: AAS 34 (1942), 16-17.)) Je tedy třeba především dbát, aby se kultura neodecizila vlastnímu cíli a nebyla nucena sloužit politické nebo hospodářské moci.

ODDÍL 3

NĚKTERÉ NALÉHAVĚJŠÍ ÚKOLY KŘESŤANŮ V KULTUŘE

PRÁVO VŠECH LIDÍ NA KULTURU, JEHO UZNÁNÍ A USKUTEČNĚNÍ

60 Jelikož se dnes naskýtá možnost osvobodit množství lidí od bídy nevědomosti, je povinností nanejvýš odpovídající naší době, a to zvláště pro křesťany, všemi silami se přičinit, aby se jak v hospodářství, tak v politice, jak na národním, tak na mezinárodním poli činila zásadní rozhodnutí, kterými by se všude a všem přiznalo a uskutečnilo právo na civilizaci přiměřenou důstojnosti lidské osobnosti, bez rozdílu rasy, pohlaví, národnosti, náboženství nebo společenského postavení. Je proto třeba zajistit všem dostatečné množství kulturních hodnot, hlavně takzvanou základní kulturu, aby negramotnost a neschopnost odpovědného jednání nebránily širokým vrstvám v opravdu lidské spolupráci na obecném blahu.

Je tedy třeba se snažit, aby lidé s patřičnými schopnostmi měli přístup k vyššímu studiu a aby jim pak byly svěřovány ve společnosti úkoly, úřady a služby odpovídající jejich nadání i odbornosti. (11) ((11/Srov. Jan XXIII., enc. Pacem in terris: AAS 55 (1963), 260.)) Tak bude moci každý člověk a každá společenská skupina kteréhokoli národa plně rozvinout svůj kulturní život ve shodě se svými vlohami a tradicemi.

Dále je třeba se vážně přičinit, aby si všichni uvědomili jak právo na kulturu, tak i povinnost, která je zavazuje vzdělávat se a jiným k tomu dopomáhat. Někdy se vyskytují takové životní a pracovní poměry, které lidem nedovolují rozvinout kulturní úsilí a ubíjejí v nich snahu o kulturu. To platí zejména o rolnících a dělnících; jim je třeba dát takové pracovní podmínky, které by nedusily, nýbrž rozvíjely jejich kulturní život. Ženy už pracují téměř ve všech oblastech života; patří se však umožnit jim, aby naplno převzaly svou roli ve shodě se svými přirozenými vlohami. Je záležitostí všech, aby byla uznána a podporována vlastní a nutná účast žen v kulturním životě.

VÝCHOVA K VŠESTRANNÉ KULTURNÍ ČLOVĚKA

61 Dnes je mnohem obtížnější než dříve udělat syntézu různých vědních oborů a umění. roste množství a různost složek, které vytvářejí kulturu, ale zároveň se zmenšuje možnost, aby je jednotliví lidé sledovali a uváděli v organickou soustavu, takže představa „všestranného člověka“ stále více mizí. Přesto však zůstává povinností každého člověka uchovat si pojem celistvosti lidské osoby, ve které vynikají hodnoty rozumu, vůle, svědomí a bratrství. Tyto hodnoty mají svůj základ v Bohu stvořiteli a v Kristu byly podivuhodně ozdraveny a povýšeny.

Matkou a životelkou této výchovy je nejdříve rodina, kde děti, obklopené láskyplnou péčí, snáze poznávají správný řád věcí a osvědčené kulturní formy se jakoby přirozeně vlévají do duše dospívajících.

Výchova nachází v dnešní společnosti vlivem vzrůstajícího rozšíření knih a nových sdělovacích prostředků, kulturních a společenských, příznivé podmínky k podpoře všeobecné kultury. Zkracování pracovní doby poskytuje k tomu mnoha lidem stále větší možnosti. Volného času je třeba správně

využívat k uvolnění ducha a k posílení duševního i tělesného zdraví. Tomu slouží rozmanité záliby a zájmy, např. cestování do jiných zemí (turismus), které člověka vnitřně zušlechťují, ale také lidi obohacují vzájemným poznáním, nebo cvičení a sportovní podniky, jež pomáhají k udržení duševní vyrovnanosti jednotlivce i společnosti a k uskutečnění bratrských vztahů mezi lidmi každého postavení, národnosti nebo odlišné rasy. Křesťané mají tedy spolupracovat na tom, aby kolektivní kulturní projevy a podniky, které jsou naší době vlastní, byly proniknuty lidským a křesťanským duchem.

Všechny tyto výhody ovšem nemohou zaručit plnou a celostní kulturní formaci člověka, pomíjí-li se přitom zároveň otázka po nejhlubším smyslu kultury a vědy pro lidskou osobu.

SOULAD KULTURY A CIVILIZACE S KŘESŤANSKOU VZDĚLANOSTÍ

62 Ačkoli církev velmi přispěla k pokroku kultury, přesto je ze zkušenosti známo, že se soulad mezi kulturou a křesťanstvím z nahodilých příčin neuskutečňuje vždycky bez obtíží.

Tyto obtíže nejsou nutně na škodu životu víry, ba mohou dát rozumu podnět k přesnějšimu a hlubšímu chápání víry. Vždyť novější přírodovědecká, historická a filozofická bádání a objevy vyvolávají nové otázky, které mají své důsledky v životě a vyžadují i od teologů nová zkoumání. Pro teology je to navíc pobídka, aby – při zachování metod a požadavků vlastních teologické vědě – neustále hledali přiměřenější způsob, jak podávat lidem své doby křesťanskou nauku, protože něco jiného je sám poklad víry neboli pravdy víry a něco jiného způsob, jímž jsou vyjadřovány, i když ovšem smysl a význam zůstává tentýž. (12)((12/Srov. Jan XXIII., proslov 11.10.1962 při zahájení koncilu: AAS 54 (1962), 792.)) V pastoraci je třeba dostatečně brát na vědomí a používat nejen teologické zásady, nýbrž i objevy světských věd, především psychologie a sociologie, aby i věřící byli vedeni k ryzejšímu a zralejšímu životu víry.

Rovněž literatura a umění jsou svým způsobem velmi důležité pro život církve. Snaží se vyjádřit vlastní podstatu člověka, jeho problémy a zkušenosti získané úsilím o poznání a zdokonalení sebe i světa; chtějí odhalit jeho postavení v dějinách a ve vesmíru, osvětlit jeho bídu i radosti, potřeby i schopnosti a nastínit lepší úděl člověka. Tak jsou s to povznášet lidský život, který vyjadřují mnoha různými formami podle různosti dob a zemí.

Proto je třeba se přičinit, aby umělci cítili, že církev jejich práci uznává, a aby vešli do bližšího styku s křesťanským společenstvím; náležitá svoboda je jim ovšem ponechána. Ať také církev uzná nové umělecké formy, které vznikají z ducha různých národů a zemí a odpovídají dnešním lidem. Mají-li přijatelný výraz a jsou-li shodné s požadavky liturgie, takže povznášejí mysl k Bohu, ať se jim dostane místa v kostelích. (13)((13/Srov. 2. vat. koncil, Konst. o posvátné liturgii Sacrosanctum Concilium, čl. 123: AAS 56 (1964), 131; Pavel VI., proslov k římským umělcům 7.5.1964: AAS 56 (1964), 439-442.))

Tak se lépe ozřejmí poznání Boha, hlásání evangelia se stane lidskému rozumu pochopitelnějším a ukáže se, že je jakoby zakoreněno v lidské existenci.

Ať tedy věřící žijí v nejtěsnějším spojení s ostatními lidmi své doby a snaží se dokonale obeznámit s jejich způsoby myšlení a cítění, které se vyjadřují kulturou. Ať uvádějí v soulad poznatky nových věd a nauk i nejnovějších objevů s křesťanskou mravností a s křesťanským myšlením, aby náboženský život a mravní poctivost šly u nich ruku v ruce s vědeckým poznáním a s nepřetržitým rozvojem techniky; tím pak budou schopni posuzovat a vykládat všechny věci v plně křesťanském smyslu.

Teologičtí pracovníci v seminářích a na univerzitách se mají snažit, aby společně pracovali a radili se s lidmi, kteří vynikají v jiných vědách. Teologické bádání ať při hlubokém zkoumání zjevené pravdy neopomíjí spojení s vlastní dobou, aby mohlo pomáhat lidem vzdělaným v různých oborech k plnější znalosti víry. Tato spolupráce bude na velký prospěch při výchově těch, jimž je svěřena posvátná služba: budou tak moci našim současníkům lépe vysvětlit, co učí církev o Bohu, o člověku a o světě, takže přijmou jejich slovo ochotněji. (14)((14/Srov. 2. vat. koncil, Dekret o výchově kněží Optatum totius a Deklarace o křesťanské výchově Gravissimum educationis.)) Je dokonce žádoucí, aby mnoho laiků dosáhlo přiměřeného vzdělání v posvátných vědách a aby se jich mezi nimi našlo dost, kteří se věnují těmto studiím naplno, popřípadě i na vyšší úrovni. Aby však mohli svému úkolu dostát, je třeba přiznat

věřícím, ať duchovním nebo laikům, náležitou svobodu bádání, myšlení a pokorného i statečného projevování názorů o věcech, ve kterých jsou odborníky. (15)((15/Srov. 2. vat. koncil, Věrouč. konst. o církvi Lumen gentium, kap. IV, čl. 37: AAS 57 (1965), 42-43.))

KAPITOLA 3

HOSPODÁŘSKO-SPOLEČENSKÝ ŽIVOT

NĚKTERÉ STRÁNKY HOSPODÁŘSKÉHO ŽIVOTA

63 I v životě hospodářsko-společenském je třeba mít v úctě a rozvíjet důstojnost lidské osoby a její celé povolání, a rovněž dobro celé společnosti. Člověk je přece původce, střed a cíl veškerého hospodářsko-společenského života.

Dnešní hospodářství, podobně jako ostatní oblasti společenského života, se vyznačuje rostoucí nadvládou člověka nad přírodou, hustějšími a intenzivnějšími vztahy a vzájemnou závislostí mezi občany, skupinami a národy a také častějším zasahováním politické moci. Zároveň i pokrok ve výrobní technice a ve směně zboží a služeb působí, že hospodářství může lépe uspokojovat rostoucí potřeby lidské rodiny.

Nechybějí však důvody k zneklidnění. Nemálo lidí, zvláště v zemích hospodářsky pokročilých, jako by bylo vedeno skoro jen zájmy hospodářskými, takže téměř v celém jejich osobním i společenském životě je rozhodující hospodářské myšlení, a to jak ve státech s kolektivním hospodářstvím, tak i v ostatních. V době, kdy by mohl rozmach hospodářského života zmírnit sociální nerovnosti, jen kdyby byl rozumně a lidsky řízen a koordinován, vede příliš často k jejich přirostění nebo někde též ke zhoršení sociálního postavení slabých a k opovrhování chudými. Zatímco velká masa lidí postrádá dosud to nejnnutnější, někteří lidé, a to i v zemích méně vyvinutých, žijí v nadbytku nebo plýtvají hodnotami. Přepych a bída jsou vedle sebe. Zatímco hrstka lidí požívá nejširší moci v rozhodování, mnozí téměř úplně postrádají jakoukoli možnost osobní iniciativy a odpovědnosti a žijí často v životních a pracovních podmínkách nedůstojných člověka.

Podobně lze pozorovat nedostatky hospodářské a sociální vyváženosti mezi zemědělstvím, průmyslem a službami, ale i mezi různými kraji jednoho a téhož státu. Mezi státy hospodářsky pokročilými a ostatními dochází den ze dne k vážnějším protikladům, které mohou ohrozit světový mír.

Lidé naší doby pocítují tyto nerovnosti stále živěji a jsou hluboce přesvědčeni, že zvýšené technické a hospodářské možnosti, které má dnešní svět, mohou a musí zlepšit tento neutěšený stav. To ovšem vyžaduje mnoho reforem v hospodářsko-sociálním životě a u všech lidí změnu smýšlení a postojů. K tomu účelu vypracovala církev během staletí ve světle evangelia zásady spravedlnosti a práva pro život individuální, společenský a mezinárodní, jak je vyžaduje zdravý rozum a jak je vyjádřila zvláště v poslední době. Posvátný sněm chce zdůraznit zásady pro dnešní podmínky a zamýšlí podat některé směrnice, hlavně s přihlédnutím k požadavkům hospodářského rozvoje. (1)((1/Srov. Pius XII., rozhlasové poselství 23.3.1952: AAS 44 (1952), 273; Jan XXIII., proslov k A. C. L. L. 1.5.1959: AAS 51 (1959), 358.))

ODDÍL 1

HOSPODÁŘSKÝ ROZVOJ

HOSPODÁŘSKÝ ROZVOJ VE SLUŽBĚ ČLOVĚKU

64 Více než dříve se dnes právem dbá o zvýšení zemědělské a průmyslové výroby a o zlepšení služeb, aby bylo možné vyrovnat se s růstem obyvatelstva a uspokojit rostoucí tužby lidstva. Proto je třeba

podporovat technický pokrok, novátorství, snahu o zakládání a rozšiřování podniků, vývoj výrobních metod a úsilí všech zúčastněných na výrobě, tedy: podporovat všechny složky, které tomuto pokroku slouží. Hlavním účelem výroby však není pouhé zvyšování počtu výrobků, zisk ani moc, ale služba člověku, celému člověku v jeho hmotných potřebách i v požadavcích jeho intelektuálního, mravního, duchovního a náboženského života; služba každému člověku i každé skupině lidí jakékoli rasy a z kterékoli části světa. Proto se má hospodářské podnikání provozovat podle vlastních zákonů a metod, avšak v mezích mravního řádu, (2)((2/Srov. Pius XI., enc. Quadragesimo anno: AAS 23 (1931), 190n; Pius XII., rozhlasové poselství 23.3.1952: AAS 44 (1952), 276n; Jan XXIII., enc. Mater et Magistra: AAS 53 (1961), 450; 2. vat. koncil, Dekret o sdělovacích prostředcích Inter mirifica, kap. I, čl. 6: AAS 56 (1964), 147.)) aby se tak naplnil Boží záměr s člověkem. (3)((3/Srov. Mt 16,26; Lk 16,1-31; Kol 3,17.))

HOSPODÁŘSKÝ ROZVOJ POD KONTROLOU ČLOVĚKA

65 Hospodářský rozvoj musí zůstat pod kontrolou člověka a nelze ho přenechat rozhodování několika málo lidí nebo skupin s nadměrnou hospodářskou mocí, ani politického společenství nebo některých mocnějších národů. Naopak je zapotřebí, aby se na každé úrovni jeho řízení činně podílel co největší počet lidí a na mezinárodním poli všechny národy. Rovněž je třeba spontánní aktivitu jednotlivců a svobodných sdružení koordinovat s činností veřejné moci a organizovat účelně a ústrojně.

Růst ekonomiky nemůže být ponechán jen jakési mechanické hře sil v hospodářské činnosti jednotlivců, ani jen veřejné moci. Proto se musí označit za mylné jak nauky, které se pod rouškou klamně svobody staví proti nutným reformám, tak učení, které podřizuje základní práva jednotlivých osob a skupin kolektivní organizaci výroby. (4)((4/Srov. Lev XIII., enc. Libertas praestantissimum, 20.6.1888: AAS 20 (1887-1888), 597n; Pius XI., enc. Quadragesimo anno: AAS 23 (1931), 191n; Pius XI., enc. Divini Redemptoris: AAS 29 (1937), 65n; Pius XII., vánoční rozhlasové poselství 1941: AAS 34 (1942), 10n; Jan XXIII., enc. Mater et Magistra: AAS 53 (1961), 401-464.))

Občané však ať mají na paměti, že mají právo a povinnost, které musí uznávat i veřejná moc, aby přispívali podle svých možností k opravdovému pokroku vlastního společenství. Když někdo – zvláště v oblastech hospodářsky méně pokročilých, kde je naléhavě třeba využít všech zdrojů – nechá svůj majetek nevyužitý nebo když ochuzuje své společenství o potřebné hmotné nebo duchovní prostředky, vážně ohrožuje obecné blaho; osobní právo na vystěhování ovšem zůstává nedotčeno.

ODSTRANIT OBROVSKÉ HOSPODÁŘSKO-SPOLEČENSKÉ ROZDÍLY

66 Aby se učinilo zadost požadavkům práva a spravedlnosti, je třeba všemi silami se přičinit – ovšem při zachování jak práv jednotlivých osob, tak osobitosti toho kterého národa –, aby se co nejrychleji odstranily obrovské hospodářské nerovnosti nyní existující, často ještě rostoucí a spojené s individuální i společenskou diskriminací. Se zřetelem ke zvláštním obtížím, které má zemědělství s produkcí a prodejem výrobků, je rovněž třeba v mnoha zemích pomáhat rolníkům při zvyšování výroby a při prodeji, zavádět nutné změny a modernizaci a dosáhnout spravedlivého příjmu, aby nezůstávali – jak se často stává – občany druhého řádu. Ale i sami zemědělci, zvláště mladí, ať se energicky snaží zvyšovat si odbornou úroveň, protože bez ní se pokrok v zemědělství nemůže uskutečnit. (5)((5/Ohledně problému zemědělství, srov. hlavně Jan XXIII., enc. Mater et Magistra: AAS 53 (1961), 341n.))

Právo a spravedlnost rovněž vyžadují, aby pohyb pracovníků, který nutně provází rozvoj hospodářství, byl řízen tak, aby život jednotlivců a jejich rodin nebyl vystaven nejistotě a ohrožení. Vůči dělníkům, kteří pocházejí z jiného národa nebo jiné země a přispívají svou prací k hospodářskému povznesení obyvatelstva nebo území, je třeba se pečlivě vyhýbat jakékoli diskriminaci v platových nebo pracovních podmínkách. Kromě toho všichni – a především veřejná moc – mají s nimi jednat ne jako s pouhými výrobními prostředky, ale jako s osobami, a mají jim pomáhat, aby si mohli k sobě vzít rodinu a opatřit si slušné ubytování; mají se starat o to, aby se včlenili do společenského života národa nebo země, které je přijaly. Ovšem, pokud to jen jde, ať se vytvoří pracovní příležitosti v jejich vlastních zemích.

V hospodářských celcích procházejících vývojem, stejně jako v nových formách průmyslové společnosti, kde se rozvíjí automatizace, je třeba dbát, aby se každému poskytla dostatečná a jemu odpovídající práce i možnost příslušného technického a odborného školení. Musí se též zabezpečit obživa a lidská důstojnost především těch, kteří se pro nemoc nebo stáří ocitají ve vážných nesnázích.

ODDÍL 2

NĚKTERÉ ZÁSADY

TÝKAJÍCÍ SE CELÉHO HOSPODÁŘSKO-SPOLEČENSKÉHO ŽIVOTA

PRÁCE, JEJÍ PODMÍNKY A VOLNÝ ČAS

67 Lidská práce, která se vynakládá na výrobu a směnu zboží nebo na poskytování hospodářských služeb, převyšuje ostatní složky hospodářského života, protože ty jsou svou povahou jen prostředky.

Tato práce, podnikaná buď samostatně nebo v pracovním poměru, vychází přímo od osoby, která jako by vtiskovala věcem v přírodě své znamení a podrobovala je své vůli. Prací člověk obvykle živé sebe a rodinné příslušníky, navazuje spojení se svými bratry a slouží jim, může uskutečňovat opravdovou lásku a účastnit se společného díla na zdokonalení Božího stvoření. Jsme dokonce přesvědčeni, že se člověk prací obětovanou Bohu přidružuje k vykupitelskému dílu Ježíše Krista, který dal práci vynikající důstojnost, když v Nazaretě vlastníma rukama pracoval. Z toho vyplývá pro každého povinnost poctivě pracovat, ale též právo na práci; společnost má povinnost pomáhat podle daných okolností občanům, aby mohli nalézt příležitost k dostačující práci. Konečně má být práce odměňována tak, aby se jednotlivci a jeho rodině dala možnost vést slušný život po stránce hmotné, společenské, kulturní a duchovní, s přihlédnutím k úkolům a k výkonnosti každého pracujícího i ke stavu podniku a k obecnému blahu. (6) ((6/Srov. Lev XIII., enc. Rerum novarum: AAS 23 (1890-91), 649-662; Pius XI., enc. Quadragesimo anno: AAS 23 (1931), 200-201; Pius XI., enc. Divini Redemptoris: AAS 29 (1967), 92; Pius XII., rozhlasové poselství v předvečer vánočních svátků 1942: AAS 35 (1943), 20; Pius XII., proslov 13.6.1943: AAS 35 (1943), 172; Pius XII., rozhlasové poselství španělským dělníkům 11.3.1951: AAS 43 (1951), 215; Jan XXIII., enc. Mater et Magistra: AAS 53 (1961), 419.))

Protože se hospodářská činnost většinou uskutečňuje sdruženou lidskou prací, je nespravedlivé a nelidské uspořádat a řídit ji tak, že je na škodu všem pracujícím. Často se stává, a to i v dnešní době, že se pracující stávají jakoby otroky vlastní práce. To se takzvanými ekonomickými zákony nedá nijak ospravedlnit. Celý výrobní proces se proto musí přizpůsobit potřebám člověka a jeho způsobu života; především jeho domácímu životu, hlavně pokud jde o matky rodin, přičemž je třeba mít stále na zřeteli pohlaví a věk. Pracujícím se má nadto poskytnout možnost rozvinout schopnosti a osobnost přímo v práci. Když věnují s náležitou odpovědností této práci čas a sílu, mají mít všichni také dostatek klidu a volného času k životu rodinnému, kulturnímu, společenskému a náboženskému. Mají mít příležitost rozvíjet svobodně síly a schopnosti, které snad při svém zaměstnání mohou pěstovat jen skrovně.

SPOLUÚČAST NA PODNIKÁNÍ A NA CELKOVÉM HOSPODÁŘSKÉM USPOŘÁDÁNÍ; PRACOVNÍ SPORY

68 V hospodářských podnicích se sdružují osoby, to je lidé svobodní a svéprávní, stvoření k Božímu obrazu. Proto se má se zřetelem k úkolům jednotlivých účastníků – vlastníků, zaměstnavatelů, vedoucích i dělníků – přiměřenými způsoby prosazovat činná účast všech na správě podniku, přičemž je ovšem třeba zachovat nutnou jednotu vedení. (7) ((7/Srov. Jan XXIII., enc. Mater et Magistra: AAS 53 (1961), 408, 424, 427; slovo „curatione“ je převzato z latinského textu encykliky Quadragesimo anno: AAS 23 (1931), 199. Pokud jde o vývoj otázky, srov. také Pius XII., proslov 3.6.1950: AAS 42 (1950), 485-488; Pavel VI., proslov 8.6.1964: AAS 56 (1964), 574-579.)) Jestliže se pak v mnoha případech o hospodářských a sociálních poměrech, na nichž závisí budoucnost pracujících a jejich dětí, nerozhoduje v

podniku samém, nýbrž v nadřazených institucích, je třeba, aby se i na těchto rozhodnutích podíleli přímo nebo prostřednictvím svobodně volených zástupců.

Mezi základní práva lidské osoby je třeba počítat právo pracujících svobodně zakládat sdružení, která by je mohla opravdu zastupovat a přispívat k správnému uspořádání hospodářského života, a právo svobodně se účastnit jejich činnosti bez nebezpečí odvetných opatření. Takovou spořádanou účastí, spolu se stoupajícím hospodářským a společenským vzděláním, bude den ze dne u všech lidí vzrůstat vědomí vlastních povinností a úkolů, které je povede k tomu, že se budou cítit – každý podle vlastních schopností a způsobilostí – spolubudovateli hospodářského a společenského pokroku i celkového obecného blaha.

Vzniknou-li hospodářsko-sociální spory, je třeba zaměřit úsilí na jejich pokojné vyřešení. Nejdřív se má přistoupit k upřímnému vyjednávání mezi zúčastněnými stranami. Nicméně i v dnešních okolnostech může zůstat stávka nutným, ovšem krajním prostředkem pracujících k obraně vlastních práv a k dosažení spravedlivých požadavků. Co nejdříve je však třeba najít cesty k vyjednávání a k obnovení rozhovorů usilujících o dohodu.

POZEMSKÁ DOBRA JSOU URČENA VŠEM LIDEM

69 Bůh určil zemi a všechno, co je na ní, k užívání všem lidem a národům, takže stvořených statků se má dostat všem spravedlivou měrou; to žádá spravedlnost provázená láskou. (8)((8/Srov. Pius XII., enc. Sertum laetitiae: AAS 31 (1939), 642; Jan XXIII., konsistorní proslov: AAS 52 (1960), 5-11; Jan XXIII., enc. Mater et Magistra: AAS 53 (1961), 411.)) Toto obecné určení statků je nutné mít vždycky na zřeteli nezávisle na formách vlastnictví; ty podléhají státním zákonitým úpravám v závislosti na různých proměnlivých okolnostech. Proto člověk, který těchto statků užívá, se musí na věci právem držené dívat nejen jako na své, ale též jako na společné, a to v tom smyslu, aby mohly být nejen k jeho vlastnímu prospěchu, ale i prospěchu druhých. (9)((9/Srov. sv. Tomáš, Summa Th. II-II, q. 32, a. 5, ad 2; tamtéž, q. 66, a. 2: srov. vysvětlení v encyklice Lva XIII., Rerum novarum: AAS 23 (1890-91), 651; srov. také Pius XII., proslov 1.6.1941: AAS 33 (1941), 199; Pius XII., vánoční rozhlasové poselství 1954: AAS 47 (1955), 27.)) Ostatně všem přísluší právo mít majetek postačující pro člověka a jeho rodinu. Tak smýšleli církevní otcové a učitelé, když učili, že lidé jsou povinni podporovat chudé, a to nejen z přebytku. (10)((10/Srov. sv. Basil, Homilie na Lukášova slova „Zbořím své stodoly“, n. 2: PG 31, 263; Lactantius, Divinarum Institutionum lib. V, de iustitia: PL 6, 565B; sv. Augustin, In Joann., trakt. 50, n. 6: PL 35, 1760; sv. Augustin, Enarratio in Ps. CXLVII, n. 12: PL 37, 1922; sv. Řehoř, Homiliae in Ev., hom. 20, 12: PL 76, 1165; sv. Řehoř, Regulae pastoralis liber, pars III, c. 21: PL 77, 87; sv. Bonaventura, In III Sent. d. 33, dub. 1 (ed. Quaracchi III, 728); sv. Bonaventura, In IV Sent. d. 15, p. II, a. 2, q. 1 (ed. cit. IV, 371b); Quaest. de superfluo (ms. Assisi, Bibl. comun. 186, f. 112^a-113^a); sv. Albert Vel., In III Sent. d. 33, a. 3, sol. 1 (ed. Borgnet XXVIII, 611); sv. Albert Vel., In IV Sent. d. 15, a. 16 (ed. cit. XXIX, 494-497). K určení nadbytku v dnešní době srov. Jan XXIII., rozhlasové a televizní poselství 11.9.1962: AAS 54 (1962), 682: „Povinností každého člověka, naléhavou povinností křesťana je měřit svůj majetek mírou potřeby druhého a pečlivě dbát o to, aby správa i rozdělení stvořených statků bylo zaměřeno k dobru všech.“) Kdo je v krajní nouzi, má právo opatřit si z bohatství druhých, co nezbytně potřebuje. (11)((11/V tom případě platí stará zásada: „V krajní nouzi je všechno společné, to znamená k společnému užití.“ Pokud jde o smysl, rozsah a způsob aplikace zásady uvedené v textu, srov. kromě moderních osvědčených autorů: sv. Tomáš, Summa Th. II-II, q. 66, a. 7. Je jasné, že k správné aplikaci zásady je zapotřebí, aby byly splněny všechny podmínky, které se vyžadují z mravního hlediska.)) Protože dnes tolik lidí ve světě trpí hladem, posvátný sněm naléhá na všechny, jak na jednotlivce, tak na veřejné činitele, aby – pamětlivi výroku Otců: „Hladem umírajícího nasyt', neboť, jestliže jsi nenasytil, zabil jsi“ (12)((12/Srov. Gracián, Decretum, c. 21, dist. LXXXVI: ed. Friedberg I, 302. Tento výrok je už v PL 54, 491A a PL 56, 1132B; srov. „Antonianum“ 27 (1952), 349-366.)) – skutečně se sdíleli o svůj majetek a vynakládali ho podle svých možností a zvláště aby poskytovali podporu jednotlivcům i národům, s kterou by si oni sami mohli pomoci a rozvíjet se.

Ve společnostech hospodářsky méně vyvinutých bývá společenské určení hmotných statků realizováno prostřednictvím zvyků a tradic v té které společnosti běžných, takže každý má aspoň existenční minimum. Jen by se neměly některé zvyklosti, které již neodpovídají potřebám dnešní doby, považovat za naprosto nezměnitelné, a naopak, nemá se nerozvážně postupovat proti mravně nezávadným zvyklostem,

kteře nepřestávají být velmi užitečné, přizpůsobí-li se vhodně dnešním poměrům. Podobně ve státech hospodářsky velmi pokročilých lze zčásti uplatnit společenské určení hmotných statků souborem institucí sociální péče a sociálního pojištění. Dále je třeba rozvíjet rodinné a sociální služby, zvláště v oboru vzdělání a výchovy. Při všech těchto počinech je však třeba dát pozor, aby se vlivem toho nestali občané vůči společnosti netečnými, aby neuhýbali odpovědnosti za přijaté úkoly a neodmítali prokazovat služby.

INVESTICE A MĚNA

70 Investice samy sebou musí směřovat k tomu, aby zajistily příležitosti k práci a k výdělku jak dnešním, tak i budoucím generacím. Všichni, kdo rozhodují o investicích a o řízení hospodářského života – jednotlivci, skupiny nebo veřejní činitelé –, jsou povinni mít na zřeteli tento účel; musí si uvědomit svou vážnou povinnost: jednak se starat o prostředky nezbytné k slušné životní úrovni jednotlivců i celé společnosti, jednak předvídat vývoj a zajistit spravedlivou rovnováhu mezi požadavky současné individuální i kolektivní spotřeby a požadavky investování se zřetelem na budoucí generace. Je třeba též mít stále na zřeteli naléhavé potřeby národů nebo zemí hospodářsky méně pokročilých. V měnových záležitostech je nutné vyhnout se poškozování vlastního národa nebo ostatních národů. Nadto je třeba se postarat, aby hospodářsky slabí nebyli nespravedlivě postiženi změnou hodnoty peněz.

NABÝVÁNÍ VLASTNICTVÍ A SOUKROMÉ DRŽBY STATKŮ; VELKÉ POZEMKOVÉ MAJETKY

71 Vlastnictví a jiné formy soukromé držby vnějších statků přispívají k projevení osobnosti člověka a poskytují mu kromě toho příležitost plnit svůj úkol ve společnosti a v hospodářském životě; je proto velmi důležité podporovat nabývání určité držby vnějších statků jak jednotlivci, tak sdruženími.

Soukromé vlastnictví nebo určitá držba vnějších statků poskytují každému nutný prostor pro jeho osobní a rodinnou nezávislost, a proto se musí považovat za jakési rozšíření lidské svobody. Jsou konečně i jednou z podmínek občanských svobod, protože podněcují k plnění úkolů a povinností. (13)((13/Srov. Lev XII., enc. Rerum novarum: AAS 23 (1890-91), 643-646; Pius XI., enc. Quadragesimo anno: AAS 23 (1931), 191; Pius XII., rozhlasové poselství 1.6.1941: AAS 33 (1941), 199; Pius XII., rozhlasové poselství v předvečer vánočních svátků 1942: AAS 35 enc. Mater et Magistra: AAS 53 (1961), 428-429.))

Formy takové držby nebo vlastnictví jsou dnes různé a dále se rozrůžňují. Všechny tyto formy zůstávají, i přes sociální fondy, práva a služby zaručované společností, zdrojem zabezpečení, který se nesmí podceňovat. To platí nejenom o hmotném vlastnictví, ale i o duševních statcích, jako jsou odborné schopnosti.

Právo na soukromý majetek neodporuje právu na existenci různých forem veřejného vlastnictví. Zestátnění soukromého majetku může provádět jen zmocněná autorita v míře, jakou vyžaduje obecné blaho, a za spravedlivou náhradu. Kromě toho je v kompetenci veřejné autority znemožňovat zneužívání soukromého vlastnictví na úkor obecného blaha. (14)((14/Srov. Pius XI., enc. Quadragesimo anno: AAS 23 (1931), 214; Jan XXIII., enc. Mater et Magistra: AAS 53 (1961), 429.))

Soukromé vlastnictví má také společenskou povahu, a to ze své podstaty, která se zakládá na zákoně společenského určení statků. (15)((15/Srov. Pius XII., rozhlasové poselství k svatodušním svátkům 1.6.1941: AAS 33 (1941), 199; Jan XXIII., enc. Mater et Magistra: AAS 53 (1961), 430.)) Zanedbá-li se tato společenská povaha, začne být vlastnictví namnoze příležitostí k chamtivosti a k vážným nepokojům, takže se jeho odpůrcům dává záminka popírat dokonce i samo právo na vlastnictví.

V mnoha hospodářsky méně vyvinutých zemích jsou velké a někdy nesmírně rozsáhlé pozemkové majetky nedostatečně obdělávány nebo z vypočítavosti nevyužity, zatímco převážná část obyvatelstva jsou bezzemci nebo drobní rolníci, a přitom se potřeba zvýšit zemědělskou výrobu projevuje se zřejmou naléhavostí. Lidé najímaní velkostatkářem na práci nebo obdělávající část pozemků jako nájemci mají často plat nebo příjem člověka nedůstojný, postrádají slušné ubytování a jsou odírání zprostředkovateli.

Nijak nejsou zajištěni a žijí v takovém nevolnictví, že nemají téměř žádnou možnost jednat iniciativně a odpovědně, je jim znemožněn kulturní růst a činná účast na společenském a politickém životě. Jsou proto nutné reformy podle dané situace: zvýšení příjmů, zlepšení pracovních podmínek, zpevnění spolehlivosti pracovních smluv, povzbuzení osobní iniciativy; popřípadě i rozdělení nedostatečně obdělávaných pozemků těm, kdo jsou schopni je zúrodnit. V takovém případě je třeba poskytnout potřebné vybavení a prostředky, zvláště školení a možnost spravedlivé družstevní organizace. Kdykoli však obecné blaho vyžaduje vyvlastnění majetku, je třeba stanovit po uvážení všech okolností spravedlivé odškodnění.

HOSPODÁŘSKO-SPOLEČENSKÁ ČINNOST A KRISTOVO KRÁLOVSTVÍ

72 Křesťané, kteří se aktivně podílejí na dnešním hospodářsko-spoločenském pokroku a bojují za uskutečnění spravedlnosti a lásky, mají být přesvědčeni, že mohou velice přispět k prospěchu lidstva a světovému míru. Ať je jejich činnost, individuální nebo sdružená, zářným příkladem. Ať si získají naprosto nezbytné odborné znalosti a zkušenosti, ať zachovají při své pozemské činnosti správný řád a věrnost Kristu a jeho evangeliu, aby tak byl celý jejich soukromý i společenský život proniknut duchem blahoslavenství, zejména chudoby.

Když někdo z poslušnosti vůči Kristu hledá nejprve Boží království, získává tím silnější a čistší lásku, aby pomáhal všem svým bratřím a uskutečňoval dílo spravedlnosti z motivu lásky. (16)((16/Ohledně správného užívání hmotných statků podle nauky Nového zákona srov. Lk 3,11; 10,30n; 11,41; 1 Petr 5,3; Mk 8,36; 12,29-31; Jak 5,1-6; 1 Tim 6,8; Ef 4,28; 2 Kor 8,13n; 1 Jan 3,17-18.))

KAPITOLA 4

ŽIVOT POLITICKÉHO SPOLEČENSTVÍ

DNEŠNÍ VEŘEJNÝ ŽIVOT

73 V naší době lze pozorovat i ve struktuře a institucích národů hluboké změny, které provázejí jejich kulturní, hospodářský a společenský vývoj. Tyto změny mají velký vliv na život politického společenství, zvláště pokud jde o práva a povinnosti všech při uplatňování občanské svobody, při úsilí o dosažení obecného blaha, i pokud jde o úpravu vztahů občanů mezi sebou a vůči veřejné moci.

Z živějšího vědomí lidské důstojnosti se rodí v mnoha částech světa snaha zavést politicko-právní řád, který by účinněji hájil osobní práva ve veřejném životě, jako je právo na shromažďování a na spolčování, právo vyjadřovat vlastní názory a vyznávat náboženství soukromě i veřejně. Ochrana osobních práv je nezbytná podmínka, aby se občané mohli jako jednotlivci nebo ve sdružení aktivně účastnit života a vedení státu.

Zároveň s kulturním, hospodářským a společenským pokrokem sílí u mnoha lidí touha po větší účasti na řízení politického života státu. Ve vědomí mnoha lidí roste snaha zajistit práva národnostních menšin, současně ovšem nezrušit jejich povinnost vůči státu. Postupně také vzrůstá úcta k lidem, kteří zastávají jiný názor nebo vyznávají jiné náboženství. Uskutečňuje se i součinnost širších rozměrů usilujících o to, aby mohli osobních práv skutečně užívat všichni občané, a ne jen někteří privilegovaní.

Odsuzují se všechny politické formy, jak se vyskytují v některých zemích, které omezují občanskou nebo náboženskou svobodu, rozmnožují oběti politických vášní a zločinů a při výkonu veřejné moci nesledují blaho, nýbrž zájmy některého seskupení nebo přímo vládnoucích kruhů.

K uskutečnění opravdu lidského politického života není nic lepšího než pěstovat vnitřní postoj spravedlnosti, přejícnosti a služby obecnému blahu a posilovat základní názory o pravé povaze politického společenství i o cílech, správném výkonu a mezích veřejné moci.

POVAHA A CÍL POLITICKÉHO SPOLEČENSTVÍ

74 Lidé, rodiny i různé skupiny tvořící občanskou pospolitost si uvědomují svou neschopnost zařídit si sami plně lidský život; pocítují proto potřebu širšího společenství, v jehož rámci by se všichni spojenými silami snažili den co den stále lépe uskutečňovat obecné blaho. (1)((1/Srov. Jan XXIII., enc. Mater et Magistra: AAS 53 (1961), 417.)) Zakládají proto politická společenství různého druhu. Politické společenství tedy existuje kvůli obecnému blahu, v něm nachází své poslední opodstatnění i smysl a z něho čerpá své původní a vlastní právo. Obecné blaho je totiž souhrn podmínek společenského života, v nichž mohou jednotlivci, rodiny i sdružení plněji a snadněji dosáhnout dokonalosti. (2)((2/Srov. Jan XXIII., tamtéž.))

V politickém společenství se však sdružuje mnoho různých lidí, a proto se právem mohou rozcházet v názorech. Aby se politické společenství vlivem názorové rozdílnosti nerozpadlo, musí mít autoritu, která by usměrňovala úsilí všech občanů k uskutečňování obecného blaha, ne však mechanicky ani despoticky, ale především jako mravní síla, která se opírá o svobodu a o vědomí odpovědnosti za přijaté povinnosti a úkoly.

Je tedy zřejmé, že stát a veřejná moc mají základ v lidské přirozenosti, a proto patří k Bohem stanovenému řádu, i když určení způsobu vlády a výběr vedoucích činitelů je ponechán svobodné volbě občanů. (3)((3/Srov. Řím 13,1-5.))

Z toho také plyne, že se výkon politické moci ve společenství jako takovém i ve státních institucích musí vždycky provádět v mezích mravního řádu, k dosažení obecného blaha – chápaného dynamicky – a podle právního řádu, který je nebo bude řádně ustanoven. Tehdy jsou občané vázáni ve svědomí k poslušnosti. (4)((4/Srov. Řím 13,5.)) Z toho vysvítá odpovědnost, důstojnost a význam těch, kteří vládnou.

Když však veřejná moc překračuje svou pravomoc a občany utlačuje, nemají odmítat, co objektivně vyžaduje obecné blaho: má jim však být dovoleno hájit svá práva i práva svých spoluobčanů proti zneužívání moci, ovšem v mezích přirozeného práva a zásad evangelia.

Konkrétní způsoby, jak si politické společenství zařizuje své vnitřní uspořádání a upravuje výkon veřejné moci, se mohou lišit podle národní povahy a stupně historického vývoje; vždycky však musí sloužit k vytváření člověka vzdělaného, mírumilovného a lidumilného, k prospěchu celé lidské rodiny.

SPOLUPRÁCE VŠECH OBČANŮ VE VEŘEJNÉM ŽIVOTĚ

75 Je v naprosté shodě s lidskou přirozeností, že existují právně politické struktury, které poskytují všem občanům stále lépe a bez jakékoli diskriminace účinnou možnost podílet se svobodně a aktivně na stanovení právních základů politického společenství, na řízení veřejných záležitostí, na vymezení pole působnosti a cílů různých institucí a na volbě vládních činitelů. (5)((5/Srov. Pius XII., rozhlasové poselství 24.12.1942: AAS 35 (1943), 9-24; Pius XII., rozhlasové poselství 24.12.1944: AAS 37 (1945), 11-17; Jan XXIII., enc. Pacem in terris: AAS 55 (1963), 263, 271, 277-278.)) Ať tedy všichni občané pamatují na své právo a zároveň povinnost užívat svého svobodného volebního hlasu k podporování obecného blaha. Církev soudí, že si zaslouží chválu a uznání práce těch, kteří se ve službě lidem věnují veřejným zájmům a berou na sebe břemena spojená s takovým úkolem.

Aby spolupráce občanů, spojená se smyslem pro povinnost, dosáhla v každodenním životě státu příznivých výsledků, je nutný pozitivní právní řád, který zajišťuje vyhovující rozdělení úřadů a institucí veřejné moci a zároveň i účinnou a naprosto nezávislou ochranu občanských práv. Práva všech osob, rodin i skupin a také jejich výkon mají být uznávána, chráněna a podporována, (6)((6/Srov. Pius XII., rozhlasové poselství 1.6.1941: AAS 33 (1941), 200; Jan XXIII., enc. Pacem in terris: AAS 55 (1963), 273-274.)) ovšem spolu s povinnostmi, které zavazují všechny občany. Mezi nimi je třeba zvlášť připomenout povinnost poskytovat státu hmotné a osobní služby, které vyžaduje obecné blaho. Vládní činitelé se musí mít na pozoru, aby nečinili překážky rodinným, sociálním a kulturním skupinám, zprostředkujícím korporacím a institucím; ať je nezabavují jejich oprávněné a účinné působnosti, spíše ať se snaží ji ochotně a spořádaně podporovat. Ale i občané, jednotliví i sdružení, si musí dát pozor, aby

nedávali veřejné autoritě přílišnou moc, nebo aby od ní nerozumně nepožadovali nadměrné požitky a výhody, takže by se zmenšovala odpovědnost osob, rodin i společenských skupin.

Spletité poměry naší doby nutí častěji veřejnou moc k zákrokům v záležitostech společenských, hospodářských i kulturních; chce tím vytvořit příznivější podmínky pro to, aby občané i skupiny mohli svobodně uskutečňovat všestranný lidský blahobyť. Vztahy mezi socializací (7)((7/Srov. Jan XXIII., enc. Mater et Magistra: AAS 53 (1961), 415-418.)) na jedné straně a autonomií a rozvojem osoby na druhé straně se mohou chápat různým způsobem podle různých zemí a různého vývoje národů. Když však je výkon práv kvůli obecnému blahu dočasně omezen, má se po změně situace zase obnovit co nejdříve svoboda. Je však nelidské, když politická moc upadne do totalitních nebo diktátorských způsobů, které porušují práva osob nebo společenských skupin.

Ať občané pěstují velkodušnou a oddanou lásku k vlasti, ale bez úzkoprsosti, aby zároveň měli na mysli i to, co je k dobru celé lidské rodiny, spojené různými svazky mezi rasami, etnickými skupinami a národy.

Všichni křesťané si mají uvědomit své zvláštní povolání v politickém společenství; musí být zářným příkladem smyslu pro odpovědnost a služby obecnému blahu. Mají tak ukázat i činem, jak se dá spojit autorita se svobodou, osobní iniciativa se solidaritou celého společenského útvaru a žádoucí jednotou s plodnou rozmanitostí. Při řízení časných záležitostí mají uznávat oprávněnou různost názorů a mají zachovat úctu k občanům i jejich sdružením, která tyto názory poctivě zastávají. Politické strany musí prosazovat to, co je podle jejich mínění potřebné k obecnému blahu; nikdy však není dovoleno dávat přednost vlastním zájmům před obecným blahem.

Je nutné se dobře starat o občanskou a politickou výchovu tak potřebnou širokým vrstvám a zvláště mládeži, aby se mohli všichni občané účastnit politického života státu. Kdo je nebo se může stát způsobilým zastávat obtížné a zároveň vznešené umění, jímž je politika, (8)((8/Srov. Pius XI., proslov k vedoucím Katolické univerzitní federace: Discorsi di Pio XI (ed. Bertetto, Turín), sv. I (1960), 743.)) má se k tomu připravit a snažit se ji vykonávat bez ohledu na vlastní zájmy a hmotné výhody. Bezpráví a útlaku, panovačné zvůli a nesnášenlivosti jednoho člověka nebo jedné politické strany mají čelit mravní bezúhonností a rozvážlivostí; ať se dají do služeb veřejného blaha s otevřeností a poctivostí i s láskou a politickou odvahou.

POLITICKÉ SPOLEČENSTVÍ A CÍRKEV

76 Je velmi důležité, a to zvláště v pluralistické společnosti, mít správný názor na vztah mezi státem a církví a jasně rozlišovat, co jednotliví nebo sdružení křesťané dělají svým jménem jako občané vedení křesťanským svědomím a co spolu se svými duchovními pastýři dělají jménem církve.

Církev, která se vzhledem k svému úkolu i kompetenci nemůže nijak zaměřovat se státem a neváže se na žádný politický systém, je zároveň znamením a záštitou transcendence lidské osoby.

Stát a církev, každý ve své oblasti, jsou jeden na druhém nezávislí a autonomní. Obě společenství však slouží, i když z různého titulu, osobnímu i společenskému povolání člověka. Tuto službu pro dobro všech mohou vykonávat tím účinněji, čím lépe pěstují mezi sebou zralou spolupráci, ovšem s přihlédnutím k místním a dobovým okolnostem. Člověk není omezen jen na časný řád, ale i když žije v lidských dějinách, uchovává své věčné povolání nedotčeno. A církev, mající svůj základ ve Vykupitelově lásce, přispívá k tomu, aby se uvnitř národa a mezi národy stále více rozmáhala spravedlnost a láska. Tím, že hlásá pravdu evangelia a osvětluje svým učením a svědectvím věrných křesťanů všechny oblasti lidské činnosti, zároveň ctí a podporuje i politickou svobodu a odpovědnost občanů.

Když apoštolové a jejich nástupci se svými spolupracovníky mají poslání zvěstovat lidem spasitele světa Krista, opírají se při svém apoštolátě o moc Boha, který tak často ukazuje ve slabosti svědků sílu evangelia. Kdo se věnuje službě Božího slova, musí užívat metod a prostředků vlastních evangelium, které se v mnohém liší od prostředků pozemské obce.

Pozemské věci jsou ovšem těsně spojeny s tím, co v člověku převyšuje tento svět; i církev používá pozemských věcí, pokud to vyžaduje její poslání. Neskládá však naději ve výsady, které jí uděluje státní

moc; dokonce se zřekne i výkonu některých právoplatně nabytých práv, ukáže-li se, že by jejich užívání mohlo vzbudit pochybnosti o upřímnosti jejího svědectví, nebo že si nové životní podmínky vyžadují jinou úpravu. Vždycky a všude však jí má být dovoleno opravdu svobodně hlásat víru, učit svou společenskou nauku, bez překážek plnit svůj úkol mezi lidmi a posuzovat z hlediska mravního i ty věci, které patří do oblasti politiky, vyžadují-li to základní práva lidské osoby nebo spása duší. Přitom bude používat všech prostředků, ale jen takových, které jsou v souladu s evangeliem a dobrem všech lidí v různých dobách a situacích.

Úkolem církve je podporovat a povznášet všechno, co je v lidské společnosti pravdivé, dobré a krásné, (9)((9/Srov. 2. vat. koncil, Věrouč. konst. o církvi Lumen gentium, čl. 13: AAS 57 (1965), 17.)) proto, když se věrně drží evangelia a vykonává ve světě své poslání, upevňuje mír mezi lidmi k Boží slávě. (10)((10/Srov. Lk 2,14.))

KAPITOLA 5

MÍR A SPOLEČENSTVÍ NÁRODŮ

ÚVOD

77 V těchto letech, kdy stále ještě na lidi těžce doléhají útrapy a obavy z rozpoutaných nebo hrozících válek, dospěla celá lidská rodina v průběhu svého zrání k nanejvýš rozhodujícímu okamžiku. Pozvolna se sjednocuje a všude si už lépe uvědomuje svou jednotu, nemůže však uskutečnit dílo, které má před sebou – vybudování lidštějšího světa pro všechny lidi všude na zemi –, neobráť-li se všichni s obnoveným duchem k pravému míru. Proto v naší době začalo zářit novým jasem poselství evangelia, které v souladu s vyššími snahami a tužbami lidstva prohlašuje za blahoslavené tvůrce míru, „neboť budou nazváni Božími dětmi“ (Mt 5,9).

Proto koncil objasňuje pravé a vznešené pojetí míru, odsuzuje nelidskost války a obrací se na křesťany s vřelou výzvou, aby s pomocí Krista, původce míru, spolupracovali se všemi na upevnění míru mezi lidmi ve spravedlnosti a lásce a na zajištění prostředků k jeho dosažení.

POVAHA MÍRU

78 Mír neznamená jenom to, že není válka, ani se neomezuje na pouhou rovnováhu nepřátelských sil, ani nevzniká z panovačné nadvlády, nýbrž správně a výstižně se o něm mluví jako o „díle spravedlnosti“ (Iz 32,17). Je plodem řádu, který jeho božský Zakladatel vložil do lidské společnosti a který mají uskutečňovat lidé žijící po stále dokonalejší spravedlnosti. Obecné blaho lidstva je v podstatě sice řízeno věčným Božím zákonem, ale jeho konkrétní požadavky průběhem času podléhají neustálým změnám; proto nebylo nikdy dosaženo míru jednou provždycky, nýbrž je třeba mír neustále budovat. Protože lidská vůle je mimoto nestálá a poraněná hříchem, vyžaduje uskutečňování míru od každého vytrvalé ovládní vášní a od právoplatné autority bdělost.

To však nestačí. Takového míru se na zemi nedosáhne, nebude-li zabezpečeno osobní blaho a nebudou-li si lidé s důvěrou a volně sdělovat bohatství ducha a srdce. Pevná vůle mít v úctě ostatní lidi a národy i jejich důstojnost a snaha o uskutečňování bratrství je pro budování míru naprosto nezbytná. Tak je mír také plodem lásky, která přesahuje to, co může poskytnout spravedlnost.

Pozemský mír, jenž vzniká z lásky k bližnímu, je však obrazem a účinkem míru Kristova, vyvěrajícího z Boha Otce. Vtělený Syn, kníže míru, smířil totiž skrze svůj kříž všechny lidi s Bohem, obnovil jednotu všech v jednom lidu a v jednom těle, zabil na svém vlastním těle nenávisť (1)((1/Srov. Ef 2,16; Kol 1,20-22.)) a vyvýšen zmrtvýchvstáním rozlil v lidská srdce Ducha lásky.

Proto snažně vyzýváme všechny křesťany, aby „žili podle pravdy a v lásce“ (Ef 4,15) a spojil se s lidmi skutečně mírumilovnými k vyprošení a uskutečnění míru.

Vedeni tímž duchem, musíme pochválit ty, kteří se nechtějí domáhat svých práv násilím a uchylují se k obranným prostředkům, které mají po ruce i slabí, pokud se ovšem neporušují práva a povinnosti ostatních nebo společnosti.

Protože lidé jsou hříšní, hrozí jim nebezpečí války a bude hrozit až do Kristova příchodu; ale pokud jsou spojeni v lásce a přemáhají hřích, přemáhají i násilí, dokud se neplní slovo: „Zkují své meče v radlice a svá kopí ve vinařské nože. Nezdvihne již meč národ proti národu, válce se již nebudou učit“ (Iz 2,4).

ODDÍL 1

VYLOUČENÍ VÁLKY

ZMENŠIT NELIDSKOST VÁLKY

79 Nedávné války způsobily našemu světu nesmírné škody hmotné i mravní, a přesto ještě teď den co den v některé části Země pokračuje válka ve svém ničivém díle. Používá-li se ve válce vědeckých zbraní jakéhokoli druhu, je nebezpečí, že její krutá povaha dovede válčící strany k daleko většímu barbarství než kdykoli v minulosti. Složitost dnešní situace a spletitost mezinárodních vztahů dovoluje, aby se novými metodami, úskočnými a podvratnými, pokračovalo v zastřeném válce. V mnoha případech se užívání teroristických metod považuje za nový způsob válčení.

Tváří v tvář tomuto ponižujícímu stavu lidstva chce koncil především připomenout trvalou platnost přirozeného mezinárodního práva a jeho všeobecných zásad. Svědomí lidstva vyhlašuje tyto zásady pevně a s rostoucím důrazem. Jednání, které jim vědomě odporuje, i rozkazy, jimiž se takové činy nařizují, jsou zločinné, a ani slepá poslušnost nemůže omluvit ty, kteří je uposlechli. K těmto činům je třeba především počítat soustavné a promyšlené vyhlazování všeho obyvatelstva, národa nebo národnostní menšiny; to je nutno se vši rozhodností odsoudit jako hrozný zločin. Naproti tomu si zaslouží nejvyšší uznání postoj lidí, kteří se nebojí takovým příkazům otevřeně odporovat.

Pro případ války existují rozmanité mezinárodní dohody, podepsané dosti velkým počtem národů; cílem těchto dohod je zmenšit nelidskost vojenských akcí a jejich následků: například dohody týkající se osudu raněných nebo zajatých vojáků a jiné podobné úmluvy. Tyto smlouvy se musí zachovávat; je povinností všech, především veřejné moci a odborníků v těchto záležitostech, usilovat, jak je jen možno, o jejich zdokonalení, aby lépe a účinněji vedly k omezení válečných hrůz. Mimoto se zdá být správné, aby zákony měly vlídné pochopení pro lidi, kteří odmítají používat zbraně z důvodů svědomí, ovšem pokud jsou ochotni sloužit lidskému společenství jiným způsobem.

Válka ovšem nebyla zatím z lidského světa vymýcena. Dokud bude hrozit nebezpečí války a nebude existovat příslušná mezinárodní autorita vybavená dostatečnými mocenskými prostředky, dotud se nebude moci upřít vládám právo na spravedlivou obranu, ovšem po vyčerpání všech prostředků mírového vyjednávání. Hlavy států a všichni, kteří se podílejí na odpovědnosti za stát, mají tedy úkol chránit blaho lidu, který jim byl svěřen, a to se vši vážností. Jenže něco jiného je chopit se zbraní ve spravedlivé obraně, a něco jiného chtít si podmanit jiné národy. Válečný potenciál nedává ještě právo k jakémukoli vojenskému nebo politickému použití. A když už naneštěstí válka vypukne, neznamená to, že je válčícím stranám dovoleno všechno.

Ti, kteří slouží vlasti ve vojsku, ať se považují za služebníky bezpečnosti a svobody národů. Když tento úkol správně plní, opravdu přispívají k upevnění míru.

TOTÁLNÍ VÁLKA

80 Hrůza a zvrácenost války se nesmírně vystupňovaly rozvojem vědeckých zbraní. Použitím těchto zbraní mohou válečné akce způsobit ohromné a nekontrolovatelné ničení, které daleko přesahuje meze spravedlivé obrany. Kdyby se prostředků, nacházejících se už v arzenálech velkých národů, použilo naplno, znamenalo by to téměř úplné a vzájemné zničení bojujících stran, nehledě k mnoha zpusťšením, která by vznikla ve světě, a k zhoubným účinkům plynoucím z použití těchto zbraní.

To všechno nás nutí, abychom posoudili válku ve zcela novém duchu. (2)((2/Srov. Jan XXIII., enc. Pacem in terris: AAS 55 (1963), 291: „Je proto mimo rozumnou představu, že by v naší atomové době mohla válka ještě sloužit k znovunabytí porušených práv.“)) Ať si lidé této doby uvědomí, že budou muset ze svých válečných podniků skládat těžké účty. Na jejich dnešních rozhodnutích namnoze závisí budoucí vývoj lidstva.

Pod vlivem těchto úvah tento posvátný sněm přijímá za svá posledními papeži vyslovená odsouzení totální války (3)((3/Srov. Pius XII., proslov 30.9.1954: AAS 46 (1954), 589; Pius XII., rozhlasové poselství 24.12.1954: AAS 47 (1955), 15n; Jan XXIII., enc. Pacem in terris: AAS 55 (1963), 286-291; Pavel VI., proslov ke shromáždění Spojených národů 4.10.1965: AAS 57 (1965), 877-885.)) a prohlašuje:

Každá válečná akce, směřující bezohledně k zničení celých měst nebo rozsáhlých území i s jejich obyvateli, je zločin proti Bohu i proti člověku, který je třeba s rozhodností a bez váhání odsoudit.

Zvláštní nebezpečí dnešní války záleží v tom, že držitelům nových vědeckých zbraní takřka nabízí příležitost páchat takové zločiny a že neúprosnými spojitostmi může dohnat vůli lidí k nejkrutějším rozhodnutím. Aby se to v budoucnosti nestalo, shromáždění biskupové z celého světa zapřísahají všechny, zvláště státníky a vojenské činitele, aby měli bez ustání na mysli svou nesmírnou odpovědnost vůči Bohu a vůči celému lidstvu.

ZÁVODY VE ZBROJENÍ

81 Vědecké zbraně se ovšem nehromadí jedině proto, aby se jich použilo v době války. Jelikož se má za to, že obranná síla každé strany závisí na schopnosti bleskové odvety, slouží každým rokem tíživější hromadění zbraní dost neobvyklým způsobem k odstrašení nepřítele, který by snad chtěl zaútočit. Mnozí to považují za nejučinnější prostředek, jak dnes zabezpečit aspoň nějaký mír mezi národy.

Ať je to s touto odstrašovací metodou jakkoli, lidé musí nabýt přesvědčení, že závody ve zbrojení, k nimž se mnohé národy uchylují, nejsou bezpečnou cestou k trvalému míru a že takzvaná rovnováha z toho vyplývající není jistý a pravý mír. Hrozí tak nebezpečí, že se příčiny války neodstraní, ale ještě zvětší. Na výrobu stále nových zbraní se vydávají obrovské sumy, a přitom je nemožné dostatečně odpomoci tolikeré bídě celého dnešního světa. Místo aby se neshody mezi národy uvedly opravdu a od základu do pořádku, spíše se jimi nakazí i další části světa. Bude zapotřebí volit nové cesty, počínaje reformou srdce, aby se odstranilo toto pohoršení a mohl se obnovit pravý mír, jenž by zbavil svět tíživé úzkosti.

Proto je třeba znovu prohlásit: závody ve zbrojení jsou nejtěžší ranou lidstva a neúnosně poškozují chudé. Je velký důvod k obavám, že, bude-li se v nich pokračovat, způsobí nakonec všechny zhoubné pohromy, ke kterým už připravují prostředky.

Zkázky, které jsou lidé schopni, jsou nám napomenutím: využijme času, který máme a který je nám shůry dopřán, abychom lepším vědomím své odpovědnosti našli cestu, jak vyřešit spory způsobem důstojnějším člověka. Boží prozřetelnost na nás důrazně žádá, abychom se osvobodili od odvěkého otročení válce. Odmítneme-li vynaložit takové úsilí, nevíme, kam dospějeme po této neblahé cestě, kterou jsme nastoupili.

NAPROSTÝ ZÁKAZ VÁLKY A MEZINÁRODNÍ AKCE K JEJÍMU ZAMEZENÍ

82 Je tedy zřejmé, že se musíme snažit všemi silami připravovat dobu, kdy bude možné mezinárodní dohodou jakoukoli válku naprosto zakázat. To ovšem vyžaduje, aby se ustavila celosvětová, všemi uznávaná veřejná autorita s účinnou mocí k zajištění bezpečnosti, spravedlnosti a úcty k právům pro všechny. Než se však bude moci tato žádoucí autorita ustavit, je zapotřebí, aby se dnešní nejvyšší mezinárodní grémia intenzivně věnovala hledání vhodnějších prostředků k dosažení společné bezpečnosti. Poněvadž mír má zapotřebí spíše se zrodit ze vzájemné důvěry než být vnucen hrozbou zbraní, musí se všichni přičinit, aby se už konečně zastavily závody ve zbrojení a odzbrojování skutečně začalo a pokračovalo, ne ovšem jednostranně, ale podle dohody rovnoměrně, a aby bylo zajištěno účinnými zárukami. (4)((4/Srov. Jan XXIII., enc. Pacem in terris, kde se mluví o odzbrojení: AAS 55 (1963), 287.))

Mezitím se nesmí podceňovat snahy, které byly vynaloženy a ještě se vynakládají na odstranění nebezpečí války. Spíše je třeba podporovat dobrou vůli velmi mnohých, kteří nesou tíhu velkých starostí svých vysokých funkcí, ale také si uvědomují svou nesmírně těžkou odpovědnost a snaží se odstranit válku, které se hrozí, i když si nemohou zastírat složitost současného stavu věcí. Musíme snažně prosit Boha, aby jim dal sílu toto velké dílo lásky k člověku, mocnou stavbu míru, znovu a znovu začínat a statečně při něm vytrvat. To bezesporu vyžaduje, aby svými duchovními a myšlenkovými obzory přesahovali hranice vlastního národa, odložili národní sobectví a ctižádostivé nároky vládnout nad ostatními národy a měli hlubokou úctu k celému lidstvu, které se už s námahou propracovává ke své větší jednotě.

Porady o problémech míru a odzbrojení, s rozhodností a neúnavností už probíhající, a mezinárodní sjezdy, které o této věci jednaly, je třeba považovat za první kroky k řešení tak závažných otázek a v budoucnosti ještě více podporovat, aby se dosáhlo praktických výsledků. Lidé si však musí dát pozor, aby se nespolehnali jen na snažení několika jedinců, a přitom se vůbec nestarali o to, jak sami smýšlejí. Vždyť státníci, kteří ručí za obecné blaho vlastního lidu a zároveň mají podporovat celosvětové blaho, jsou velice závislí na mínění a cítění širokých vrstev. Nic jim nepomůže přičiňovat se o budování míru, pokud lidé rozdělují a rozeštvávají nepřátelství, opovržení, nedůvěra, rasová nenávisť a nesmiřitelná ideologie. Proto je naléhavě nutná obnova názorové výchovy a nový duch ve veřejném mínění. Lidé, kteří se věnují výchově, zvláště mládeže, nebo vytvářejí veřejné mínění, musí považovat probouzení nového mírumilovného smýšlení u všech za krajně závažnou povinnost. Je třeba, abychom se my všichni vnitřně změnili a měli na zřeteli celý svět a ty úkoly, které můžeme společně vykonat k povznesení našeho lidského rodu.

Nenechme se oklamat nesprávnou nadějí! Nepřestane-li nepřátelství a nenávisť a neuzavřou-li se trvalé a čestné úmluvy o zajištění všeobecného míru do budoucna, je možné, že lidstvo, které se navzdory svému podivuhodnému vědění octlo už ve vážném nebezpečí, dospěje k té neblahé hodině, v níž nepozná jiný mír než hrozný mír smrti. Ale Kristova církev, když to vyslovuje uprostřed úzkostí naší doby, nepřestává skálopevně doufat. Našemu věku chce opět a opět, vhod i nevhod předkládat apoštolské poselství: „Hle, teď je ta doba příhodná“ ke změně srdce, „hle, teď je ten den spásy“. (5)((5/Srov. 2 Kor 6,2.))

ODDÍL 2

BUDOVÁNÍ MEZINÁRODNÍHO SPOLEČENSTVÍ

PŘÍČINY ROZPORŮ A JAK JE ODSTRANIT

83 K budování míru je především zapotřebí, aby se vykořenily mezi lidmi příčiny nesvárů, které podněcují války; jsou to zvláště nespravedlnosti. Nemálo jich pochází z velkých hospodářských nerovností nebo i ze zanedbání nutné pomoci. Jiné vznikají z panovačnosti a z opovrhování lidmi, a zkouáme-li hlubší příčiny, z lidské závisti, nedůvěry, pýchy a jiných sobeckých vášní. Jelikož člověk nemůže snášet tolik zlořádů, plyne z toho, že i když právě nezuří válka, je svět neustále zmitán rozbroji a násilnostmi. Stejná zla se také vyskytují ve vztazích mezi národy. Aby se tato zla přemohla nebo se jim předešlo, aby se potlačily bezuzdné násilnosti, je naprosto nutné, aby se stále zlepšovala spolupráce a koordinace mezinárodních institucí a neúnavně se podněcovalo vytváření orgánů pracujících pro mír.

SPOLEČENSTVÍ NÁRODŮ A MEZINÁRODNÍ INSTITUCE

84 Dnes, při narůstání úzkých svazků vzájemné závislosti mezi všemi občany a všemi národy světa, je nutné k odpovídajícímu prozkoumání celosvětového obecného blaha a k jeho účinné realizaci, aby si společenství národů stanovilo řád, který by odpovídal dnešním úkolům, zvláště vzhledem k těm početným oblastem, které dosud trpí nesnesitelnou nouzí.

K dosažení těchto cílů se musí instituce mezinárodního společenství, každá svým způsobem, starat o uspokojování různých potřeb lidí jak v oblasti společenského života, do níž patří výživa, zdraví, výchova, práce, tak v některých zvláštních podmínkách, které mohou někde vzniknout: např. nutnost napomáhat celkovému povznesení rozvojových národů, mírnit útrapy uprchlíků roztroušených po celém světě nebo i pomáhat vystěhovalcům a jejich rodinám.

Světové i oblastní mezinárodní instituce, které již existují, se jistě velmi zasloužily o lidstvo. Představují první snahy o položení mezinárodních základů pro společenství celého lidstva, aby se tak vyřešily závažné otázky naší doby, totiž šíření pokroku po celém světě a zamezení válek v jakékoli podobě. Na všech polích těší církev duch opravdového bratrství mezi křesťany a nekřesťany, který vede stále k novým a novým intenzivním pokusům o zmírnění nezměrné bídy.

MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE NA HOSPODÁŘSKÉM POLI

85 Dnešní solidarita lidstva vyžaduje též větší mezinárodní spolupráci na poli hospodářském. I když téměř všechny národy dosáhly politické nezávislosti, ještě mnoho chybí do úplného osvobození od přílišných nerovností a od každé nepřijatelné formy závislosti; také ještě nejsou mimo nebezpečí vážných vnitřních obtíží.

Rozvoj národa závisí na lidské a finanční pomoci. Je třeba v každém národě výchovou a odborným školením připravit občany na výkon různých úkolů hospodářského a sociálního života. K tomu je zapotřebí pomoci cizích odborníků, kteří se při výpomoci mají chovat ne jako vládcí, ale jako pomocníci a spolupracovníci. Jestliže se zásadně nezmění praktiky dnešního světového obchodu, nedostane se rozvojovým zemím hmotné pomoci. Kromě toho je třeba, aby hospodářsky vyspělé národy poskytovaly pomoc ve formě darů, půjček a investic; jedna strana ať je poskytuje velkomyslně a bez ziskuchtivosti, druhá ať je přijímá s naprosto poctivým úmyslem.

V zájmu budování skutečného celosvětového hospodářského řádu je třeba odstranit přílišné zaměření na zisk, národní ctižádost, politickou vládyčtivost i vojenské kalkulace a machinace spojené s šířením a vnucováním ideologií. Navrhují se četné hospodářské a sociální soustavy; je žádoucí, aby v nich odborníci našli společné základy zdravého světového obchodu; k tomu se dospěje snáze, zřekne-li se každý vlastních předsudků a projeví-li ochotu k upřímnému dialogu.

NĚKTERÉ UŽITEČNÉ POKYNY

86 Pro tuto spolupráci se zdají být užitečné tyto pokyny:

a) Rozvojovým zemím má velmi záležet na tom, aby se jako na cíl rozvoje výrazně a pevně zaměřily na plnou lidskou dokonalost svých občanů. Ať mají na paměti, že rozvoj vzniká a roste především z práce a důmyslu národů samých, neboť se musí opírat ne tak o cizí pomoc, ale především o plné rozvinutí vlastních zdrojů a o pěstování vlastních schopností a tradic. V této věci musí jít v čele ti, kteří mají silnější vliv na ostatní.

b) Je závažnou povinností vyspělých národů pomáhat rozvojovým národům při plnění uvedených úkolů. Ať tedy skutečně samy u sebe změny názorů i hmotných zájmů, žádoucí pro tuto světovou spolupráci.

Při obchodování se slabšími a chudšími národy musí tedy svědomitě přihlížet k jejich dobru; neboť tyto národy potřebují výnos z prodeje svých výrobků k vlastní obživě.

c) Úkolem mezinárodního společenství je rozvoj harmonicky řídit a podněcovat, ale tak, aby prostředky, které jsou k tomu určeny, byly co nejúčinněji a zcela spravedlivě rozdělovány. Tomuto společenství též přísluší řídit hospodářské poměry v celém světě tak, aby se vyvíjely podle požadavků spravedlnosti; musí ovšem přitom být zachována zásada subsidiarity.

Ať se zakládají instituce schopné rozvíjet a usměrňovat mezinárodní obchod, zvláště s méně vyvinutými národy, a vyrovnávat nedostatky vyplývající z přílišné mocenské nerovnosti mezi národy. Takovéto uspořádání, spojené s technickou, kulturní a peněžitou pomocí, musí poskytovat národům usilujícím o rozvoj nezbytnou podporu k tomu, aby mohly docílit přiměřený růst své ekonomiky.

d) V mnoha případech je naléhavě nutná reforma hospodářských a sociálních struktur. JE však třeba mít se na pozoru před ukvapeně navrženými technickými řešeními, v první řadě před těmi, která člověku sice poskytují hmotné výhody, ale zároveň jsou na překážku jeho duchovní povaze a prospěchu. Neboť „nejen z chleba žije člověk, ale z každého slova, který vychází z Božích úst“ (Mt 4,4). Kterákoli část lidské rodiny nese v sobě a ve svých nejlepších tradicích jakousi část duchovního pokladu, který Bůh svěřil lidstvu, i když mnozí nevědí, odkud pochází.

MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE, POKUD JDE O RŮST OBYVATELSTVA

87 Mezinárodní spolupráce se stává nanejvýš nutnou, pokud jde o národy, které jsou dnes dosti často kromě tolika jiných nesnázi tísněny hlavně obtížemi vznikajícími z rychlého přírůstku obyvatelstva. Je naléhavě nutné plnou a usilovnou spoluprací všech, zvláště bohatších národů, zkoumat způsob, jak získat a celé lidské společnosti zpřístupnit prostředky potřebné k obživě a k příslušnému školení obyvatel. Některé národy by si mohly o mnoho zlepšit životní podmínky, kdyby po náležitém školení přešly od starých metod zemědělské výroby k nové technice, které by použily přiměřeně svým podmínkám a s potřebnou rozvahou, kdyby mimoto zavedly lepší společenský řád a spravedlivěji rozdělily pozemkové vlastnictví.

Pokud jde o problém růstu obyvatelstva státu, má vláda práva a povinnosti v mezích své pravomoci; týká se to například sociálního a rodinného zákonodárství, stěhování venkovského obyvatelstva do měst, informací o stavu a o potřebách státu. Protože jsou dnes lidé tímto problémem silně zneklidněni, je žádoucí, aby katoličtí odborníci, zvláště na univerzitách, promyšleně konali a rozvíjeli bádání v tom směru.

Mnozí tvrdí, že růst obyvatelstva ve světě nebo alespoň u některých národů musí radikálně omezit všemi prostředky a jakýmkoli zákroky veřejné moci. Koncil proto všechny vybízí, aby se měli na pozoru před řešeními, která jsou v rozporu s mravním zákonem, třebaže jsou uplatňována a někdy i vnucována soukromě nebo veřejně. Neboť podle nezczitelného práva člověka na manželství a na plození potomstva závisí rozhodnutí o počtu dětí, které se mají narodit, na správném úsudku rodičů, a naprosto se nemůže přenechat úsudku veřejné moci. Poněvadž však úsudek rodičů předpokládá správně vychované svědomí, je velmi důležité, aby všichni měli možnost vypěstovat si správnou a opravdu lidskou odpovědnost, která má na zřeteli Boží zákon a přihlíží k okolnostem prostředí a doby; to ovšem vyžaduje, aby se celkově zlepšily výchovné a sociální podmínky a především aby se umožnila náboženská výuka nebo aspoň ucelená mravní výchova. Dále má být obyvatelstvo rozumně seznamováno s pokroky vědeckého výzkumu metod pomáhajících manželům řídit porodnost, je-li spolehlivost těchto metod prokázána a jsou-li ve zřejmé shodě s mravním řádem.

ÚKOL KŘESŤANŮ PŘI POSKYTOVÁNÍ POMOCI

88 Křesťané mají ochotně a celým srdcem spolupracovat na budování mezinárodního řádu s ohledem na oprávněnou svobodu a s bratrskou přízní vůči všem; o to více, že větší část světa trpí dosud tak velikou nouzí, že silným hlasem chudých jakoby se sám Kristus dovolával lásky svých učedníků. Ať nepovstává pohoršení, že některé národy, které mají často většinu občanů honosících se jménem křesťana, žijí v nadbytku, zatímco jiné národy postrádají nutné prostředky k životu a trpí hladem, nemocemi a bídou všeho druhu. Vždyť duch chudoby a lásky je slávou a znamením Kristovy církve.

Zaslouží si tedy chválu a podporu ti křesťané, zvláště mladí, kteří dobrovolně nabízejí svou pomoc jiným lidem a národům. Je to však záležitost celého Božího lidu, aby veden slovem a příkladem biskupů zmírňoval podle svých sil bídu této doby, a to, jak bylo starým zvykem v církvi, nejen z přebytků, ale i z podstaty.

Sbírký a rozdělování podpor se nemají organizovat strnule a všude stejně, přece však podle diecézního, národního a světového plánu, a to v součinnosti katolíků s ostatními křesťanskými bratřími, kdekoli se to považuje za vhodné. Vždyť duch lásky nebrání prozíravému a organizovanému provádění sociální a charitativní práce, ale spíše ji vyžaduje. Proto je nutné, aby ti, kdo mají v úmyslu věnovat se službě rozvojovým zemím, byli též přiměřeně vyškoleni na odborných ústavech.

ÚČINNÁ PŘÍTOMNOST CÍRKVE V MEZINÁRODNÍM SPOLEČENSTVÍ

89 Když církve z Božího poslání všem lidem káže evangelium a rozdává poklady milosti, přispívá ve všech částech světa k upevnění míru a k položení pevného základu bratrského společenství lidí a národů; tím základem je poznání božského a přirozeného zákona. Církve proto musí být nutně přítomna v samém společenství národů, aby napomáhala a vybízela ke spolupráci mezi lidmi, a to jak prostřednictvím svých veřejných institucí, tak prostřednictvím plné a upřímné spolupráce všech křesťanů, prodchnuté jedinou touhou: sloužit všem.

Toho se účinněji dosáhne, budou-li se věřící s vědomím své lidské a křesťanské odpovědnosti snažit, aby vzbudili přímo ve svém životním prostředí ochotu ke spolupráci s mezinárodním společenstvím. Zejména je na to třeba dbát při náboženské a občanské výchově mládeže.

ÚČAST KŘESŤANŮ V MEZINÁRODNÍCH ORGANIZACÍCH

90 Vynikajícím druhem působnosti křesťanů na mezinárodním poli je bezpochyby spolupráce, kterou buď jako jednotlivci, nebo jako sdružení vykonávají v institucích, které byly nebo mají být založeny k rozvíjení součinnosti mezi národy. Mírovému a bratrskému budování společenství národů mohou kromě toho mnoha způsoby sloužit různá mezinárodní katolická sdružení. Proto je třeba posílit je zvýšením počtu dobře školených pracovníků, potřebnými podporami a dobrou koordinací sil. Úspěch činnosti a nutnost dialogu vyžaduje v dnešní době skupinovou práci. Takové skupiny nemálo pomáhají pěstovat smysl pro univerzalitu, katolíkům jistě blízký, a vytvářet vědomí opravdu všeobecné solidarity a odpovědnosti.

Konečně je žádoucí, aby se katolíci při plnění svého úkolu v mezinárodním společenství snažili o aktivní a pozitivní spolupráci s odloučenými bratry, kteří s nimi vyznávají evangelijní lásku, a se všemi lidmi prahnoucími po pravém míru.

Protože má koncil na zřeteli nesmírné utrpení, které i nyní sužuje převážnou část lidstva, a protože chce povzbudit ke spravedlnosti a Kristově lásce k chudým, považuje za velmi žádoucí vytvořit celosvětový církevní orgán, jenž by měl za úkol vybízet katolickou veřejnost k uskutečňování rozvoje ve strádajících zemích a k sociální spravedlnosti mezi národy.

ZÁVĚR

ÚKOL JEDNOTLIVÝCH VĚŘÍCÍCH A MÍSTNÍCH CÍRKVÍ

91 To, co tento posvátný sněm uvádí z pokladu církevní nauky, má pomoci všem lidem naší doby, ať v Boha věří, nebo ho výslovně neuznávají, aby si jasně uvědomili své povolání v celé jeho plnosti a dokonaleji přizpůsobili svět vynikající důstojnosti člověka, směřovali k všelidskému a na hlubším

základě postavenému bratrství a vedení láskou dávali velkoryse a společně odpověď na naléhavé požadavky našeho věku.

Ovšem vzhledem k nesmírné rozmanitosti poměrů a kultur ve světě má tento výklad v mnoha svých částech úmyslně jen povšechný ráz: přestože podává nauku, kterou již církev přijala, přece je třeba v ní pokračovat a dále ji rozvíjet, protože pojednává nezřídka o věcech podléhajících nepřetržitému vývoji. Doufáme, že mnohé myšlenky, které jsme vyslovili, opírajíce se o Boží slovo a ducha evangelia, budou moci být všem vydatnou pomocí, zvláště až je věřící křesťané pod vedením svých pastýřů přizpůsobí jednotlivým národům a jejich mentalitě.

DIALOG MEZI VŠEMI LIDMI

92 Svým posláním osvěcovat celý svět poselství evangelia a sjednocovat všechny lidi jakékoli národnosti, rasy nebo kultury v jednom Duchu se církev stává znamením bratrství, které umožňuje a posiluje upřímný dialog.

To ovšem vyžaduje, abychom nejprve v samé církvi podporovali vzájemné uznání, úctu a jednomyslnost bez vylučování oprávněné různosti názorů; a to proto, aby se rozvíjel stále plodnější rozhovor mezi všemi, kdo tvoří jeden Boží lid, ať jsou to pastýři nebo ostatní křesťané, neboť co věřící spojuje, je silnější, než co je rozděluje. Ať platí zásada: v nutných věcech jednotu, v nejistých svoboda, ve všem láska. (1)((1/Srov. Jan XXIII., enc. Ad Petri cathedram, 29.6.1959: AAS 55 (1959), 513.))

V myšlenkách se obracíme k našim bratřím, kteří dosud nežijí v úplné jednotě s námi, a k jejich společenstvím, s nimiž nás spojuje vyznávání Otce i Syna i Ducha svatého a pouto lásky, pamětlivi toho, že sjednocení křesťanů dnes očekávají a po něm touží i mnozí, kdo v Krista nevěří. Čím více bude tato jednotu vzrůstat mocným působením Ducha svatého v pravdě a lásce, tím více bude celému světu předzvěstí jednoty a míru. Snažme se proto spojenými silami a formami, které jsou stále způsobilější k účinnému dosažení tohoto vznešeného cíle, abychom se každým dnem lépe přizpůsobovali evangeliu a bratrsky spolupracovali ve službě lidské rodině, která je v Ježíši Kristu povolána do rodiny Božích dětí.

Obracíme se též v myšlenkách ke všem, kdo uznávají Boha a uchovávají ve svých tradicích lidsky a nábožensky cenné prvky, a přejeme si, aby otevřený rozhovor přiměl nás všechny k věrnému přijímání vnuknutí Ducha a k jejich odhodlanému plnění.

Pokud jde o nás, touha po takovém rozhovoru, jenž by byl veden jen láskou k pravdě a samozřejmě prováděn s náležitou rozvážlivostí, nikoho nevylučuje, ani ty, kdo pěstují vysoké hodnoty lidského ducha, ale dosud neuznávají jejich původce, ani ty, kteří se k církvi staví nepřátelsky a různými způsoby ji pronásledují. Jelikož Bůh Otec je počátek i cíl všeho, všichni jsme povoláni, abychom byli bratři. A právě z popudu tohoto povolání současně lidského i božského můžeme a musíme, bez násilí a beze lsti, spolupracovat v pravém míru na budování světa.

POVINNOST SVĚT BUDOVAT A DOVÉST K CÍLI

93 Křesťané pamatují na pánova slova: „podle toho všichni poznají, že jste moji učedníci, budete-li mít lásku k sobě navzájem“ (Jan 13,35), a proto nemohou mít vroucnější přání, než aby sloužili lidem dnešního světa stále velkodušněji a účinněji. Věrně se proto drží evangelia a využívají jeho síly, a tak se ujímají spolu se všemi, kdo milují a hledají spravedlnost, ohromného díla, které mají zde na zemi uskutečnit a z něhož budou skládat účty tomu, jenž bude posledního dne všechny soudit. Ne všichni, kdo říkají „Pane, Pane“, vejdou do království nebeského, ale ti, kdo plní Otcovu vůli (2)((2/Srov. Mt 7,21.)) a zdatně přikládají ruku k dílu. Otec chce, abychom ve všech lidech viděli a účinně slovem i skutkem milovali bratra Krista, vydávali tak svědectví Pravdě a zprostředkovali tajemství lásky nebeského Otce druhým. Tím povzbudíme lidi na celé zemi k živé naději, která je darem Ducha svatého, aby nakonec byli přijati do míru a nejvyšší blaženosti, do vlasti, která se skví slávou Páně.

„Tomu pak, který má moc vykonat na nás věci nad pomyšlení nesmírně vznešenější, než my prosíme nebo chápeme, tomu buď sláva v církvi ve spojení s Kristem Ježíšem, po všechna pokolení na věčné časy. Amen.“ (Ef 3,20-21)

S tím vším vcelku i jednotlivě, co bylo stanoveno v této pastorální konstituci, souhlasili otcové posvátného sněmu. A my apoštolskou mocí Kristem nám svěřenou spolu se ctihodnými otci v Duchu svatém to schvalujeme, rozhodujeme a ustanovujeme, a co takto sněm ustanovil, k Boží slávě přikazujeme vyhlásit.

V Římě u svatého Petra dne 7. prosince 1965.

Já PAVEL, biskup katolické církve

Následují podpis otců.

OBSAH

Předmluva

- 1 Těsné spojení církve s celou rodinou národů .....
- 2 Ke komu se koncil obrací .....
- 3 Služba člověku .....

Úvodní výklad

POSTAVENÍ ČLOVĚKA V DNEŠNÍM SVĚTĚ

- 4 Naděje a úzkost .
- 5 Hluboké změny životních podmínek .....
- 6 Společenské změny .....
- 7 Změny psychologické, mravní a náboženské ....
- 8 Narušení rovnováhy v dnešním světě ....
- 9 Obecné touhy lidstva ....
- 10 Nejhlubší otázky, které si lidstvo klade ....

ČÁST PRVNÍ

CÍRKEV A POVOLÁNÍ ČLOVĚKA

- 11 Je třeba odpovídat na podněty Ducha ...

Kapitola 1

DŮSTOJNOST LIDSKÉ OSOBY

- 12 Člověk je stvořen k Božímu obrazu ....
- 13 Hřích .....
- 14 Podstatné složky člověka .....
- 15 Důstojnost rozumu, pravda a moudrost ....
- 16 Důstojnost svědomí .....
- 17 Vznešenost svobody ....
- 18 Tajemství smrti .....
- 19 Formy a kořeny ateismu ....
- 20 Ateismus jako soustava ....

- 21 Poměr církve k ateismu ....
- 22 Kristus, nový člověk ....

Kapitola 2

LIDSKÉ SPOLEČENSTVÍ

- 23 Záměr koncilu .....
- 24 Společenská povaha povolání člověka v Božím plánu ...
- 25 Vzájemná závislost mezilidskou osobou a lidskou společností ...
- 26 Rozvíjení obecného blaha ....
- 27 Úcta k lidské osobě ....
- 28 Úcta a láska k odpůrcům ...
- 29 Zásadní rovnost všech lidí a sociální spravedlnost ...
- 30 Je nutné překonat individualistickou etiku ....
- 31 Odpovědnost a účast ....
- 32 Vtělené Slovo a lidská vzájemnost ....

Kapitola 3

LIDSKÁ ČINNOST VE SVĚTĚ

- 33 Nastínění problému ....
- 34 Hodnota lidské činnosti ....
- 35 Řád lidské činnosti .....
- 36 Oprávněná autonomie pozemských skutečností ...
- 37 Lidská činnost narušená hříchem .....
- 38 Lidská činnost dospívá ve velikonočním tajemství k dokonalosti ....
- 39 Nová země a nové nebe .....

Kapitola 4

ÚKOL CÍRKVE V DNEŠNÍM SVĚTĚ

- 40 Vzájemný vztah mezi církví a světem .....
- 41 Podpora, kterou se církev snaží poskytnout jednotlivcům ....
- 42 Pomoc, kterou se církev snaží poskytnout lidské společnosti ....
- 43 Pomoc, kterou se církev snaží poskytnout lidské činnosti prostřednictvím křesťanů ...
- 44 Pomoc, kterou církev přijímá od dnešního světa ....
- 45 Kristus, alfa a omega ....

ČÁST DRUHÁ

NĚKTERÉ NALÉHAVĚJŠÍ PROBLÉMY

- 46 Předmluva .....

Kapitola 1

JAK PODPŮRIT DŮSTOJNOST MANŽELSTVÍ A RODINY

- 47 Manželství a rodina v dnešním světě .....
- 48 Svatost manželství a rodiny .....
- 49 Manželská láska .....
- 50 Manželství a jeho plodnost .....
- 51 Soulad mezi manželskou láskou a úctou k lidskému životu .....
- 52 Nutnost všeobecné péče o povznesení manželství a rodiny ....

Kapitola 2

JAK SPRÁVNĚ PODPOROVAT ROZVOJ KULTURY

- 53 Úvod .....

Oddíl 1

Situace kultury v dnešním světě

- 54 Nové způsoby života ....
- 55 Člověk, tvůrce kultury ....
- 56 Obtíže a úkoly .....

Oddíl 2

Některé zásady správného rozvoje kultury

57 Víra a kultura .....

58 Četné vztahy mezi Kristovým evangeliem a lidskou kulturou .....

59 Způsoby, jak sladit různé stránky kultury .....

Oddíl 3

Některé naléhavější úkoly křesťanů v kultuře

60 Právo všech lidí na kulturu, jeho uznání uskutečnění ....

61 Výchova k všestranné kulturnosti člověka ....

62 Soulad kultury a civilizace s křesťanskou vzdělaností ....

Kapitola 3

HOSPODÁŘSKO-SPOLEČENSKÝ ŽIVOT

63 Některé stránky hospodářského života ....

Oddíl 1

Hospodářský rozvoj

64 Hospodářský rozvoj ve službě člověku ....

65 Hospodářský rozvoj pod kontrolou člověka ....

66 Odstranit obrovské hospodářsko-spoolečenské rozdíly ....

Oddíl 2

Některé zásady týkající se celého hospodářsko-spoolečenského života

67 Práce, její podmínky a volný čas ....

68 Spoluúčast na podnikání a na celkovém hospodářském uspořádání; pracovní spory ....

69 Pozemská dobra jsou určena všem lidem .....

70 Investice a měna .....

71 Nabývání vlastnictví a soukromé držby statků; velké pozemkové majetky ....

72 Hospodářsko-spoolečenská činnost a Kristovo království ....

Kapitola 4

ŽIVOT POLITICKÉHO SPOLEČENSTVÍ

73 Dnešní veřejný život ....

74 Povaha a cíl politického společenství ....

75 Spolupráce všech občanů ve veřejném životě ....

76 Politické společenství a církve ....

Kapitola 5

MÍR A SPOLEČENSTVÍ NÁRODŮ

77 Úvod ....

78 Povaha míru ....

Oddíl 1

Vyloučení války

79 Zmenšit nelidskost války ....

80 Totální válka ....

81 Závody ve zbrojení ....

82 Naprostý zákaz války a mezinárodní akce k jejímu zamezení ....

Oddíl 2

Budování mezinárodního společenství

83 Příčiny rozporů a jak je odstranit ....

84 Společenství národů a mezinárodní instituce ....

85 Mezinárodní spolupráce na hospodářském poli ....

86 Některé užitečné pokyny .....

87 Mezinárodní spolupráce, pokud jde o růst obyvatelstva ....

88 Úkol křesťanů při poskytování pomoci ....

89 Účinná přítomnost církve v mezinárodním společenství ...

90 Účast křesťanů v mezinárodních organizacích ....

ZÁVĚR

91 Úkol jednotlivých věřících a místních církví ....

92 Dialog mezi všemi lidmi .....

93 Povinnost svět budovat a dovést k cíli .....
